

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO

JASNA PIRNAR

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

MAGISTRSKO DELO

VLOGA SAMOZAPOSLOVANJA V ČASU EKONOMSKE KRIZE

Ljubljana, september 2012

JASNA PIRNAR

IZJAVA O AVTORSTVU

Spodaj podpisana Jasna Pirnar, študentka Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, izjavljam, da sem avtorica magistrskega dela z naslovom Vloga samozaposlovanja v času ekonomske krize, pripravljenega v sodelovanju s svetovalko prof. dr. Tjašo Redek.

Izrecno izjavljam, da v skladu z določili Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 21/1995 s spremembami) dovolim objavo magistrskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

S svojim podpisom zagotavljam, da

- je predloženo besedilo rezultat izključno mojega lastnega raziskovalnega dela;
- je predloženo besedilo jezikovno korektno in tehnično pripravljeno v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, kar pomeni, da sem
 - poskrbela, da so dela in mnenja drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih uporabljam v magistrskem delu, citirana oziroma navedena v skladu z Navodili za izdelavo zaključnih nalog Ekonomske fakultete Univerze v Ljubljani, in
 - pridobila vsa dovoljenja za uporabo avtorskih del, ki so v celoti (v pisni ali grafični obliki) uporabljena v tekstu, in sem to v besedilu tudi jasno zapisala;
- se zavedam, da je plagiatorstvo – predstavljanje tujih del (v pisni ali grafični obliki) kot mojih lastnih – kaznivo po Zakonu o avtorskih in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 21/1995 s spremembami);
- se zavedam posledic, ki bi jih na osnovi predloženega magistrskega dela dokazano plagiatorstvo lahko predstavljalo za moj status na Ekonomski fakulteti Univerze v Ljubljani v skladu z relevantnim pravilnikom.

V Ljubljani, dne 25.9.2012

Podpis avtorice:

KAZALO

UVOD	1
1 VPLIV FINANČNE KRIZE NA TRG DELA	4
1.1 Oris krize.....	4
1.2 Kratek oris krize v Sloveniji s poudarkom na stanju na trgu dela	8
2 POLITIKE ZA SPODBUJANJE ZAPOSLOVANJA V SLOVENIJI	15
2.1 Aktivna politika zaposlovanja	16
2.2 Programi aktivne politike zaposlovanja v Sloveniji	17
2.3 Pasivni ukrepi na trgu dela.....	29
2.4 Ostali ukrepi: Evropa 2020 – strategija za pametno, trajnostno in vključujočo rast.....	33
3 PODJETNIŠTVO	34
3.1 Tipi podjetništva	35
3.1.1 Družinsko podjetništvo	36
3.1.2 Notranje podjetništvo	39
3.1.3 Žensko podjetništvo	41
3.1.4 Malo in dinamično podjetništvo.....	43
3.1.5 Samozaposlitev.....	45
3.2 Podjetništvo kot zaposlovanje v krizi	47
3.3 Podjetništvo v Sloveniji	48
3.4 Pregled politik za spodbujanje podjetništva	54
4 ANALIZA SAMOZAPOSLOVANJA KOT OBLIKE PODJETNIŠTVA V OKVIRU AKTIVNE POLITIKE ZAPOSLOVANJA	57
4.1 Politika subvencioniranja samozaposlitve	58
4.2 Pregled podatkov	58
4.3 Ocena učinkovitosti	70
SKLEP	72
LITERATURA IN VIRI	74

KAZALO SLIK

Slika 1: Struktura aktivnega prebivalstva leta 2011 v Sloveniji.....	10
Slika 2: Sprememba odstotka delovno aktivnih v Sloveniji za obdobje 2008–2011	10
Slika 3: Izdatki za politiko trga dela v Sloveniji za obdobje 2008–2011	16
Slika 4: Odstotek vključenih v program Zaposli me 2010 in 2011	19
Slika 5: Sistem socialne varnosti za primer brezposelnosti.....	30
Slika 6: Število prejemnikov denarnega nadomestila in delež prejemnikov v skupni brezposelnosti v Sloveniji za obdobje 2006–2011	31

Slika 7: Ocene o deležu družinskih podjetij v Sloveniji za obdobja 1999, 2003, 2005, 2007, 2009–2011	38
Slika 8: Podjetniška aktivnost v Sloveniji glede na starost in spol v letu 2010	41
Slika 9: Delež podjetnic v odstotku za leti 2009 in 2010 v Sloveniji	43
Slika 10: Število malih podjetnikov v Sloveniji v obdobju 2008–2010	44
Slika 11: Primerjava povprečnih ocen okvirnih pogojev za podjetništvo v Sloveniji in v Evropi.....	50
Slika 12: Primerjava podjetniške aktivnosti v Sloveniji v obdobju 2005–2011	53
Slika 13: Pregled števila vključenih in realizirane porabe sredstev za aktivnost Spodbujanje samozaposlovanja za obdobje 2007–2010.....	60
Slika 14: Število novo vključenih v ukrepe APZ za leto 2011 in napoved za leto 2012	66
Slika 15: Odstotek novo sklenjenih pogodb v obdobju od 1. 1. 2012 do konca junija 2012 znotraj ukrepa Spodbujanje samozaposlovanja	68
Slika 16: Odstotek ohranitve samozaposlenosti na dan 5. 3. 2012 za posamezno obdobje sklenitve pogodbe.....	69

KAZALO TABEL

Tabela 1: Gospodarska rast BDP v odstotkih za države članice EU.....	5
Tabela 2: Pregled stopnje brezposelnosti v odstotkih v obdobju 2000–2011 za države v Evropi in ZDA	6
Tabela 3: Stopnje brezposelnosti po starostnih skupinah in skupaj v Sloveniji v odstotkih	9
Tabela 4: Stopnje delovne aktivnosti po starostnih skupinah v odstotkih	11
Tabela 5: Kazalci ciljev APZ v obdobju 2007–2013	25
Tabela 6: Število vključitev in rezultat po posameznih ukrepih	26
Tabela 7: Sredstva za izvajanje ukrepov APZ v letu 2012	27
Tabela 8: Število vključitev v programe APZ 2009–2011, merjeno s številom novo sklenjenih pogodb.....	28
Tabela 9: Število in stopnja vključenosti posamezne skupine brezposelnih.....	29
Tabela 10: Definicije družinskega podjetja različnih avtorjev.....	36
Tabela 11: Podjetniška aktivnost zaposlenih glede na tip gospodarstva.....	40
Tabela 12: Vključenost zaposlenih v podjetniško aktivnost glede na velikost podjetja v letu 2011	40
Tabela 13: Delež podjetnic po skupinah držav v letih 2010 in 2009	42
Tabela 14: Zgodnja podjetniška aktivnosti zaradi nujnosti in priložnosti v letu 2011	46
Tabela 15: Motivacijski indeks držav v letu 2011	47
Tabela 16: Izbrane mere podjetniške aktivnosti v Sloveniji, 2002–2011	52
Tabela 17: Izdatki, namenjeni za politiko trga dela v milijonih za obdobje 2004–2010	58
Tabela 18: Izdatki za ukrepe politike trga dela v odstotkih BDP v obdobju 2006–2010 ...	59

Tabela 19: Pregled števila vključenih in realizirane porabe sredstev v tisočih za aktivnost Spodbujanje samozaposlovanja za obdobje 2007–2010.....	60
Tabela 20: Pomoč pri samozaposlitvi glede na spol v obdobju 2008–2010.....	61
Tabela 21: Subvencija za samozaposlitev glede na spol v obdobju 2007–2010.....	61
Tabela 22: Pomoč pri samozaposlitvi glede na starost v obdobju 2008–2010.....	62
Tabela 23: Subvencija za samozaposlitev glede na starost v obdobju 2007–2010.....	62
Tabela 24: Pomoč pri samozaposlitvi glede na strokovno izobrazbo v obdobju 2008–2010.....	63
Tabela 25: Subvencija za samozaposlitev glede na strokovno izobrazbo v obdobju 2007–2010.....	63
Tabela 26: Pomoč pri samozaposlitvi glede na strukturo po čakalni dobi v obdobju 2008–2010.....	64
Tabela 27: Subvencija za samozaposlitev glede na strukturo po čakalni dobi v obdobju 2007–2010.....	65
Tabela 28: Število novo vključenih v ukrepe APZ za leto 2011 in napoved za leto 2012 .	65
Tabela 29: Število novo sklenjenih in aktivnih pogodb v letu 2012.....	67
Tabela 30: Podatki o vključitvah v program samozaposlitev za obdobje 2007–2011 in o njihovih ohranitvah.....	69
Tabela 31: Podatki o zaposlovanju v okviru ohranjenih samozaposlitev.....	70

UVOD

Gospodarska kriza močno vpliva na trg dela, ki je pomemben mehanizem prilagajanja gospodarstva morebitnim šokom. Trg dela se lahko na šok odzove s fleksibilnostjo stroškov dela, mobilnostjo dela, ki zajema geografsko mobilnost in mobilnost med sektorji, ter prilagajanjem količine angažiranega dela – s spremembami števila zaposlenih ali spremembami števila opravljenih delovnih ur. Posledice gospodarske krize pa se na trgu dela v večini držav Evropske Unije (v nadaljevanju EU) kažejo predvsem v naraščanju stopnje brezposelnosti. V Republiki Sloveniji (v nadaljevanju RS) je gospodarska in finančna kriza močno prizadela gospodarstvo, gospodarska rast pada, stopnja brezposelnosti pa se povečuje. Vlada je sprejela ukrepe, ki so po eni strani usklajeni s priporočili Evropske komisije, po drugi strani pa so prilagojeni značilnostim Slovenije kot majhne in odprte ekonomije. Cilj ukrepov je zmanjšanje negativnih učinkov svetovne krize na realno gospodarstvo in finančni sistem (Bednaš, Brložnik & Kajzer, 2009).

Napovedi glede gospodarske rasti EU tujih in domačih institucij se iz meseca v mesec znižujejo. V tem letu bo rast nizka, krepitev je možna šele proti koncu leta oziroma v letu 2013. Podobna napoved rasti je tudi za Republiko Slovenijo (v nadaljevanju RS ali Slovenija), ki je v pretežni meri odvisna od tujega povpraševanja, ta pa se bo zelo verjetno znižala. V letu 2012 lahko pričakujemo nadaljnje prilagajanje zaposlenosti nižji ravni gospodarske aktivnosti v predelovalnih dejavnostih, trgovini in transportnih dejavnostih, naraščala pa bo v nekaterih poslovnih dejavnostih. V povprečju naj bi bilo v letu 2012 število registrirane brezposelnosti 118,8 tisoč (stopnja registrirane brezposelnosti 12,9 odstotka), v letu 2013 naj bi se število brezposelnih povečalo na 123,9 tisoč (stopnja registrirane brezposelnosti 13,9 odstotka). Urad RS za makroekonomske analize in razvoj (v nadaljevanju UMAR) v letu 2014 pričakuje znižanje števila brezposelnih, čeprav bo še vedno relativno visoko 121,6 tisoč (stopnja registrirane brezposelnosti 13,3 odstotka) (UMAR, 2012). Na ohranjanje visoke brezposelnosti vpliva tudi neugodna starostna in izobrazbena struktura brezposelnih oseb, ki se bo v prihodnjih letih še slabšala. V prihodnjem letu bodo največji izzivi za državo na področju trga dela dolgotrajna brezposelnost, staranje brezposelnih in poklicna neskladja. V daljšem časovnem obdobju lahko pričakujemo težave zaradi pomanjkanja delavcev in strukturnih neskladij na trgu dela.

Aktivna politika je na trgu dela ključnega pomena. Njeni glavni ukrepi so spodbujanje novega zaposlovanja dolgotrajno brezposelnih oseb, subvencije za zaposlitev, spodbujanje razvoja socialnega podjetništva (Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve RS, 2012). Njen prispevek je pogojen s finančnimi sredstvi, kar pomeni, da bo v primeru zmanjšanja sredstev zaradi javnofinančnega varčevanja manjši tudi učinek aktivne politike zaposlovanja (v nadaljevanju APZ). Naraščanje števila prejemnikov denarnih nadomestil z (naj)daljšimi možnimi obdobji priznane pravice ter vedno večje število brezposelnih oseb, ki nimajo dovolj sredstev za preživetje, bo še več let negativno vplivalo na proračun, zato

je v interesu Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje (v nadaljevanju ZRSZ) in države čimprejšnja aktivacija brezposelnih oseb, tako prejemnikov denarnega nadomestila kot prejemnikov denarne socialne pomoči. Najbolj uspešna aktivacija brezposelnih oseb je zaposlitev, pri čemer so prosta delovna mesta, na katera se lahko brezposelne osebe zaposlijo, v veliki meri odvisna od gospodarskih razmer. Ta ob slabih napovedih tako za evropska kot slovensko gospodarstvo ne nakazujejo bistvenega povečanja povpraševanja delodajalcev po delavcih.

Aktivna politika trga dela ima v času gospodarske krize pomembno vlogo in mora postati še bolj odzivna in aktivna. Hkrati ima pomembno vlogo pri svetovanju in usmerjanju brezposelnih, ohranjanju in ustvarjanju delovnih mest ter nadgradnji znanj in kompetenc. V času gospodarske krize, ki vpliva na trg dela, je pomembno: ohranяти in ustvarjati nova delovna mesta, povečevati dostopnosti zaposlitev predvsem za mlade ter nadgraditi znanja in kompetence, ki bodo ustrezali potrebam trga in spodbujali mobilnost. Aktivna politika trga dela se mora v času krize še hitreje odzivati na potrebe delodajalcev in še povečati vključenost brezposelnih in zaposlenih v programe politike zaposlovanja, ki jim bodo povečali zaposljivost.

Samozaposlitev je pravzaprav oblika podjetništva, v katero so posamezniki v razmerah finančne krize pogosto prisiljeni. Podjetništvo je zanimiva alternativa klasičnemu življenjskemu slogu, ki jo preizkusi marsikdo. Odločitev za podjetništvo je osebna, vendar so nekateri v to prisiljeni, ker jim samostojna podjetniška dejavnost omogoča preživetje, drugi pa si le želijo izboljšati svoj položaj. Visoko motivirani podjetniki, ki najdejo obetavno poslovno priložnost, prispevajo h gospodarski rasti države, saj jim omogoča rast podjetja in z njo dodatno zaposlovanje. V zadnjih letih je v Sloveniji prevladovalo podjetništvo, s katerim so si posamezniki izboljšali svoj položaj, podjetniki oziroma podjetništvo zaradi nujnosti pa je bilo manj prisotno. Podatki za Slovenijo kažejo, da je zgodnja podjetniška aktivnost odraslega prebivalstva iz leta 2008, ko je bila 6,5 odstotka, padla v letu 2010 na 4,65 odstotka, v letu 2011 pa se je ta odstotek še znižal na 3,65. S tem odstotkom se je na podjetniško pot podalo še manj prebivalcev, kot je bilo zabeleženo leta 2004 (Crnogaj, Rebernik & Tominc, 2011). V Sloveniji se ženske v podjetništvo vključujejo v statistično značilnem nižjem deležu, kar je značilno za države inovacijskega gospodarstva. Leta 2011 je bilo tako v Sloveniji med nastajajočimi in novimi podjetniki v povprečju 64,3 odstotka moških in 35,7 odstotka žensk. Podobna situacija pa je tudi razmerje med ustaljenimi podjetniki, saj je v povprečju 70,1 odstotka moških in 29,9 odstotka žensk. V primerjavi z letom 2010 se v vseh skupinah podjetnikov beleži rahel porast deleža žensk (Kmet Zupančič, 2011).

Samozaposlitev je tip podjetništva, kjer se posamezniki, ki so bodisi izgubili delo ali se bojijo, da jih bodo v večjem podjetju zaradi stalnih racionalizacij odpustili, odločijo za samostojno pot kot edino možnost za preživetje. Drugi vidijo razlog samozaposlitve v izboljšanju svojega položaja. Samozaposlitev kot podjetništvo iz nuje je tako zanimivo za

preučevanje, sploh v trenutni situaciji. Podjetništvo je ena od gonilnih sil rasti v gospodarstvih. Če je podjetništvo »izsiljeno«, je njegov rezultat zagotovo slabši, kljub vsemu pa zagotavlja vsaj tistim, ki uspejo, osnovno socialno varnost.

Samozaposlovanje je ena od možnosti za rešitev problema brezposelnosti, s katero se srečujemo na trgu dela. Rešitve, ki jih ponuja APZ (na primer pomoč pri iskanju zaposlitve, pomoč pri prekvalifikaciji ...), pomagajo pri zmanjšanju brezposelnosti. Namen magistrskega dela je preučiti samozaposlovanje kot ukrep za zmanjševanje problema brezposelnosti in ga ovrednotiti v luči podjetništva. Znotraj ukrepov, ki jih izvaja politika, me zanima učinkovitost posameznih ukrepov aktivne politike, pri čemer me najbolj zanima, kakšen je delež ukrepa za samozaposlovanje v primerjavi z ostalimi ukrepi oziroma ali je ta ukrep učinkovit bolj ali manj glede na ostale ukrepe. S tem namenom sem preučila tudi ukrepe države za spodbujanje zaposlitve v Sloveniji in raziskala možnosti podjetništva v času krize. Preverila sem, kateri ukrepi so najbolj učinkoviti in ali je samozaposlitev izmed vseh ostalih možnosti brezposelnosti pravilna izbira v času krize. Izsledki raziskave so podlaga za zaključke o učinkovitosti subvencij na samozaposlovanje, kar je tudi glavni namen magistrskega dela.

Naloga bo razdeljena na teoretični in empirični del. V teoretičnem delu bom predstavila ukrepe aktivne in pasivne politike, kjer bom preverila, koliko sredstev je bilo namenjeno za ukrepe. V povezavi s temi ukrepi bom preverila, kakšno je število brezposelnih, ki se vključujejo v programe, in raziskala učinkovitost posameznih ukrepov. V nadaljevanju bom preverila tipe podjetništva v Sloveniji, izračunala deleže posameznih tipov glede na celotno gospodarstvo in opredelila strukturo podjetniške aktivnosti. V zadnjem poglavju bom analizirala programe za spodbujanje podjetništva v Sloveniji, pri čemer se bom podrobneje posvetila programu za spodbujanje samozaposlitve.

Magistrsko delo vsebuje štiri vsebinsko zaokrožena poglavja. Prvo poglavje opisuje, zakaj je do krize na svetu in v Sloveniji sploh prišlo, kakšne posledice je pustila kriza in kako se država bori pri vzpostavljanju ponovnega ravnovesja na trgu dela. V drugem delu so predstavljene politike za spodbujanje zaposlovanja in analiza teh politik v Sloveniji (APZ in pasivni ukrepi na trgu dela). Tretje poglavje obravnava različne tipe podjetništva in njihovo stanje v Sloveniji, predstavljena pa je tudi možnost podjetništva kot zaposlovanje v krizi. V četrtem poglavju sem analizirala posamezne politike oziroma ukrepe držav za spodbujanje podjetništva v Sloveniji, s poudarkom na subvenciji za zaposlitev. V tem delu so predstavljeni programi oziroma politike države oziroma drugih institucij, pri čemer je poudarek na analizi politike subvencioniranja samozaposlitve in učinkovitosti programa za samozaposlitev.

1 VPLIV FINANČNE KRIZE NA TRG DELA

Izraz finančna kriza pomeni vrsto različnih tipov kriz, ki se pojavljajo na različnih segmentih finančnih trgov in lahko prizadenejo večje število med seboj povezanih ekonomij. Posledice so predvsem motnje v delovanju finančnega sistema in umirjanje ekonomskih aktivnosti (Mrak, 2002, str. 573–574). Trenutna gospodarska kriza je izjemno nazoren odraz pomena finančnega sektorja, njegove stabilnosti in pomena za realni sektor.

V Ekonomskih izzivih (2009, str. 79) so mnenja: »Gospodarska kriza je močno vplivala na trg dela, ki je pomemben mehanizem prilagajanja gospodarstva morebitnim šokom. Posledice gospodarske krize pa se na trgu dela v večini držav EU kažejo predvsem v naraščanju stopnje brezposelnosti. Ta se je v Sloveniji po podatkih Eurostata povečala s 4,4 odstotka aprila 2008 na 5,9 odstotka maja 2009.« Do leta 2011 se je stopnja brezposelnosti še povečala, in sicer na 8,2 odstotka.

1.1 Oris krize

Definicija finančne krize je periodično ponavljajoče se stanje v kapitalističnem gospodarstvu, ki nastane zaradi neskladja med proizvodnjo in potrošnjo (Tomič, 2009, str. 1). Vsaka kriza nastane zaradi različnega vzroka ali skupka le-teh.

Čeprav so nekatere banke že v avgustu 2007 poročale o izgubah v vrednostnih papirjih, se je finančna kriza začela kazati leta 2008 (Praščević, Cerović & Jakšić, 2009, str. 55). Prvi znaki so se pojavili v Združenih državah Amerike (v nadaljevanju ZDA), in sicer z nestabilnim finančnim trgom, saj so posojilodajalci in kupci v nekaj letih s svojimi napačnimi odločitvami povzročili nastanek največjega nepremičninskega balona v zgodovini ZDA (Kržišnik, 2009, str. 10).

Zaradi zmanjšanja obrestne mere ameriške centralne banke so številni ukrepi imeli nezaželene učinke. Potrošniki niso več investirali kapitala v banke, temveč so raje najeli hipotekarno posojilo, denar pa naložili v nepremičnine ali vrednostne papirje, pri čemer je bila anuiteta odplačevanja zelo nizka. Rast cen se je na trgu nepremičnin ustavila in povzročila presežno ponudbo, kar je povzročilo padanje cen nepremičnin in zlom nepremičninskega trga ter posledično propad številnih svetovnih bank (Gorše, 2009, str. 3). Gradbena podjetja niso dobila posojil, kar je vplivalo na zmanjšano število gradenj, to pa je vplivalo na odpuščanje delovne sile v sektorjih, povezanih z gradbeništvom. Sklenil se je začaran krog, iz katerega se države še dolgo časa ne bodo rešile (Krulc, 2009, str. 6).

Povod za globalno gospodarsko krizo, ki je posledica finančne krize, je hipotekarna kriza v ZDA. Vzrok za sedanjo krizo je bil finančne narave – napihnjenost vrednosti kapitala na trgih nepremičnin, delnic in kreditov. Na ameriškem trgu so padle vrednosti nepremičnin, kar je povzročilo stečaj ene od velikih, t. i. »sistemskih« bank – Lehman Brothers.

Finančni minister Bushove administracije Henry Paulson ni predlagal državne pomoči tej banki, saj ni pričakoval, da bo imel njen stečaj sistemske posledice. Po stečaju banke Lehman Brothers je kreditni trg v svetu praktično zamrznil. Finančna kriza je v času izjemnega razvoja komunikacij, vpliva pričakovanj in medsebojne odvisnosti v enem mesecu (oktobra 2008) zajela cel svet in prešla v globoko recesijo. Gospodarska depresija je februarja 2009 dosegla dno in nato je v večjem delu sveta sledila gospodarska rast – hitrejša v državah BRIK in počasnejša v gospodarsko najbolj razvitih državah. Ostal je znatno povečan javnofinančni dolg. Ta je, zaradi specifičnega institucionalnega okvirja, privedel do javnofinančne krize v območju EUR. V primeru, da kriza ne bo rešena, bo sledil nov val gospodarske recesije v svetu, ki se bo odvil po enakem režimu kot tisti, ki ga je povzročil stečaj banke Lehman Brothers.

ZDA je v zadnjih 70 letih prizadela najhujša finančna in gospodarska kriza. Od leta 2005, ko je bila gospodarska rast 3,1 odstotka, je do leta 2009 padala in nazadovala do – 3,5 odstotka. V letih 2010 in 2011 se je upočasnjena gospodarska rast nadaljevala. Bruto domači proizvod (v nadaljevanju BDP) za države EU (v nadaljevanju EU-27) in v evrskem območju (v nadaljevanju EU-15) je v obdobju 2005–2011 približno enak, leta 2006 je dosegel največjo rast, to je 3,3 odstotka, medtem ko je v letu 2009 dosegel najnižjo gospodarsko rast. Slovenija je v letih 2005–2008 beležila visoko gospodarsko rast, leta 2007 celo dosegla rekordnih 6,9 odstotka. V Tabeli 1 je prikazano, da je po tem obdobju gospodarska rast drastično padla in v letu 2009 dosegla –8,0 odstotka, leta 2010 komaj dosegla gospodarsko rast, v naslednjem letu pa zopet ustvarila negativno rast (OECD¹, 2012; UMAR, 2012).

Tabela 1: Gospodarska rast BDP v odstotkih za države članice EU

Država	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2005– 2011	Napoved	
									2012	2013
Slovenija	4,0	5,8	6,9	3,6	–8,0	1,4	–0,2	13,5	–0,9	1,2
EU-27	2,0	3,3	3,1	0,5	–4,3	2,0	1,5	8,2		
EU-15	1,7	3,3	3,0	0,4	–4,3	1,9	1,5	7,5	–0,3	0,7
ZDA	3,1	2,7	1,9	–0,3	–3,5	3,0	1,7		2,0	2,3

Vir: OECD, Letna gospodarska rast držav od leta 2006 naprej, 2012; UMAR, Pomladanska napoved gospodarskih gibanj 2012, 2012.

Gospodarsko stanje v svetu je vplivalo tudi na brezposelnost. V ZDA je zaradi padca gospodarske rasti v letu 2009 narasla stopnja brezposelnosti s 5,8 odstotka v letu 2008 na 9,3 odstotka. V letu 2010 se je stopnja še povečala in dosegla najvišjo vrednost v obdobju 2005–2011 (9,6 odstotka), leta 2011 pa je počasi začela upadati in dosegla 8,9 odstotka. V državah EU in v evrskem območju je stopnja brezposelnosti dosegala približno enako

¹ OECD je kratica za Organization for Economic Co-operation and Development

stopnjo v opazovanem obdobju. V EU je stopnja brezposelnosti dosegla vrh v letih 2010 in 2011, ko je bila 9,7-odstotna, medtem ko je bila v državah evrskega območja višja z najvišjo vrednostjo 10,2 odstotka leta 2011. Slovenija je v primerjavi z ZDA imela višjo stopnjo brezposelnosti v obdobju 2005–2007, medtem ko se je leta 2008 stopnja brezposelnosti znižala in dosegla celo najnižjo stopnjo brezposelnosti v primerjavi z ZDA, državami EU in evrskim območjem, to je 4,4 odstotka. Čeprav se je stopnja brezposelnosti v obdobju 2009–2011 povečala in v letu 2011 dosegla najvišjo vrednost (8,2 odstotka), je Slovenija dosegala nižjo stopnjo brezposelnosti (Tabela 2).

Tabela 2: Pregled stopnje brezposelnosti v odstotkih v obdobju 2000–2011 za države v Evropi in ZDA

Država	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Slovenija	6,5	6,0	4,9	4,4	5,9	7,3	8,2
EU-27	9,0	8,2	7,2	7,1	9,0	9,7	9,7
EU-15	9,1	8,5	7,6	7,6	9,6	10,1	10,2
ZDA	5,1	4,6	4,6	5,8	9,3	9,6	8,9

Vir: Eurostat, Europe 2020 in Slovenia, 2012.

Posledica naraščanja gospodarske krize je zmanjšanje zaposlenosti na trgu dela v EU. Kljub temu, da se je v povprečju EU v letu 2011 število delovno aktivnih povečalo za 0,3 odstotka, je bilo še vedno za 2,0 odstotka manjše kot leta 2008. Število delovno aktivnih moških v EU se je zmanjšalo bolj kot število delovno aktivnih žensk, kar lahko povežemo z zmanjšanjem aktivnosti gradbeništva v številnih državah EU. Stopnja delovne aktivnosti moških (starih 15–64 let) v obdobju 2008–2011 se je v povprečju EU zmanjšala za 2,6 o. t., žensk pa za 0,4 o. t. Glede na izobrazbo se je v povprečju EU najbolj znižala stopnja delovne aktivnosti nizko izobraženih (UMAR, 2012).

Zmanjševanje zaposlenosti v letu 2009 je povzročila povečano brezposelnost, ki je v tem letu dosegla 9 odstotkov, in nadaljevala tudi v letih 2010 in 2011, ko je dosegla 9,7 odstotka (za 2,6 o. t. več kot leta 2008). V letu 2011 se je zaradi oživljanja gospodarske aktivnosti naraščanje stopnje brezposelnosti v številnih državah ustavilo, v nekaterih pa se je že znižala. Najbolj se je stopnja brezposelnosti povečala v Latviji, Grčiji in Španiji, kjer je bila v obdobju 2008–2011 najvišja. V ostalih baltiških državah in na Irskem se je več kot podvojila, zabeleženi pa so bili tudi največji padci gospodarske aktivnosti. V Nemčiji je bila situacija ravno nasprotna zaradi okrepanja gospodarstva in politike trga dela; stopnja brezposelnosti se je tako leta 2010 nekoliko znižala glede na leto 2008 (UMAR, 2012).

Država, ki je nesposobna financirati svoje obveznosti (dolgovi iz preteklosti ali pa tekoče funkcije, potrebne za delovanje narodnega gospodarstva v vseh njegovih razsežnostih), je možna le v institucionalnem okvirju, kjer ni kreditorja na zadnji ravni, to je centralne banke. Tak ustroj ima evrska skupina, kjer ECB ne sme kreditirati držav. Prva, ki ni bila več sposobna poravnati svojih obveznosti, je bila Grčija na začetku leta 2010. Zaradi

dvoma potencialnih kupcev državnih obveznic, ki so ocenili, da se lahko podobno zgodi tudi drugim državam članicam EUR, sta v javnofinančno krizo zdrsnili še Irska in Portugalska. Na meji takšne krize sta se znašli tudi Italija in Španija. Razen Irske je kriza vplivala na države, ki so imele ob javnofinančnem tudi zunanjetrgovinski primanjkljaj. Rečemo lahko, da je kriza psihološke narave in je odvisna od ocen potencialnih investitorjev o varnosti njihovih nadaljnjih naložb v vrednostne papirje dane države. Vprašanje je, katera država bo na vrsti naslednja, verjetno pa bodo na koncu na vrsti vse.

Aprila 2010 se je evrska skupina odzvala na krizo z *ad hoc* finančno pomočjo Grčiji, nato pa z ustanovitvijo posebne inštitucije, ki služi kot kreditor na zadnji ravni (začasno je bil to EFSF – European Financial Stability Facility; stalno pa naj bi bil ESM – European Stability Mechanism). Ker je reševanje potekalo počasi, je povzročilo upad zaupanja in rast gospodarskega pesimizma ter poslabšanje povpraševanje. To je bilo še bolj čutiti tam, kjer so dodatno omejili javno porabo, torej v krizno najbolj ogroženih državah. Rezultat je bil upad gospodarske dejavnosti in zaposlenosti, znižanje javnofinančnih prihodkov in povečanje nujnih socialnih izdatkov. Položaj javnih financ je bil na koncu še slabši kot pred poizkusom reševanja stabilnosti z omejevanjem javnih izdatkov. V zadnjem četrtletju 2011 je BDP evrske skupine zopet upadal.

Po napovedih UMAR-ja naj bi gospodarska rast v Sloveniji v letošnjem letu še bolj nazadovala s kar –0,9 odstotka. Od leta 2013 naj bi gospodarska aktivnost počasi začela naraščati in dosegala 1,2-odstotno gospodarsko rast, pri čemer bi na rast pozitivno vplivala domača potrošnja, ki bo posledica krepitve investicijske dejavnosti (poslovnih investicij in realizacije gradbenih del), ki so bile v krizi odložene ali prekinjene. Prav tako naj bi se povečala zasebna potrošnja, ki je povezana s pričakovanim popuščanjem zaostrovanja razmer na trgu dela (UMAR, 2012).

Trg dela se na krizo lahko odzove s fleksibilnostjo stroškov dela, mobilnostjo dela, ki zajema geografsko mobilnost in mobilnost med sektorji, in prilagajanjem količine angažiranega dela – s spremembami v številu zaposlenih ali številu opravljenih delovnih ur. Trg dela je le eden od smeri ukrepov.

EU se je proti finančni krizi borila s sprejetjem kratkoročnih in dolgoročnih ukrepov. Kratkoročni ukrepi so namenjeni stabilizaciji finančnega sektorja in oživitvi gospodarstva (Sveženj kratkoročnih in dolgoročnih ukrepov, 2012):

- zvišanje zgornje meje pomoči za države članice, ki niso vključene v evrsko območje z 12 milijard na 25 milijard EUR,
- povečanje intervencij Evropske investicijske banke, ki so namenjene malim in srednje velikim podjetjem, obnovljivi energiji in čistemu prevozu, ter ustanovitev evropskega sklada 2020 za energijo, podnebne spremembe in infrastrukturo,
- pospešitev dodeljevanja sredstev iz socialnih in regionalnih skladov in

- sprostitev sredstev za zaposlovanje v najpomembnejših sektorjih evropskega gospodarstva.

Sledijo monetarni ukrepi, pri katerih so imele ključno vlogo Evropska centralna banka in centralne banke držav članic, ki so v tem času zagotovile likvidnost in znižale obrestne mere. Podprle so neinflacijsko rast in prispevale k finančni stabilnosti. Tretji ukrepi so namenjeni izboljšanju regulacije, nadzora in delovanja finančnega sektorja (Sveženj kratkoročnih in dolgoročnih ukrepov, 2012).

Novembra 2008 se je EU na sedanjo finančno krizo odzvala s sprejetjem Evropskega načrta za oživitev gospodarstva. Najpomembnejši cilji tega načrta so: »obnovitev zaupanja na finančnih trgih in omejitev posledic finančne krize v gospodarstvu, nadaljnje sodelovanje na mednarodni ravni ter ohranjanje zaposlenosti«. Sveženj kratkoročnih in dolgoročnih ukrepov je vreden 200 milijard EUR, kar predstavlja 1,5 odstotka BDP EU. Države članice naj bi prispevale približno 170 milijard EUR, preostali del, to je 30 milijard EUR, pa naj bi priskrbeli EU in Evropska investicijska banka (Ukrepi EU proti finančni in gospodarski krizi).

Evropska komisija je v letu 2008 za oživitev gospodarstva in izhod Evrope iz krize pripravila obsežen načrt:

- vse države članice EU naj sprejmejo ukrepe za reševanje krize, ki bodo v korist vseh državljanov EU;
- države članice so se v okviru lizbonske strategije zavezale k strukturnim reformam znotraj nacionalnih programov, ta načrt pa bo te reforme še okrepil;
- pomoč gospodinjstvom in industriji na nacionalni ter na ravni EU;
- spodbujanje podjetništva, raziskav in inovacij ter
- večja prizadevanja pri boju proti podnebnim spremembam.

1.2 Kratak oris krize v Sloveniji s poudarkom na stanju na trgu dela

Posledica manjše gospodarske aktivnosti v obdobju 2008–2011 v Sloveniji je povečana brezposelnost. Ta se je leta 2009 zmanjšala (merjeno z BDP za 8 odstotkov) in sprožila proces prilagajanja na trgu dela, ki je pripeljal do zmanjšanja zaposlenosti in povečanja brezposelnosti. Leta 2010 in v prvi polovici leta 2011 je prišlo do rahlega okrevanja gospodarske aktivnosti, ko se je v letu 2010 povečala za 1,4 odstotka, leta 2011 pa ponovno zmanjšala za 0,2 odstotka. V tem obdobju se je zmanjševanje nadaljevalo predvsem v gradbeništvu. Tabela 3 prikazuje rezultate ankete o delovni sili, ki se je v obdobju 2008–2011 povečala za 3,8 o. t. in leta 2011 dosegla 8,2 odstotka (Kmet Zupančič, 2011).

Tabela 3: Stopnje brezposelnosti po starostnih skupinah in skupaj v Sloveniji v odstotkih

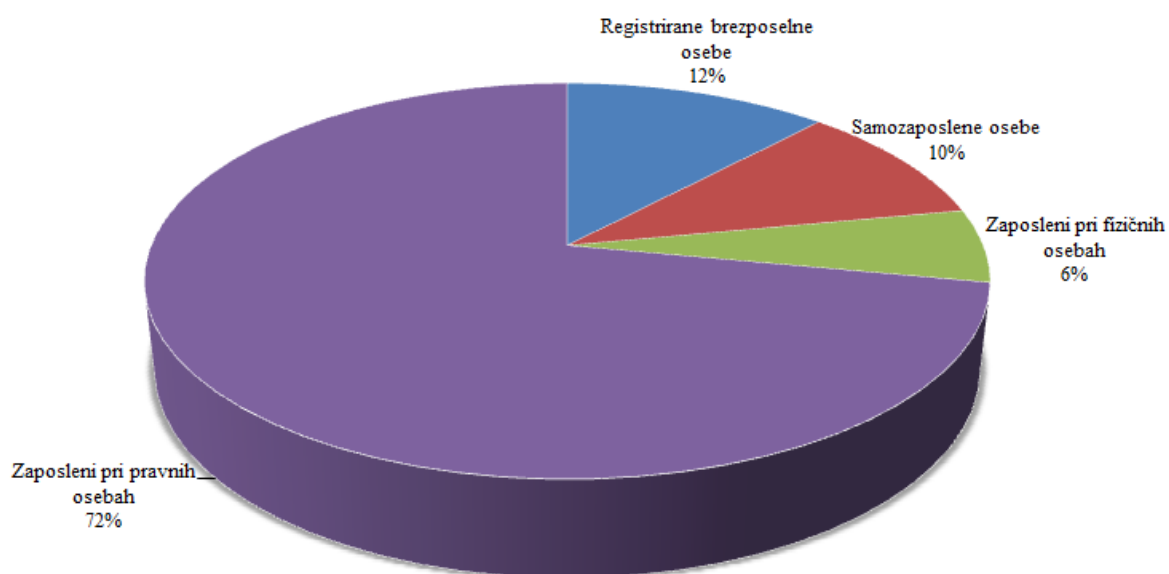
Leto	15–24 let	25–49 let	50–74 let	15–74 let (skupaj)
2000	16,4	5,6	6,5	6,9
2001	15,7	4,7	3,8	5,7
2002	14,8	5,1	3,9	6,0
2003	15,3	5,9	3,9	6,5
2004	14,0	5,3	4,2	6,0
2005	15,9	5,8	3,9	6,5
2006	13,9	5,5	3,5	6,0
2007	10,1	4,4	3,7	4,9
2008	10,4	3,8	3,3	4,4
2009	13,6	5,5	3,9	5,9
2010	14,7	7,3	4,4	7,3
2011	15,7	7,8	6,5	8,2

Vir: R. Kmet Zupančič, Poročilo o razvoju 2011, 2011.

Neskladja na trgu dela so se v obdobju 2009–2011 povečala. Stopnja dolgotrajne brezposelnosti v Sloveniji je leta 2011 znašala 3,6 odstotka in se je v primerjavi z letom 2008 skoraj podvojila. Povečala se je tudi stopnja zelo dolgotrajne brezposelnosti, ki je leta 2011 znašala 1,7 odstotka (za 0,7 o. t. več kot leta 2008). Število registriranih dolgotrajno brezposelnih (osebe, ki so brezposelne več kot eno leto) je bilo konec leta 2011 za 84,2 odstotka višje kot konec leta 2008, njihov delež v skupnem številu brezposelnih pa se je povišal za 3,8 o. t. in konec leta 2011 znašal 50,2 odstotka. Brezposelne osebe, starejše od 50 let, imajo pogosto večje težave pri iskanju zaposlitve, zato je bilo konec decembra 2011 brezposelnost le-teh za 75 odstotkov višja kot decembra 2008.

Po podatkih ZRSZ je bilo v Sloveniji leta 2011 823.967 delovno aktivnih oseb. Med temi je bilo 729.050 zaposlenih in 94.917 samozaposlenih oseb. 671.812 zaposlenih oseb je bilo zaposlenih pri pravnih osebah, 57.238 pa pri fizičnih osebah. Med samozaposlenimi je bilo 54.575 samostojnih podjetnikov posameznikov, kmetov je bilo 33.659, oseb, ki opravljajo poklicno dejavnost, pa 6.684. Struktura aktivnega prebivalstva je prikazana na Sliki 1. Glede na leto 2010 se je število zaposlenih najbolj zmanjšalo pri fizičnih osebah (–6,9 odstotka), nato pri pravnih osebah (–2,0 odstotka) ter osebah, ki opravljajo poklicno dejavnost (–2,2 odstotka). Število zaposlenih se je povečalo pri samostojnih podjetnikih posameznikih (+3,0 odstotke) in kmetih (+20,1 odstotka) (ZRSZ, 2012).

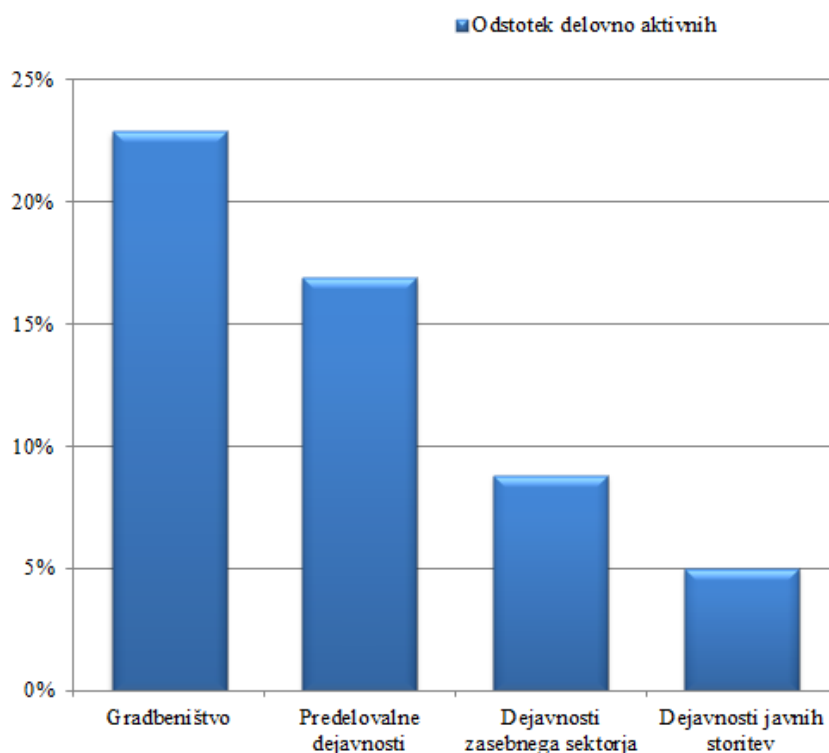
Slika 1: Struktura aktivnega prebivalstva leta 2011 v Sloveniji

Vir: ZRSZ, Letno poročilo 2011, 2012.

V Sloveniji so se v zasebnem sektorju nižji ravni gospodarske aktivnosti najbolj prilagajali z zmanjševanjem zaposlenosti.

Slika 2: Sprememba odstotka delovno aktivnih v Sloveniji za obdobje 2008–2011

Vir: ZRSZ, Letno poročilo 2011, 2012.

Slika 2 prikazuje največje zmanjšanje števila delovno aktivnih v obdobju 2008–2011 v gradbeništvu (22,9 odstotka) in predelovalnih dejavnostih (16,9 odstotka). V istem obdobju se je v dejavnostih zasebnega sektorja število delovno aktivnih zmanjšalo za 8,8 odstotka, medtem ko se je v dejavnostih javnih storitev povečalo za 5 odstotkov (ZRSZ, 2012).

V letu 2009 se je zaradi padca gospodarske aktivnosti z zamikom zmanjšala stopnja delovne aktivnosti, ki je bila leta 2010 v starostni skupini 15–64 let za 2,4 o. t. manjša kot leta 2008. Kriza je v obdobju 2008–2011 močno znižala stopnjo delovne aktivnosti nizko izobraženih, ki je leta 2011 znašala 35,3 odstotka (za 7,6 o. t. manj kot leta 2008), prav tako pa tudi velik padec pri stopnji delovne aktivnosti srednje izobraženih (za 5,6 o. t.). Pri visoko izobraženih je padec bistveno manjši (za 2 o. t.).

Tabela 4 prikazuje tudi nizko stopnjo delovne aktivnosti starejših. Za Slovenijo je to že dalj časa prisoten problem, saj ima že vrsto let eno najnižjih stopenj delovne aktivnosti starejših v starosti 55–64 let. V letih 2009 in 2010 se je povečala, vendar je bila še vedno med najnižjimi v EU. V letu 2011 se je močno zmanjšala, na 31,2 odstotka, kar je za 1,6 o. t. manj kot leta 2008. Padec za 3,8 o. t. v letu 2011 lahko povežemo z velikim povečanjem brezposelnosti starejših oseb ob koncu leta 2010. Ta je verjetno povezan s spremembami v regulaciji trga dela in napovedano pokojninsko reformo ter z zmanjšanim obsegom neformalne aktivnosti starejših. Nizka stopnja negativno vpliva na dolgoročno vzdržnost javnih financ in je posledica zgodnjega izstopa iz trga dela (upokojevanja) in strukturne brezposelnosti, ki pogosteje prizadene prav starejše. Povečanje stopnje delovne aktivnosti starejših bi lahko omogočala sprejeta pokojninska reforma (Kmet Zupančič, 2011).

Tabela 4: Stopnje delovne aktivnosti po starostnih skupinah v odstotkih

Leto	15–24 let	25–54 let	55–64 let	15–64 let	20–64 let
2000	31,2	82,6	22,3	62,7	68,5
2001	30,3	83,8	23,4	63,6	69,4
2002	31,1	84,1	25,9	64,3	70,0
2003	28,6	82,6	22,7	62,5	68,1
2004	33,8	84,0	30,1	65,6	71,0
2005	34,1	83,8	30,7	66,0	71,1
2006	35,0	84,2	32,6	66,6	71,5
2007	37,6	85,3	33,5	67,8	72,4
2008	38,4	86,8	32,8	68,6	73,0
2009	35,3	84,8	35,6	67,5	71,9
2010	34,1	83,7	35,0	66,2	70,3
2011	31,5	83,1	31,2	64,4	68,4

Vir: R. Kmet Zupančič, Poročilo o razvoju 2011, 2011.

Tudi Slovenija je za boj proti krizi sprejela vrsto ukrepov. V novembru leta 2008 je vlada ustanovila t. i. krizno skupino ključnih ministrov za aktiven boj proti finančni in gospodarski krizi, ki naj bi oblikovala ukrepe za ublažitev vpliva krize na slovensko gospodarstvo. Sprejeli so ukrepe za stabilizacijo finančnega sistema in zagotavljanje likvidnosti bank, da bi zagotovili sredstva za normalno poslovanje podjetij, hkrati pa so ti ukrepi naravnani tudi k ohranjanju delovnih mest. Sprejeti so bili tudi ukrepi za izboljšanje črpanja sredstev kohezijske politike (Ukrepi Vlade Republike Slovenije proti finančni in gospodarski krizi, 2009).

Za blažitev posledic finančne in gospodarske krize so decembra 2008 sprejeli prvi paket ukrepov, ki je bil usmerjen v zagotavljanje dodatnih spodbud gospodarstvu, tako posrednih kot tudi neposrednih, s tem pa posledično tudi v ohranjanje delovnih mest. Vključeval je tudi ukrepe, ki so usmerjeni v povečevanje likvidnosti v bančnem sistemu. Ključni ukrep iz prvega paketa ukrepov je subvencioniranje polnega delovnega časa ob zagotavljanju dela za krajši delovni čas (Aktivno proti finančni in gospodarski krizi, 2009).

V drugem paketu ukrepov, ki je bil sprejet februarja 2009, so nadgradili predhodne vladne aktivnosti v boju proti finančni in gospodarski krizi v Sloveniji. Glavna značilnost drugega paketa je njegova razvojna naravnost, ki vključuje dodatne ukrepe s področja financ in likvidnosti podjetja, ukrepe s področja trga dela, vseživljenjskega učenja in socialne varnosti.

Poleg omenjenih ukrepov so prisotni tudi ukrepi za spodbujanje trajnostnega razvoja ter ukrepi za izboljšanje koriščenja kohezijskih sredstev (Aktivno proti finančni in gospodarski krizi, 2009; Ukrepi Vlade Republike Slovenije proti finančni in gospodarski krizi, 2009).

Prvi in drugi sveženj ukrepov sta razdeljena v šest večjih skupin (Ukrepi Vlade Republike Slovenije proti finančni in gospodarski krizi, 2009):

- ukrepi, namenjeni finančnemu sektorju,
- ukrepi, namenjeni gospodarstvu,
- ukrepi, namenjeni javnemu sektorju,
- ukrepi, namenjeni prebivalstvu,
- ukrepi za izboljšanje črpanja evropskih sredstev in
- varčevalni ukrepi.

Ukrepi, ki so namenjeni finančnemu sektorju, vsebujejo razna posojila zavarovalnicam, kreditnim institucijam, pozavarovalnicam in pokojninskim družbam. Prav tako vključujejo izdajanje poroštev Republike Slovenije, izdajo nove referenčne obveznice, jamstveno shemo bankam za splošno kreditiranje in dokapitalizacijo SID banke.

Znotraj ukrepov proti finančni in gospodarski krizi so tudi ukrepi, namenjeni gospodarstvu. Med njimi so ukrepi, ki določajo subvencioniranje polnega delovnega časa ob zagotavljanju dela za krajši delovni čas, sofinanciranje nakupa nove tehnološke opreme, garancije za zavarovanje bančnih kreditov s subvencionirano obrestno mero, sofinanciranje razvojno-investicijskih projektov, povečanje sredstev za spodbujanje tehnološkega razvoja in raziskovalno-razvojnih projektov v podjetjih, individualna poročila države za zadolževanje podjetij, informacije in aktivnosti Zavoda RS za zaposlovanje za delodajalce.

Za krepitev APZ so ukrepi, namenjeni prebivalstvu, ki zagotavljajo socialno varnost v okviru že obstoječega sistema socialne varnosti, sofinancirajo usposabljanja in izobraževanje zaposlenih, brezposelnih in mladih (absolventov), ki šele vstopajo na trg dela, določajo prezaposlovanje delavcev na perspektivna delovna mesta in samozaposlovanje ter podpirajo razvojne projekte, kot je na primer socialno podjetništvo. Za javni sektor pa so pripravljene ukrepi, ki obsegajo energetska sanacija objektov v javni lasti ter izgradnjo širokopasovnih povezav za javne ustanove.

Za boljše koriščenje sredstev kohezijskih politik so pripravili ukrepe za izboljšanje črpanja evropskih sredstev, hkrati pa je Vlada RS v okviru usklajevanja ukrepov za ublažitev učinkov krize ustanovila tudi posebno Koordinacijsko skupino za usklajevanje ukrepov. Njena naloga je preučitev primernosti in možnosti uporabe kratkoročnih in dolgoročnih ukrepov s področja razvojnih politik, lizbonske strategije in evropske kohezijske politike za ublažitev učinkov krize.

Za pripravo varčevalnih ukrepov so uporabili dva dokumenta, in sicer Izhodišča za pripravo rebalansa proračuna Republike Slovenije za leto 2009 ter Dogovor o ukrepih na področju plač v javnem sektorju za obdobje 2009–2010. Ukrepi tako obsegajo stroške plač, organizacijske in kadrovske ukrepe, ukrepe za zmanjšanje stroškov materialno-tehničnih pogojev za delovanje organov državne in javne uprave ter varčevalne ukrepe, predlagane drugim akterjem (Ukrepi Vlade Republike Slovenije proti finančni in gospodarski krizi, 2009).

Tretji sveženj protikriznih ukrepov naj bi sestavljalo 17 ukrepov in nekaj strukturnih reform. V nasprotju s prvim in drugim svežnjem, ki sta bila namenjena pomoči bankam in gospodarstvu, je ta sveženj namenjen predvsem ustavitvi naraščanja brezposelnosti in socialni podpori. Dokončna oblika tega svežnja naj bi bila usklajena s socialnimi partnerji (Dernovšek, 2009).

Države so v času krize sprejele številne dodatne ukrepe v okviru politike trga dela. V letu 2009 je večina držav EU okrepila izvajanje ukrepov politike trga dela in jim namenila tudi največ sredstev. Ukrepi, ki so jih države sprejele, so bili:

- ukrepi, namenjeni spodbujanju povpraševanja po delovni sili, med katerimi v krizi izstopa spodbujanje zaposlovanja za skrajšan delovni čas,
- ukrepi za ponovno zaposlitev in usposabljanje s t. i. zgodnjim ukrepanjem, spodbujanje podjetništva in pridobivanja delovnih izkušenj,
- ukrepi za dohodkovno podporo za brezposelne in prejemnike nizkih plač.

V Sloveniji je gospodarska in finančna kriza močno prizadela slovensko gospodarstvo, gospodarska rast pada, stopnja brezposelnosti pa se povečuje. Vlada je sprejela ukrepe, ki so po eni strani usklajeni s priporočili Evropske komisije, po drugi strani pa so prilagojeni značilnostim Slovenije kot majhne in odprte ekonomije. Cilj ukrepov je zmanjšanje negativnih učinkov svetovne krize na realno gospodarstvo in finančni sistem. Sprejeti so bili ukrepi za ohranjanje delovnih mest, pri čemer najbolj izstopa Zakon o delnem subvencioniranju polnega delovnega časa (Uradni list RS, št. 5/2009, v nadaljevanju ZDSPDČ). Največji delež zaposlenih, ki so še vključeni v obe shemi subvencioniranja, pa je v dejavnostih industrije, kamor spada tudi predelovalna industrija, kjer so plače do konca leta 2009 po ocenah nominalno stagnirale (UMAR 2009c, str. 23).

Za uravnoteženje javnih financ je Vlada RS maja 2012 sprejela Zakon za uravnoteženje javnih financ (Uradni list RS, št. 40/2012, v nadaljevanju ZUJF). Nabor ukrepov vsebuje paket, ki vzpostavlja pogoje nadaljnjih ukrepov za rast in vzpostavitev dolgoročnega razvoja Slovenije. Cilji zakona so zagotoviti javne finance, vzpostaviti zakonski okvir za učinkovito upravljanje z javnimi financami, zagotoviti makroekonomsko stabilnost ter trajen in stabilen narodnogospodarski razvoj ter oblikovati pravila za večjo fiskalno disciplino. Uravnoteženje javnih financ je nujno predvsem z vidika zagotavljanja stabilnega in vzdržnega domačega makroekonomskega okolja, pa tudi z vidika sprejetih zahtev na ravni EU.

V Sloveniji je do konca leta 2012 pričakovati tudi nove reforme in ukrepe, ki jih vlada načrtuje za izhod iz krize. Med težjimi nalogami bosta sprejem in uskladitev reforme trga dela ter pokojninske reforme. Prav tako lahko pričakujemo tretji paket zakonov za spodbujanje gospodarstva, ki ga že intenzivno pripravljajo, pa tudi paket sprememb na področju pravosodja in javne uprave. Glede dodatnih varčevalnih ukrepov še ni jasno, verjetno pa bo neizogibno odpuščanje v javnem sektorju. Vlada prav tako planira tudi sprejem proračuna za leti 2013 in 2014 ter ukrepe za sanacijo bank in usklajevanje sprememb referendumске ureditve. Med pomembnejšimi odločitvami bo jeseni 2012 odločanje o vpisu zlatega fiskalnega pravila v ustavo (Dnevnik, 2012).

Poleg vseh ukrepov, ki jih vlada v Sloveniji izvaja proti krizi na trgu dela in gospodarstvu, so zelo pomembne tudi politike spodbujanja zaposlovanja. V nadaljevanju bom predstavila te politike.

2 POLITIKE ZA SPODBUJANJE ZAPOSLOVANJA V SLOVENIJI

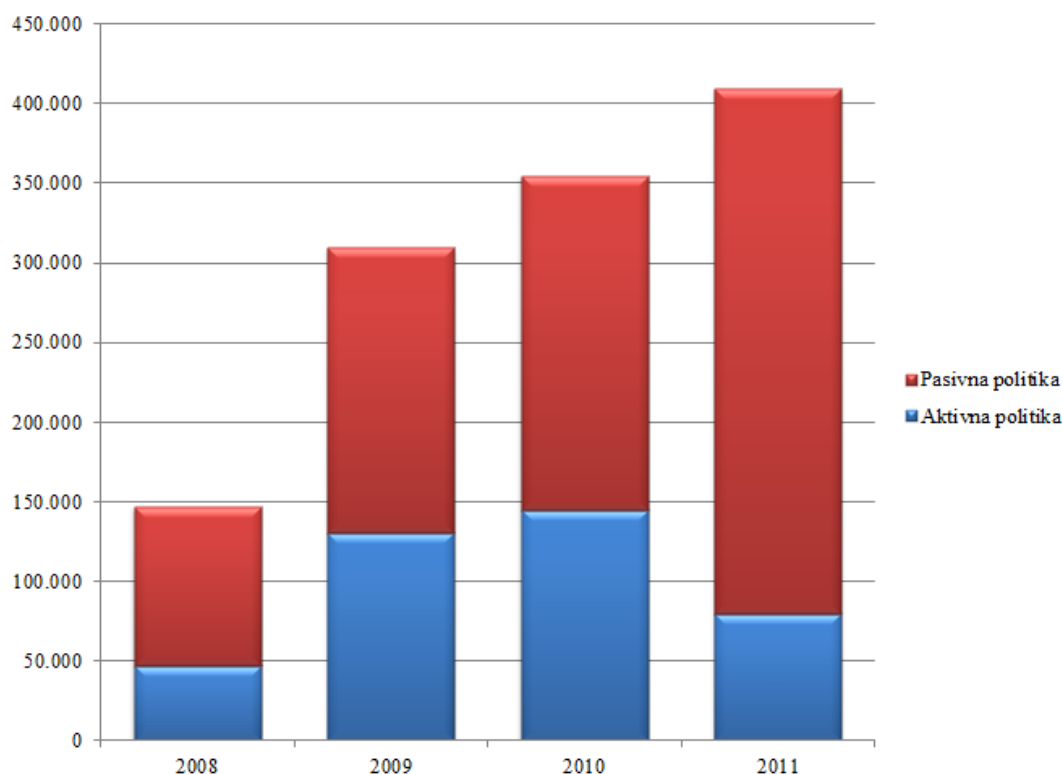
Zaradi povečane brezposelnosti na trgu dela je pred ekonomsko politiko velik izziv glede oblikovanja ukrepov, ki bodo povečali delovno aktivnost. V primeru, da na trgu dela ne bo primerne regulacije in politike trga dela, se bomo soočili z visoko brezposelnostjo in stagnacijo zaposlovanja. Na slabe razmere na trgu dela se je vlada odzvala z intenzivnejšimi ukrepi APZ, obenem pa je sprejela dva intervencijska zakona za ohranjanje delovnih mest in zakonodajne spremembe, s katerimi je poskušala reformirati trg dela in omiliti nekatere probleme, na katere nas je opozorila Evropska komisija.

V splošnem lahko ukrepe za boj proti brezposelnosti razdelimo na ukrepe aktivne in pasivne politike trga dela. Med najpomembnejše ukrepe aktivne politike sodijo usposabljanje na konkretnem delovnem mestu in izobraževanje, med najpomembnejše ukrepe pasivne pa denarna nadomestila. V nadaljevanju bom najprej orisala aktivno politiko zaposlovanja, saj je del nje tudi samozaposlovanje, ki je v središču preučevanja tega magistrskega dela.

V letih 2001 do 2006 se je delež pomoči za zaposlovanje v strukturi vseh pomoči gibal okrog 5 odstotkov, pomoči za usposabljanje pa v teh letih niso presegle 1 odstotka. V letu 2007 se je delež pomoči, namenjen za zaposlovanje, prepolovil na 7,07 milijona EUR, medtem ko so se pomoči za usposabljanje podvojile. V letu 2008 pa so se pomoči tako za zaposlovanje kot usposabljanje znižale za več kot 70 odstotkov na 2,03 milijona EUR. V letu 2008 so bile dodeljene pomoči za zaposlovanje in usposabljanje samo v obliki dotacij (Enajsto poročilo o državnih pomočeh v Sloveniji, 2009).

Zaradi vse slabših razmer na trgu dela je Slovenija uvedla intervencijski zakon za ohranjanje delovnih mest in okrepljeno izvajanje programov APZ. V letu 2009 sta bila sprejeta dva zakona – ZDSPDČ in Zakon o delnem povračilu nadomestila plač (Uradni list, št. 42/2009, v nadaljevanju ZDPNP), ki ureja delno povračilo izplačanih nadomestil plač zaposlenim na »začasnem čakanju na delo«. V obe omenjeni shemi je bilo največ delovno aktivnih vključenih sredi leta 2009, in sicer okoli 4,8 odstotka od vseh delovno aktivnih po statističnem registru. V letih 2009 in 2010 se je število vključenih v programe APZ močno povečalo, kar je vplivalo na okrepljeno izvajanje teh programov in posledično povečalo izdatke za aktivno politiko. Ti so se v letu 2009 več kot podvojili, v letu 2010 pa se je delež izdatkov za aktivno politiko v skupnih izdatkih za politiko trga dela močno povečal (na okoli 38 odstotkov). Z vidika odpravljanja neskladij na trgu dela je večji delež izdatkov za aktivne posege kot za pasivne podpore prava usmeritev.

Slika 3: Izdatki za politiko trga dela v Sloveniji za obdobje 2008–2011

Vir: ZRSZ, Poročilo za leto 2008; ZRSZ, Letna poročila za leta 2009, 2010 in 2011.

Kljub temu, da so se v letu 2011 po podatkih ZRSZ, prikazanih na Sliki 3, izdatki za politiko trga dela še nekoliko povečali, v primerjavi z letom 2010 (7,6 odstotka), so se izdatki za APZ močno znižali (36,7 odstotka), za pasivno politiko pa povečali (35,1 odstotka). Izdatki so narasli zaradi večjega števila prejemnikov nadomestil za brezposelnost in višjih odmernih stopenj v skladu z novim Zakonom o urejanju trga dela (Uradni list RS, št. 80/2010, v nadaljevanju ZUTD), ki je začel veljati v letu 2011. Delež izdatkov za aktivno politiko v skupnih izdatkih se je v letu 2011 znižal na 22,5 odstotka, kar je z vidika zmanjševanja naraščajočih neskladij neustrezno in dolgoročno lahko prispeva k ohranjanju visoke brezposelnosti.

V nadaljevanju bom podrobneje orisala ukrepe na področju aktivne in pasivne politike trga dela.

2.1 Aktivna politika zaposlovanja

Tako aktivna kot pasivna politika trga dela imata podobne cilje – vplivati na trg dela. Vloga APZ, ki se v obdobju zaostrenih razmer na trgu dela povečuje, je (Program ukrepov APZ za obdobje 2007–2013):

- usklajevanje ponudbe in povpraševanja na trgu dela,
- preprečevanje prehoda v dolgotrajno brezposelnost (znižanje deleža dolgotrajno brezposelnih) in povečevanje prehoda v zaposlitev,
- zmanjšanje strukturne brezposelnosti: povečevanje zaposljivosti z dvigom izobrazbe, usposobljenosti in izboljšanjem veščin (izboljšanje izobrazbene sestave brezposelnih),
- povečanje prilagodljivosti in konkurenčnosti zaposlenih, krepitev usposobljenosti posameznikov,
- spodbujanje novega zaposlovanja (povečanje števila podprtih projektov za razvoj novih zaposlitvenih možnosti),
- okrepitev socialne vključenosti (znižanje deleža prejemnikov denarnega nadomestila in denarne socialne pomoči med brezposelnimi).

Na področju APZ je mogoče zaslediti številne ukrepe. Številne države EU so v krizi okrepile izvajanje APZ, kar velja tudi za Slovenijo. Od leta 2006 se v Sloveniji izvajajo številne kombinacije in nabori ukrepov APZ, ki so zapisani v dokumentih:

- Katalog ukrepov APZ za leto 2006,
- Katalog ukrepov APZ za leto 2011,
- Program ukrepov APZ za obdobje 2007–2013 itd.

Od leta 2008 se nadaljujejo številni drugi programi, ki so zapisani v Katalogu ukrepov APZ za leto 2011: sofinanciranje izobraževanja in usposabljanja zaposlenih, spodbujanje novega zaposlovanja dolgotrajno brezposelnih oseb, delno subvencioniranje polnega delovnega časa, subvencije za zaposlitev vsaj 10 novih delavcev, subvencioniranje zaposlitev pri izvajanju pomoči na domu, spodbujanje razvoja socialnega podjetništva ter spodbujanje socialne vključenosti in enakih možnosti na trgu dela.

2.2 Programi aktivne politike zaposlovanja v Sloveniji

Na področju APZ je torej mogoče zaslediti številne ukrepe. V nadaljevanju jih bom na kratko orisala. Program ukrepov APZ za obdobje 2007–2013 vsebuje naslednje ukrepe (Program ukrepov APZ za obdobje 2007–2013):

Usposabljanje in svetovanje:

- Ukrepe je namenjen usposabljanju brezposelnih oseb na konkretnem delovnem mestu in je v pomoč iskalcem prve zaposlitve ter brezposelnim osebam, ki so izgubile delo zaradi stečajev ali kot presežni delavci. Za brezposelne osebe, ki so bile zaposlene v Muri, je program sofinanciran iz Evropskega sklada za prilagoditev globalizaciji.

- Pomoč pri pripravi in izvedbi aktivnosti nacionalnih poklicnih kvalifikacij (v nadaljevanju NPK), pridobivanje formalne izobrazbe in usposabljanje v različnih programih za pridobivanje novih veščin in znanj.
- Izobraževanje in usposabljanje zaposlenih, ki je namenjeno sofinanciranju programov izobraževanja in usposabljanja v podjetjih.

Nadomeščanje na delovnem mestu in delitev delovnega mesta – ukrep je namenjen izvajanju aktivnosti pri usposabljanju zaposlenih v podjetjih in njihovem nadomeščanju na delovnem mestu v času, ko so zaradi izobraževanja ali usposabljanja odsotni.

Spodbude za zaposlovanje – ukrep je namenjen izvajanju programov subvencioniranja zaposlovanja težje zaposljivih skupin brezposelnih (mladi, starejši, iskalci prve zaposlitve v okviru programa Zaposli.me.) in spodbude za zaposlovanje za Pomursko regijo (povračila prispevkov delodajalcem, ki zaposlujejo v tej regiji). Del sredstev bo namenjenih tudi aktivaciji prejemnikov denarne socialne pomoči.

Kreiranje delovnih mest – ta aktivnost je zaradi povečanega števila brezposelnih (predvsem nizko izobraženih in starejših) za ohranjanje stika s trgom dela izredno pomembna. V času krize brezposelni težko najdejo novo zaposlitev, zato je še posebej pomembno, da ohranijo socialno vključenost in stik s trgom dela. V okvir tega ukrepa sodi tudi spodbujanje zaposlovanja dolgotrajno brezposelnih oseb, še posebej v nevladnih organizacijah, in aktivacija brezposelnih v Pokolpju. Del sredstev je namenjenih tudi izvajanju aktivnosti v okviru programa pomoči na domu in osebne asistence.

Spodbujanje samozaposlovanja – ukrep je namenjen brezposelnim osebam, ki se želijo samozaposliti. V ukrep sodi tudi priprava na samozaposlitev, kjer se ugotavlja tudi smiselnost vključitve brezposelnih oseb v samozaposlitev. Poteka v obliki individualnega razgovora brezposelne osebe in podjetniškega svetovalca, nadaljevanje pa je v obliki delavnice, kjer se brezposelni usposobijo za začetek podjetniškega procesa. Po uspešni pripravi se lahko brezposelna oseba odloči za samostojno podjetniško pot in prejme subvencijo za samozaposlitev. V okviru tega ukrepa se izvaja tudi aktivnost za spodbujanje razvoja socialnega podjetništva.

Programi APZ se torej v Sloveniji od leta 2007 izvajajo s štirimi sklopi programov APZ:

- svetovanje in pomoč pri zaposlitvi,
- usposabljanje in izobraževanje,
- spodbujanje zaposlovanja in samozaposlovanja,
- programi za povečevanje socialne vključenosti. Evropski socialni sklad ima aktualno razpisane sledeče politike (Aktualni programi ESS, 2012):

Zaposli me. Program omogoča subvencijo za zaposlitev brezposelnih, ki se težje zaposlijo, in omogoča zaposlitev za najmanj eno leto pri tržnih delodajalcih. Delodajalci morajo

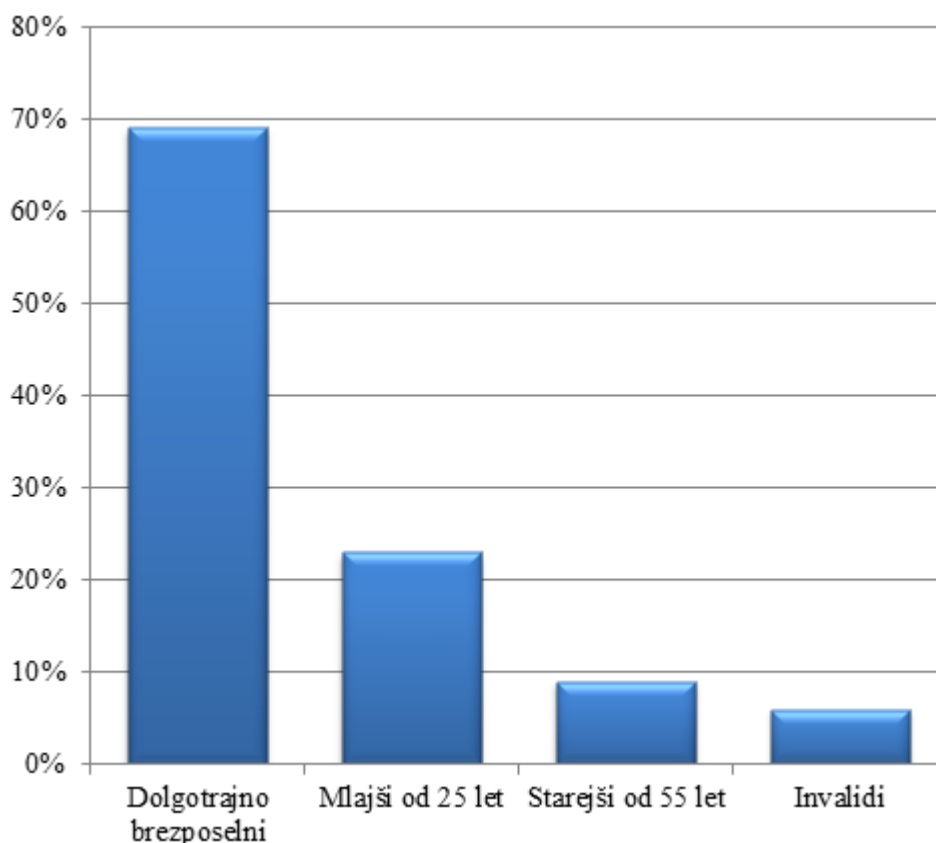
zaposlenim zagotoviti plačo in druge prejemke iz delovnega razmerja, v zameno za zaposlitev pa prejmejo subvencijo. Program, za katerega je namenjeno 21,275 milijona EUR, se izvaja v letih 2012, 2013 in 2014.

Z vključitvijo v program oseba pridobi:

- redno zaposlitev za najmanj eno leto,
- več znanja in delovnih izkušenj, ki odpirajo nove zaposlitvene možnosti,
- višjo socialno varnost, z redno mesečno plačo in plačanimi prispevki za obvezna socialna zavarovanja.

Delodajalci sodelujejo v programu na podlagi javnega povabila in za zaposlitev prejmejo subvencijo 4.000 EUR. Nanj se lahko prijavijo tržni delodajalci, ki so v preteklem poslovnem letu več kot polovico prihodkov ustvarili s prodajo blaga ali storitev na trgu in izpolnjujejo še vse druge pogoje povabila.

Slika 4: Odstotek vključenih v program Zaposli me 2010 in 2011

Vir: ZRSZ, Letno poročilo 2011, 2012.

Gledano kumulativno programa »Zaposli.me 2010« in »Zaposli.me 2011« je bilo od načrtovanih 5.100 vključitev v celotnem letu 2011, dejansko vključenih 2.740 oseb, kar

znaša 54 odstotkov načrtovane vrednosti. Od vseh vključenih v obdobju poročanja je bilo 1.362 oziroma 50 odstotkov žensk, pri čemer je bil cilj 55 odstotkov žensk. Od vseh vključenih je bilo 69 odstotkov dolgotrajno brezposelnih, 9 odstotkov oseb, starejših od 55 let, ter 23 odstotkov mlajših od 25 let, invalidov pa se je v program vključilo 6 odstotkov (ZRSZ, 2011). Na Sliki 4 je prikazan odstotek vključenih v program Zaposli me v letih 2010 in 2011.

Priložnost zame. Program omogoča redno zaposlitev za najmanj leto in pol pri neprofitnih delodajalcih, pred tem pa še praktičen preizkus na delovnem mestu pri istem delodajalcu. Program se izvaja v letih 2012 in 2013.

Z vključitvijo v program oseba pridobi:

- možnost praktičnega preizkusa na delovnem mestu, pod vodstvom inštruktorja, ki ga zagotovi delodajalec,
- redno zaposlitev takoj po uspešno zaključenem preizkusu,
- nova znanja, veščine in delovne izkušnje, ki povečajo zaposlitvene možnosti,
- višjo socialno varnost, plačane prispevke iz redne zaposlitve (za pokojninsko, invalidsko in zdravstveno zavarovanje, zavarovanje za primer brezposelnosti ipd.).

Na podlagi podpisane pogodbe z osebo se lahko za preizkus in zaposlitev delodajalcu povrnejo dejanski stroški, do katerih je upravičen zaradi preizkusa osebe. Subvencija v višini 7.500 EUR (oziroma sorazmerni del te subvencije za zaposlitev s krajšim delovnim časom v skladu z odločbo o invalidnosti) se lahko delodajalcu povrne po uspešno opravljenem preizkusu in zaposlitvi za najmanj 18 mesecev za polni delovni čas.

Na dan 31. 12. 2010 so bili v programe javnih del vključeni invalidi, osebe, starejše od 50 let, ter osebe, ki so bile pred vključitvijo v program javnega dela dolgotrajno brezposelne (to je prijavljene v evidenci brezposelnih oseb 12 mesecev v zadnjih 16 mesecih). Prav tako so bile vključene dolgotrajno brezposelne osebe, prijavljene 24 mesecev ali več, ter invalidi, prijavljeni 12 mesecev ali več. Osebe so se v programe začele vključevati v drugi polovici leta, po izvedenem izboru delodajalcev. Do konca leta je bilo 2011 vključenih 77 brezposelnih oseb, od tega 40 žensk (ZRSZ, 2011).

Usposabljanje na delovnem mestu. Program omogoča pridobitev praktičnih znanj, spretnosti in izkušenj na konkretnem delovnem mestu pri delodajalcu. Oseba se lažje vključi v delovno okolje in si poveča možnosti za zaposlitev. Program se izvaja v letih 2012 in 2013. Program je namenjen tistim, ki so prijavljeni med brezposelnimi in sodijo v ciljno skupino za usposabljanje.

Z vključitvijo v program se oseba:

- spozna z delovnimi postopki, nalogami in opravili na določenem delovnem mestu pri delodajalcu,
- pridobi nova znanja, spretnosti in delovne izkušnje, ki povečajo možnosti za zaposlitev pri istem ali drugem delodajalcu,
- vključi v delovno okolje in spozna nove ljudi, odprejo se nove priložnosti.

V letu 2011 je bilo v aktivnost vključenih 6.206 brezposelnih oseb. Programi praktičnega usposabljanja pri delodajalcih, t. i. usposabljanja z delom za delo, so se v preteklosti izkazali kot izredno uspešen instrument spodbujanja zaposlovanja brezposelnih oseb, pri čemer ima veliko vlogo pogoj v okviru javnega povabila, po katerem je bil delodajalec po končanem usposabljanju zavezan k zaposlitvi polovice udeležencev, ter pogoj, da so lahko za pridobitev sofinanciranja za izvedbo usposabljanja kandidirali zgolj tisti delodajalci, ki so v zadnjem letu že izvajali usposabljanje na delovnem mestu za tri ali več osebe in so po končanem usposabljanju zaposlili najmanj tretjino udeležencev (ZRSZ, 2011).

Institucionalno usposabljanje. Program omogoča različna usposabljanja za opravljanje konkretnih poklicnih del in nalog, po katerih povprašujejo delodajalci. Oseba pridobi dodatna znanja, veščine in spretnosti, ki jih lahko uporabi na delovnem mestu. S tem si poveča svoje zaposlitvene možnosti. Program se izvaja v letih 2010 do 2015.

Z vključitvijo v program oseba pridobi:

- nova znanja, veščine in spretnosti, ki jih lahko uporabi na delovnem mestu,
- boljšo usposobljenost za opravljanje konkretnih del in nalog, s čimer si poveča svoje možnosti za zaposlitev,
- nova poznanstva in informacije o novih zaposlitvenih priložnostih.

Oseba se lahko udeleži tečajev, predavanj, seminarjev in drugih krajših oblik usposabljanja na naslednjih področjih:

- jezikovni in računalniški tečaji, pridobitev evropskega računalniškega spričevala (ECDL);
- pridobitev vozniškega izpita (kategorije C do F), učitelj vožnje in predpisov v cestnem prometu, odgovorna oseba v cestnem prometu;
- tečaji za voznika viličarja, usposabljanje za upravljanje različnih naprav in mehanizacije,
- tečaji za varilska dela, usposabljanje za kleparja-krovca, usposabljanje za zidarja in druga zidarska dela;
- usposabljanje za skladiščnika, usposabljanje za sobarico;

- pridobitev pedagoško-andragoške izobrazbe, učno podjetje;
- priprava na strokovni izpit iz upravnega postopka, usposabljanje za računovodska in knjigovodska dela, tečaj slepega tipkanja;
- tečaj za reševalca iz vode.

V program je bilo vključenih 5.293 oseb, kar je bilo v letu 2011 posledica večje brezposelnosti. Zaradi porabe pretežnega dela sredstev so bili spomladi 2011 prisiljeni omejiti obseg vključevanja v te programe, ponovno vključevanje pa je bilo mogoče po odobritvi dodatnih sredstev (ZRSZ, 2011).

Priprave na NPK/TPK. Program brezposelnim osebam omogoča pridobitev usposobljenosti (preverjanje in potrjevanje) za opravljanje poklicev in poklicnih nalog, po katerih povprašujejo delodajalci, s katero si lahko povečajo svoje zaposlitvene možnosti. Program se izvaja v letih 2010 do 2015.

Če oseba uspešno opravi preverjanje in potrjevanje, pridobi javno veljavno potrdilo ali spričevalo, ki dokazuje, da je usposobljena za opravljanje poklica ali poklicnih nalog. Potrdilo se pridobi za NPK, spričevalo pa za temeljno poklicno kvalifikacijo (v nadaljevanju TPK).

NPK je uradno priznana usposobljenost za opravljanje določenega poklica ali poklicnih nalog. Če oseba uspešno opravi preverjanje in potrjevanje usposobljenosti, pridobi javno veljavno potrdilo (certifikat) o NPK, s katerim dokazuje usposobljenost za opravljanje določenega poklica ali poklicnih nalog.

Izvajalci priprav na ugotavljanje in potrjevanje NPK so bili izbrani na podlagi javnega naročila in registra izvajalcev. Brezposelne osebe se lahko udeležijo priprav na ugotavljanje in potrjevanje naslednjih NPK:

- dietni kuhar, pomočnik kuharja, izdelovalec tradicionalnega kruha, peciva in testenin;
- izdelovalec spletnih strani, oblikovalec spletnih strani;
- turistični informator, turistični animator;
- maniker, maser, pediker, vizažist, socialni oskrbovalec;
- varnostnik, čuvaj, varnostni tehnik, varnostni menedžer;
- varilec, hišnik ...

TPK je uradno priznana usposobljenost za opravljanje določenega poklica ali poklicnih nalog, ki je potrebna za opravljanje poklica voznika v cestnem prometu. Z vključitvijo v program oseba pridobi:

- Javno veljavno spričevalo, ki dokazuje usposobljenost osebe za opravljanje poklica voznika v cestnem prometu. Spričevalo se pridobi, če oseba uspešno opravi preverjanje in potrjevanje usposobljenosti, s čimer se lahko izkaže pri delodajalcih.
- Potrebna znanja, veščine in spretnosti za opravljanje poklica voznika v cestnem prometu. Ta možnost je na voljo, če se pokaže, da usposobljenost osebe ni zadovoljiva. Zato se oseba lahko udeleži priprav na ugotavljanje in potrjevanje usposobljenosti za voznika v cestnem prometu.

Priprave na ugotavljanje in potrjevanje NPK ali TPK izvajajo zunanji izvajalci, ki so bili izbrani na podlagi javnega naročila in registra izvajalcev. Brezposelne osebe so napotene k tem izvajalcem in se jim povrnejo stroški priprav na ugotavljanje in potrjevanje NPK ali TPK. Preverjanje in potrjevanje NPK izvajajo posebne komisije, ki so vpisane v razvid pri Državnem izpitnem centru. H komisijam, ki imajo javna pooblastila za izvajanje postopkov, zavod za zaposlovanje napoti osebe na preverjanje in potrjevanje NPK.

V letu 2011 je bilo v program vključenih 559 oseb, od tega 181 žensk (ZRSZ, 2011).

Usposabljanje Za Pokolpje. Program je namenjen usposabljanju prijavljenih brezposelnih, iskalcev zaposlitve, katerih zaposlitev je ogrožena, in tistih, ki so brez dela, pa niso prijavljeni pri zavodu za zaposlovanje. Brezposelnim osebam, ki živijo v Pokolpju, s praktičnim usposabljanjem zavod pomaga prepoznati njihova znanja in veščine, izdelati karierni načrt, spoznati trg dela in skrite zaposlitvene priložnosti ter se povezati z delodajalci. Vse to v Kočevju, Loškem Potoku, Črnomlju in Metliki. Program se izvaja v letu 2012.

Z vključitvijo v program »Osnovno usposabljanje« oseba pridobi:

- izboljšanje svojih veščin za uspešno iskanje zaposlitve in dejavno nastopanje na trgu dela,
- razumevanje sedanjega trga dela, spoznavanje skritih priložnosti za zaposlitev in sodobnih načinov povezovanja z delodajalci,
- praktične nasvete za prijavo na delovno mesto in zaposlitveni pogovor,
- možnost svetovanja, usposabljanja in spodbude pri načrtovanju poklicne poti in iskanju zaposlitve.

Usposabljanje se izvaja do 30. 9. 2012 v okviru projekta »Za Pokolpje – aktivno in dejavno!« V usposabljanje je bila načrtovana vključitev 1.000 oseb. Prednostno se vanj vključujejo osebe, ki težje najdejo zaposlitev. Predvideno je, da se bo po zaključku usposabljanja zaposlilo 25 odstotkov teh oseb. V letu 2011 se je v okviru projekta vzpostavila projektna pisarna, vključitve brezposelnih in neaktivnih pa se bodo realizirale v letu 2012 (ZRSZ, 2011).

Spodbujanje samozaposlovanja. Program je namenjen samozaposlitvi brezposelnih in iskalcev zaposlitve, katerih zaposlitev je ogrožena. V okviru programa oseba lahko pridobi subvencijo za samozaposlitev, če je opravila priprave na samozaposlitev in se bo samozaposlila v 60-ih dneh po zaključenih pripravah. Program se izvaja v letih 2012 in 2013.

Program za samozaposlovanje omogoča pridobitev subvencije za samozaposlitev v višini 4.500 EUR. Gre za enkratno finančno pomoč v obliki nepovratnih sredstev, ki osebi pomagajo uresničiti poslovno idejo in ohraniti samozaposlitev. Oseba to subvencijo pridobi po zaključenih pripravah na samozaposlitev, torej potem, ko pridobi presojo svoje poslovne ideje in opravi brezplačno delavnico za samozaposlitev. Samozaposlitev mora nastopiti v 60-ih dneh po zaključku delavnice.

Ker so bila z rebalansom proračuna odobrena dodatna sredstva za spodbujanje samozaposlovanja za leto 2012, je zavod s 3. 7. 2012 znova začel vključevanje v presojo poslovne ideje v okviru priprav na samozaposlitev. Subvencijo za samozaposlitev se lahko pridobi na primer za dejavnosti s področja umetnosti, kulture in medijev, zasebnega zdravstva, farmacije in socialne varnosti, za zasebno veterinarsko dejavnost, odvetniške in notarske dejavnosti, dejavnosti s področja duhovništva in verske službe. Osebe, ki se samozaposlijo na področju kmetijskih dejavnosti – primarne kmetijske proizvodnje, sektorjev ribištva in ribogojstva ter premogovništva – do subvencije niso upravičene.

V letu 2011 je bilo v program vključenih 11.198 brezposelnih oseb, od katerih se jih je 6.204 vključilo v svetovalni intervju, 4.994 pa se je v nadaljevanju vključilo tudi v delavnico. V obdobju 7 mesecev izvajanja programa je bilo sklenjenih 1.457 pogodb o dodelitvi subvencije za samozaposlitev (ZRSZ, 2011).

Izvajanje ukrepov programa APZ se bo spremljalo z analizo vnaprej zastavljenih kazalcev, na podlagi katerih se bo ocenila uspešnost ukrepov programa APZ. S spremljanjem uspešnosti se prilagajajo tako vsebina aktivnosti kot načini izvajanja programov. Poročanje po zastavljenih kazalcih ter kvalitativna analiza uspešnosti ukrepov in aktivnost predstavljata polletno in letno obveznost ZRSZ do Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve RS (v nadaljevanju MDDSZ), zagotavljanje izvedb poglobljenega ovrednotenja pa je v pristojnosti MDDSZ. Na ravni celotnega programa APZ se bodo spremljali kazalci, prikazani v Tabeli 5.

Tabela 5: Kazalci ciljev APZ v obdobju 2007–2013

Cilji APZ 2007–2013	Kazalci	Izhodiščna vrednost	Plan za leto 2013
Povečanje zaposlenosti in znižanje brezposelnosti	Povečanje stopnje delovne aktivnosti po starostnih skupinah:		
	15–64 let	67,1 %	70,4 %
	15–24 let	35,3 %	38,0 %
	55–64 let	33,5 %	43,5 %
	Znižanje stopnje registrirane brezposelnosti	9,1 %	4,3 %
	Znižanje stopnje brezposelnosti po anketi o delovni sili	5,9 %	3,3 %
Preprečevanje prehoda v dolgotrajno brezposelnost	Znižanje povprečne dobe brezposelnosti na brezposelno osebo	25,1 meseca	13 mesecev
	Znižanje deleža dolgotrajno brezposelnih med brezposelnimi	49,7 %	37,0 %
Zmanjšanje strukturne brezposelnosti: povečevanje zaposljivosti z dvigom izobrazbenega nivoja, usposobljenosti in veščin	Znižanje deleža brezposelnih brez izobrazbe oziroma z nizko stopnjo izobrazbe	38,9 %	29,0 %
Povečanje fleksibilnosti in konkurenčnosti zaposlenih	Število zaposlenih, ki so vključeni v vseživljenjsko učenje v okviru APZ8	9.158	14.000
	Povečanje deleža zaposlenih s krajšim delovnim časom v skupni zaposlenosti	10,1 %	15,0 %
Spodbujanje novega zaposlovanja	Povečanje števila podprtih podjetniških in zaposlitvenih projektov	2.094	7.000
	Povečanje števila podprtih prehodov brezposelnih oseb v samozaposlitev v okviru APZ	1.566	1.800
Okrepitev socialne vključenosti	Delež prejemnikov DN, ki so se zaposlili, glede na število vseh, ki so v posameznem letu dobili pravico do DN	62,0 %	70,0 %
	Delež prejemnikov denarne socialne pomoči, ki so se zaposlili, v skupnem številu prejemnikov denarne socialne pomoči v posameznem letu	30,0 %	44,0 %

Vir: ZRSZ, Letno poročilo 2010, 2011.

Izvajanje ukrepov APZ naj bi v letu 2012 potekalo v podobnem obsegu kot v letu 2011, kar je glede na gibanje brezposelnosti nujno potrebno. Sredstva so v večji meri namenjena ukrepom, ki pomenijo neposredno zaposlitev in učinkovito povečujejo zaposljivost brezposelnih oseb. Z izvajanjem aktivnosti v okviru posameznih ukrepov APZ naj bi v letu 2012 dosegli naslednje učinke in rezultate (prikaz v Tabeli 6):

- 56.255 oseb bo vključenih v izvajanje ukrepov APZ (učinek),
- 14.505 teh vključitev pomeni neposredno zaposlitev (rezultat),
- 14.400 oseb, ki so bile vključene v ukrepe APZ v letu 2012, bo na dan 30. 6. 2013 zaposlenih (kratkoročni rezultat).

Tabela 6: Število vključitev in rezultat po posameznih ukrepih

Ukrep	Učinek: št. vključenih	Rezultat: št. zaposlitev	Št. zaposlenih po 6 mesecih
Usposabljanje in izobraževanje	24.450	0	5.030
Nadomeščanje na delovnem mestu	500	0	100
Spodbude za zaposlovanje	5.025	5.025	3.930
Kreiranje delovnih mest	7.680	5.180	1.900
Spodbujanje samozaposlovanja	18.600	4.300	3.440
Skupaj	56.255	14.505	14.400

Vir: Vlada RS, Načrt za izvajanje ukrepov aktivne politike zaposlovanja za leto 2012, 2012.

Načrt za izvajanje ukrepov APZ za leto 2012 ocenjuje, da bo od 14.505 oseb, ki so se ob vključitvi v ukrepe Spodbude za zaposlovanje, Kreiranje delovnih mest in Spodbujanje samozaposlovanja, neposredno zaposlile, na dan 30. 6. 2013 zaposlenih 9.270 oseb, kar pomeni 64 odstotkov. Najnižji delež ohranjenih zaposlitev bo glede na dosedanje rezultate pri javnih delih (14 odstotkov), medtem ko bo pri programih subvencioniranih zaposlitev in samozaposlovanja glede na dosedanje rezultate visok (80 odstotkov). Od 24.950 oseb, ki se bodo vključile v izvajanje prvega in drugega ukrepa, bo na dan 30. 6. 2013 zaposlenih 5.130 oseb, kar pomeni 20 odstotkov vseh vključenih, skupaj pa bo 6 mesecev po zaključku izvajanja ukrepov APZ zaposlenih 14.400 oseb (Vlada RS, 2012).

V letu 2012 je za izvajanje ukrepov APZ namenjenih skupaj 102,2 milijona EUR, od tega 39,9 milijona EUR iz integralnega proračuna in 60,3 milijona EUR iz OP RČV 2007–2013 (Operativni program razvoja človeških virov za obdobje 2007–2013) in 2,0 milijona EUR iz ESPG (Evropski sklad za prilagoditev globalizaciji). V Tabeli 7 je ločeno prikazan del sredstev integralnega proračuna, ki je namenjen za plačilo obveznosti, nastalih v letu 2011 (za obstoječe 4 ukrepe APZ), in del sredstev integralnega proračuna, ki je namenjen izvajanju novih ukrepov APZ (5 ukrepov) v letu 2012.

Tabela 7: Sredstva za izvajanje ukrepov APZ v letu 2012

Ukrep	Integralni proračun	OP RČV 2007–13*	ESPG**
Usposabljanje in izobraževanje	2.848.180	16.543.260	1.963.300
Nadomeščanje na delovnem mestu	1.000.000	0	0
Spodbude za zaposlovanje	2.740.000	19.053.640	0
Kreiranje delovnih mest	30.410.000	6.742.011	0
Spodbujanje samozaposlovanja	2.885.000	18.000.000	65.000
Skupaj	39.883.180	60.320.911	2.028.300
Skupaj vsa sredstva APZ	102.232.391		

Legenda:

* Operativni program razvoja človeških virov za obdobje 2007–2013

** Evropski sklad za prilagoditev globalizaciji

Vir: Vlada RS, Načrt za izvajanje ukrepov aktivne politike zaposlovanja za leto 2012, 2012.

V Sloveniji je v letu 2010 obseg izdatkov za ukrepe APZ, skupaj s sredstvi za delovanje ZRSZ, znašal 0,66 odstotka BDP, kar je 0,12 o. t. več kot leta 2009.

Število vključitev in novo sklenjenih pogodb v programe APZ v letu 2010 glede na Tabelo 8 je bilo 77.534, kar je 25.995 pogodb oziroma 50,4 odstotka več kot leta 2009. Struktura deležev glede na ukrepe je ostala podobna kot leto prej, pri čemer je bilo največ oseb vključenih v ukrep usposabljanja in izobraževanja (44,2 odstotka), nato ukrep spodbujanja zaposlovanja in samozaposlovanja ter ukrep svetovanja in pomoči pri iskanju zaposlitve. V prvem četrtletju leta 2011 je bilo sklenjenih za 18,2 odstotka več pogodb kot v enakem obdobju leto prej, pri čemer so bila največja povišanja v pomoči pri samozaposlitvi, subvencioniranju samozaposlitev, programih usposabljanja na delovnem mestu in »Zaposli.me« ter programih institucionalnega usposabljanja. Število vključenih v javna dela se je letos močno zmanjšalo, kar je z vidika naraščanja dolgotrajne brezposelnosti neustrezno.

Tabela 8: Število vključitev v programe APZ 2009–2011, merjeno s številom novo sklenjenih pogodb

	2009	2010	2010/ 2009 (indeks)	jan.– april 2010	jan.– april 2011	jan.– april 2011/ jan.–april 2010 (indeks)
Skupaj število vključitev	51.539	77.534	150,4	19.915	23.536	118,2
Ukrep 1: Svetovanje in pomoč pri iskanju zaposlitve	10.859	12.656	116,5	3.895	4.279	109,9
Ukrep 2: Usposabljanje in izobraževanje	20.530	34.296	167,1	8.574	8.035	93,7
Ukrep 3: Spodbujanje zaposlovanja in samozaposlovanja	15.355	23.841	155,3	2.534	9.100	359,1
Ukrep 4: Programi za povečanje socialne vključenosti	4.795	6.741	140,6	4.912	2.122	43,2

Vir: ZRSZ, Letno poročilo 2011, 2012; R. Kmet Zupančič, Poročilo o razvoju 2011, 2011.

Vključitev v programe APZ se je v letih 2009 in 2010 močno povečala, vendar ostaja nizka vključenost dolgotrajno brezposelnih in starejših. Najbolj (za 73,5 odstotka) se je povečalo število vključenih v programe usposabljanja in izobraževanja, skupno povečanje vključenih v programe APZ v letu 2010 pa je bilo 39,7 odstotka. V primerjavi z letom 2009 se je povišal skupni delež vključenosti brezposelnih oseb v programe APZ, vendar se je delež vključenosti nekaterih težje zaposljivih ciljnih skupin povišal podpovprečno, delež starejših od 50 let pa celo znižal.

Delež težje zaposljivih skupin brezposelnih v programih APZ (dolgotrajno brezposelni, brez strokovne izobrazbe, starejši in invalidi) je še vedno nizek, zato bi morali vključenost teh oseb v programe APZ povišati, kar bi vplivalo na višjo zaposljivost in socialno vključenost. Število brezposelnih oseb, vključenih v programe APZ, in stopnje vključenosti posamezne skupine brezposelnih so prikazani v Tabeli 9.

Tabela 9: Število in stopnja vključenosti posamezne skupine brezposelnih

Leto	Brezposelne osebe	Iskalci prve zaposlitve	Dolgotrajno brezposelni	Brez strokovne izobrazbe	Stari 50 let in več
Število brezposelnih oseb, vključenih v programe APZ					
2008	27.593	4.712	4.121	4.464	3.201
2009	49.275	6.099	4.316	8.719	4.654
2010	68.827	7.898	8.116	10.341	5.555
2011	36.940	5.889	5.389	6.754	4.617
Stopnja vključenosti brezposelnih v programe APZ (v odstotkih)					
2008	43,6	44,1	12,7	17,6	14,6
2009	57,1	49,5	13,7	25,6	17,8
2010	68,5	54,4	19,0	27,6	17,7
2011	33,4	40,9	10,7	17,1	11,8

Vir: M. Bednaš, M. Hafner in A. Kajzer, *Ekonomski izzivi 2012*, 2012.

Čeprav je bila aktivna politika trga dela v Sloveniji okrepljena v letih 2009 in 2010, so se na trgu dela vseeno povečala struktura neskladja. Zmanjšanje izdatkov za aktivne programe v letu 2011 je bilo z vidika zmanjševanja naraščajočih neskladij neustrezno. V nadaljevanju bom prikazala pregled pasivnih ukrepov na trgu dela.

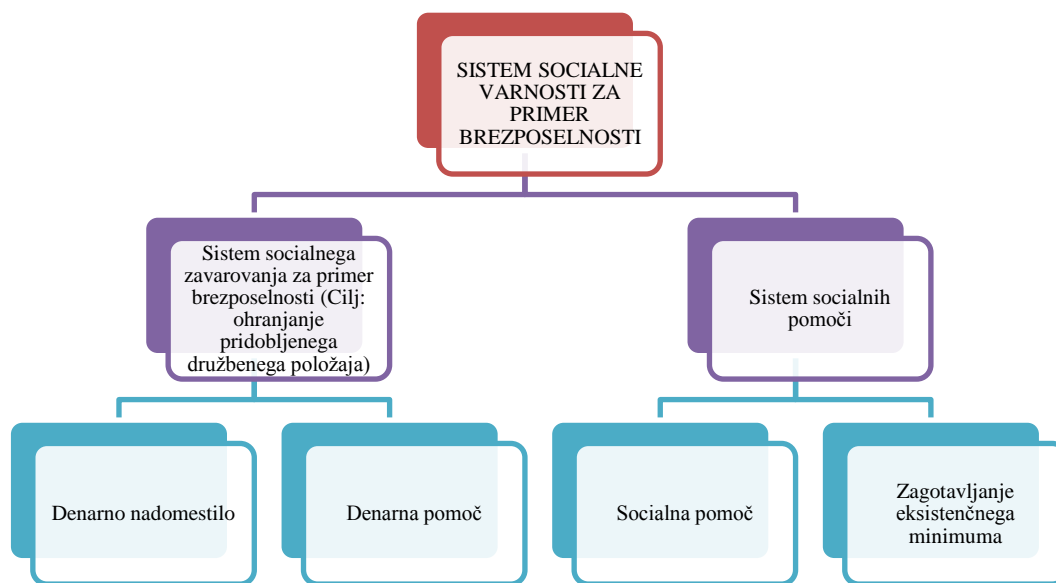
Učinkovitost ukrepa Spodbujanje samozaposlovanja bom podrobneje predstavila v zadnjem poglavju magistrskega dela.

2.3 Pasivni ukrepi na trgu dela

Za razliko od APZ pasivna politika ne vodi k zaposlovanju in ga neposredno tudi ne spodbuja. Ureja nekatere vidike zaposlitvenih razmerij in temelji na ščitenju socialnega položaja posameznikov. V okviru pasivne politike zaposlovanja govorimo o sistemu socialne varnosti za primer brezposelnosti in o denarnih dajatvah, do katerih so brezposelni upravičeni. Denarna pomoč in denarno nadomestilo sta najpomembnejši dajatvi, med pasivne ukrepe pa spadajo tudi pravica do predčasne upokojitve in zakoni na področju delovnih razmerij (Glazer, Kajzer, Svetlik & Trtabanc., 2002, str. 144–146).

Slovenija v primerjavi z EU za brezposelne namenja precej obsežna sredstva v različnih oblikah pomoči, ki jih Eurostat spremlja glede na področja pasivne politike trga. Slovenija se predvsem poslužuje ukrepov s področja podpore in pomoči brezposelnim, manj pa ukrepa za zgodnje upokojevanje. Na Sliki 5 je prikazan oris sistema socialne varnosti za primer brezposelnosti.

Slika 5: Sistem socialne varnosti za primer brezposelnosti

Vir: J. Glazer, A. Kajzer, I. Svetlik in M. Trtabanc, *Politika zaposlovanja*, 2002, str. 149.

Sistem socialnega zavarovanja za primer brezposelnosti je pravica do socialne varnosti in sodi med temeljne socialne pravice. Omogoča dohodkovno varnost, ko nastopi socialni primer, na primer brezposelnost, nesposobnost za delo zaradi invalidnosti, bolezni ali nesreče, ter značilna nedelovna obdobja v življenjskem ciklusu – otroštvo, šolanje, materinstvo in starost. Sistem socialne varnosti omogoča varnost in pravico brezposelnim do socialnih denarnih dajatev, zdravstvenega varstva, zavarovanja za starost in invalidnosti ter pravice, povezane s pospeševanjem zaposlovanja.

Temelji na zavarovalnem načelu, za katerega velja, da so denarna nadomestila za primer brezposelnosti praviloma sorazmerna z višino vplačanih prispevkov – velja načelo enakovrednosti, trajanje nadomestila pa je omejeno in odvisno od predhodne dobe zavarovanja oziroma delovne dobe upravičenca. Višina nadomestila je določena z višino pretekle plače, pri čemer so zavarovanci prve tri mesece brezposelnosti upravičeni do 70 odstotkov preteklih osebnih dohodkov, kasneje pa do 60 odstotkov. Namen denarnega nadomestila upravičencem je nadomeščanje izgubljenega dohodka in zagotavljanje pridobljenega družbenega položaja.

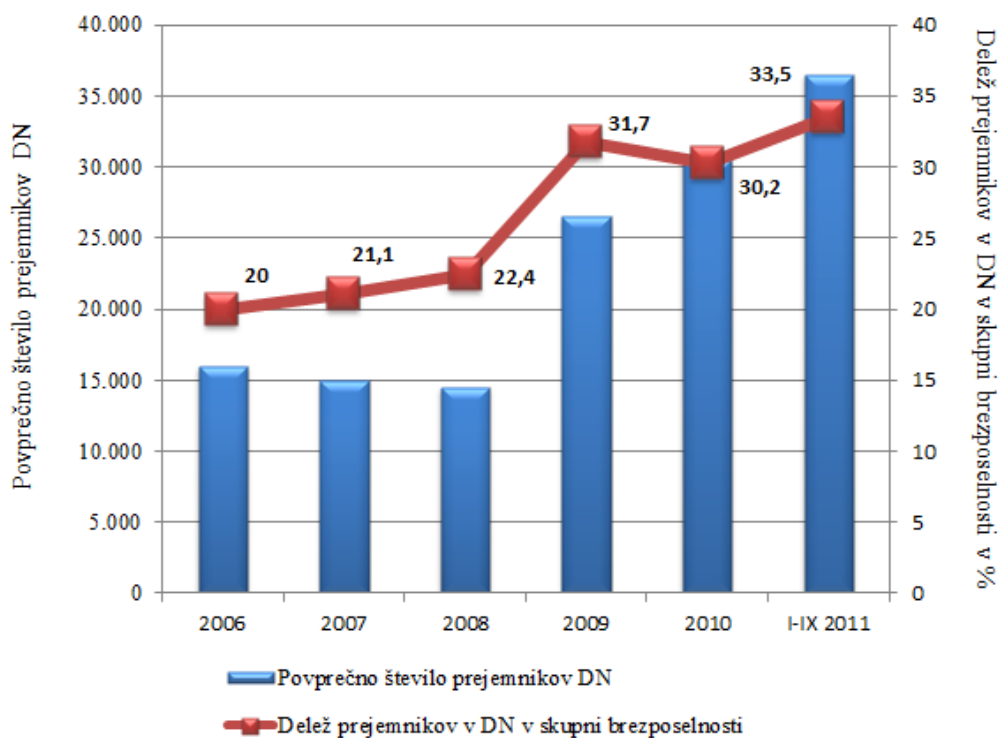
Sistem socialne pomoči omogoča zagotavljanje eksistenčnega minimuma in se zagotavlja le tistim posameznikom, ki nimajo dovolj sredstev za preživetje in zato potrebujejo pomoč. Upravičenost do denarne dajatve se preveri glede na ugotovitev potrebe po denarni pomoči in ni odvisna od plačila prispevkov. Financira se iz državne oziroma lokalne skupnosti na podlagi virov splošne obdavčitve. Socialne pomoči so nizke in prilagojene glede na ekonomski položaj posameznika. V izračun denarne pomoči se upoštevajo osebni dohodki

prosilca in vseh družinskih članov, družinski status in premoženje nosilca. Višina osnovnega zneska minimalnega dohodka se usklajuje enkrat letno z rastjo življenjskih potrebščin.

Število prejemnikov denarnega nadomestila je upadalo vse do leta 2008, ko je bilo najnižje junija 2008 (13.236 oseb), v času krize pa je poraslo. V letu 2009 je bilo oktobra že več kot 30 tisoč prejemnikov. Letu 2010 je začelo upadati in bilo od aprila naprej nižje od 30 tisoč. Močno rast števila prejemnikov denarnega nadomestila so zabeležili v decembru 2010 ter prvih dveh mesecih leta 2011, ko je glede na november poraslo za več kot 10 tisoč oseb oziroma za 35,2 odstotka. Glavni razlog za ta porast je bil strah starejših pred uvedbo pokojninske reforme in z njo povezanimi zaostrenimi pogoji za upokojitev, na rast števila prejemnikov nadomestila pa je vplivala tudi uveljavitev ZUTD z januarjem 2011, ki je razširila krog upravičencev, povečala nadomestila ter podaljšala čas prejemanja. Februarja 2011 je Zavod denarna nadomestila izplačal kar 40.207 osebam, v kasnejšem obdobju pa se je število prejemnikov zmanjšalo in je bilo septembra že nižje od 35 tisoč.

Slika 6 prikazuje stanje v Sloveniji za obdobje 2006–2011 glede števila prejemnikov denarnega nadomestila, ki je prikazano na levi osi, in delež prejemnikov nadomestil v skupni brezposelnosti, ki je prikazano na desni osi (Strokovna izhodišča za leto 2012).

Slika 6: Število prejemnikov denarnega nadomestila in delež prejemnikov v skupni brezposelnosti v Sloveniji za obdobje 2006–2011

Vir: ZRSZ, Letno poročilo 2011, 2012.

Politika trga dela je skušala blažiti posledice krize. Sklenemo lahko, da se je trg dela v Sloveniji krizi prilagajal v večini z zmanjšanjem števila zaposlenih, le delno pa tudi z zmanjšanjem plač. Podjetja so ob padcu povpraševanja najprej zmanjšala število nadur, od leta 2009 pa so uveljavljala tudi krajšanje delovnega časa, ki je bil podprt tudi z ZDSPDČ. Posledica tega je bilo kopičenje delovne sile (angl. *labour hoarding*). V zasebnem sektorju je bila fleksibilnost plač večinoma omejena na plačila za nadure, izredna izplačila, ki so odvisna od uspešnosti poslovanja, ter usklajevanja plač z rastjo cen in produktivnosti. Ti elementi so vplivali na umiritev rasti plač, v podjetjih, kjer je bil uveden skrajšani delovni čas, pa so se plače praviloma znižale. V zasebnem sektorju se je tako leta 2009 rast povprečne bruto plače močno upočasnila, leta 2010 je prilagajanje plač prekinilo povišanje minimalne plače, leta 2011 pa je bila rast najnižja v zadnjih dvajsetih letih. Prilagajanje plač ni bilo zadostno zaradi omejenih možnosti na področju fleksibilnosti in povišanja minimalne plače, da ne bi prišlo do velikega povišanja stroškov dela na enoto proizvodnje v obdobju 2008–2011. Tudi v Sloveniji so se podobno kot v drugih državah, pri nas v krizi možnosti za zaposlitev močno zmanjšale mladim, ki so še posebej izpostavljeni začasnim zaposlitvam.

V letošnjem letu so za omejitev zaposlovanja v dejavnostih javnega sektorja uvedli ZUJF, ki je predvidel možnost zaposlovanja le na podlagi soglasja in prenehanje pogodbe o zaposlitvi javnim uslužbencem, ki imajo polno delovno dobo in izpolnjujejo pogoje za upokojitev. Posledično bi se lahko zmanjšala že tako nizka stopnja delovne aktivnosti starejših.

Napovedi glede gospodarske rasti EU tujih in domačih institucij se iz meseca v mesec znižujejo. V tem letu bo rast nizka, krepitev je možna šele proti koncu leta oziroma v letu 2013. Podobna napoved rasti je tudi za Slovenijo, ki je v pretežni meri odvisna od tujega povpraševanja, to pa se bo zelo verjetno znižalo. V letu 2012 lahko pričakujemo nadaljnje prilagajanje zaposlenosti nižji ravni gospodarske aktivnosti v predelovalnih dejavnostih, trgovini in transportnih dejavnostih, naraščala pa bo v nekaterih poslovnih dejavnostih. V povprečju naj bi bilo v letih 2012 in 2013 brezposelnih med 110 in 111 tisoč, stopnja registrirane brezposelnosti pa bo podobna kot letos, 11,8-odstotna. Na ohranjanje visoke brezposelnosti vpliva tudi neugodna starostna in izobrazbena struktura brezposelnih oseb, ki se bo v prihodnjih letih še slabšala. V prihodnjem letu bodo največji izzivi za državo na področju trga dela dolgotrajna brezposelnost, staranje brezposelnih in poklicna neskladja. V daljšem časovnem obdobju lahko pričakujemo težave zaradi pomanjkanja delavcev in strukturnih neskladij na trgu dela, k čemur lahko bistveno prispeva APZ. Njen prispevek je pogojen s finančnimi sredstvi, kar pomeni, da bo v primeru zmanjšanja sredstev zaradi javnofinančnega varčevanja zmanjšan tudi učinek APZ. Naraščanje števila prejemnikov denarnih nadomestil z (naj)daljšimi možnimi obdobji priznane pravice ter vedno večje število brezposelnih oseb, ki nimajo dovolj sredstev za preživetje, bo še več let negativno vplivalo na proračun, zato je v interesu ZRSZ in države čimprejšnja aktivacija brezposelnih oseb, tako prejemnikov denarnega nadomestila kot prejemnikov denarne

socialne pomoči. Najbolj uspešna aktivacija brezposelnih oseb je zaposlitev, pri čemer so prosta delovna mesta, na katera se lahko brezposelne osebe zaposlijo, v veliki meri odvisna od gospodarskih razmer. Ta ob slabih napovedih tako za evropska kot slovensko gospodarstvo ne nakazujejo bistvenega povečanja povpraševanja delodajalcev po delavcih.

2.4 Ostali ukrepi: Evropa 2020 – strategija za pametno, trajnostno in vključujočo rast

Zaposlovanje je tudi ena od osrednjih tem v strateškem dokumentu EU Evropa 2020. Kot glavni cilj si je postavila 75-odstotno zaposlenost aktivnega prebivalstva, starega od 20 do 64 let. Za naložbe v raziskave in razvoj bi se namenili 3 odstotki BDP EU. Na področju podnebnih sprememb in energije želijo zmanjšati izpust toplogrednih plinov za 20 odstotkov (ali celo za 30 odstotkov pod ugodnimi pogoji) glede na raven iz leta 1990, vzpostaviti 20 odstotkov energije iz obnovljivih virov in povečati energetske učinkovitost za 20 odstotkov. Na področju izobraževanja želijo doseči znižanje odstotka mladih, ki opustijo šolanje, na manj kot 10 odstotkov, vsaj 40 odstotkov oseb pa naj bi med 30. in 34. letom doseglo visokošolsko izobrazbo. Na področju revščine in socialne izključenosti želijo doseči, da je za vsaj 20 milijonov manj revnih in socialno izključenih prebivalcev.

Strategija Evropa 2020 priznava pomen podjetništva in samozaposlitve pri doseganju pametne, trajnostne in vključujoče gospodarske rasti, zato jima posveča več vodilnih pobud:

Program za nova znanja in spretnosti in nova delovna mesta – Evropska komisija želi s programom, ki poteka od leta 2010, uresničiti cilj EU na področju zaposlovanja do leta 2020: 75-odstotna stopnja zaposlenosti delovno sposobnega prebivalstva (20–64 let). Program vključuje tudi ostale cilje EU za leto 2020: zmanjšanje števila mladih, ki prezgodaj opustijo šolanje, na manj kot 10 odstotkov; povečanje števila mladih v visokošolskem ali enakovrednem poklicnem izobraževanju na vsaj 40 odstotkov; zmanjšanje števila ljudi, ki jih ogrožata revščina in socialna izključenost, za vsaj 20 milijonov. Program bo s konkretnimi ukrepi zagotovil:

- hitrejše izvajanje reform za večjo prožnost in varnost trga dela (t. i. prožna varnost);
- ustrezna znanja za delovna mesta sedanjosti in prihodnosti;
- kakovostna delovna mesta in boljše delovne pogoje;
- ugodne razmere za odpiranje novih delovnih mest.

Mladi in mobilnost – pobuda, ki poteka od leta 2010, si prizadeva izboljšati izobraževanje in zaposljivost mladih, zmanjšati visoko brezposelnost mladih ter povečati stopnjo zaposlovanja mladih, kar je v skladu s splošnim ciljem EU, po katerem naj bi dosegli 75-odstotno stopnjo zaposlenosti delovno aktivnih prebivalcev (to je v starosti od 20 do 64 let). Za uresničitev ciljev je treba:

- prilagoditi izobraževanje in usposabljanje potrebam mladih,
- spodbuditi mlade, da izkoristijo štipendije EU za študij in usposabljanje v drugi državi,
- spodbuditi države EU, da z ustreznimi ukrepi olajšajo prehod iz izobraževanja v delovno razmerje.

Evropska platforma proti revščini in socialni izključenosti – revščina v EU ogroža več kot 80 milijonov ljudi, od tega 20 milijonov otrok in 8 odstotkov delovno aktivnih prebivalcev. Proti revščini in socialni izključenosti evropska platforma predlaga ukrepe, ki bi uresničili zastavljeni cilj in zaščitili najmanj 20 milijonov ljudi pred revščino in socialno izključenostjo. Platforma je nastala leta 2010.

Evropski socialni sklad (v nadaljevanju ESS) s finančnimi sredstvi in pomočjo za podjetja podpira podjetništvo, pri čemer je posebna pomoč namenjena podjetnicam ter predstavnikom prikrajšanih skupin in invalidom. Za medsebojno učenje Evropskega socialnega sklada sta vključeni omrežji:

- skupnost praks s področja vključujočega podjetništva (CoPIE), ki podjetništvo odpira vsem delom družbe,
- evropska mreža o zaposlovanju mladih, ki omogoča izmenjavo najboljših praks s področja podjetništva mladih.

Samozaposlovanje in ustanavljanje mikropodjetij spodbuja Evropski mikrofinančni instrument Progress, medtem ko Evropski sklad za regionalni razvoj podpira podjetništvo s projekti INTERREG, na primer Enspire EU, Senior Enterprise in YES.

3 PODJETNIŠTVO

Temeljni cilj magistrskega dela je preučiti problem samozaposlovanja, ki je ena od oblik podjetništva, zato bom v nadaljevanju na kratko spregovorila o podjetništvu. Predstavila bom glavne tipe podjetništva, ki jih poznamo v Sloveniji. To so družinsko podjetništvo, notranje podjetništvo, žensko podjetništvo, malo in dinamično podjetništvo ter samozaposlitev.

V javnosti in strokovnih krogih se skoraj vsakodnevno srečujemo z vprašanji o vlogi, mestu in pomenu podjetništva, podjetnika in podjetniške organizacije. Odgovori so največkrat omejeni na pojasnjevanje definicij, redko pa na pojasnjevanje mesta podjetništva v eni ali drugi znanosti. Glavnino bi lahko povzeli v preprosto definicijo: podjetništvo je družbenoekonomski fenomen, ki je rezultat treh različnih in odvisnih elementov: podjetnika kot individuuma (osebnosti) in podjetniške organizacije, ki obstaja v določenem okolju (Pšeničny, 2002, str. 7).

Pojem »entrepreneurship« (podjetništvo) ima v sodobnem svetu francoski koren. »Entreprendre« pomeni podvzeti, podjetati (ravnati podjetniško), da bi zastavljeno uresničili. Podjetništvo so v klasični ekonomski teoriji obravnavali predvsem skozi perspektivo podjetnika - posameznika, ki so ga različni avtorji videli v različnih vlogah. Richard Cantillon je podjetnika definiral kot specialista za organizacijo poslovnih aktivnosti, ki prevzema tveganje, da bi ustvaril dobiček. Podjetnik kot usklajevalec resursov proizvodnega procesa je bila definicija Jean Baptiste Say. Izraz podjetnik oziroma »entrepreneur« John Stuart Mill popularizira v svoji knjigi Osnove politične ekonomije leta 1884. Joseph Alois Schumpeter pravi, da je inovator podjetnik, ki uporablja inovacije, ustvarjalno ruši ekonomsko ravnotežje, tako da uvaja nove produkte in storitve, ter vzpostavlja nova ravnotežja. Da podjetnik bolje kot drugi ljudje obvladuje negotovost, zagovarja Frank Knight, medtem ko Ludwig von Mises pravi, da je podjetnik gonilna sila tržnega sistema. Israel Kirzner pravi, da je podjetnik pozoren na priložnosti in ustvarja tržna ravnotežja, Mark Casson pa trdi, da podjetnik sprejema odločitve o usklajevanju redkih resursov. Harvey Leibenstein je definiral vlogo podjetnika kot osebo, ki povezuje trge, kombinira, dopolnjuje in transformira resurse. Theodore Schulz pravi, da se podjetnik odziva na spremenjene ekonomske pogoje in s prerazporejanjem virov odpravlja tržna neravnotežja, William Baumol pa podjetnika vidi osebo, ki v skladu s pravili igre usmerja svoje sposobnosti (Antončič, Hisrich, Petrin & Vahčič, 2002; Casson, 1990; Žižek, 2000; str. 21–29).

3.1 Tipi podjetništva

Ljudje se za podjetništvo večinoma odločajo zato, da bi postali sami svoji gospodarji in s tem vzeli usodo v svoje roke. Pri tem si sami izberejo panogo, v kateri želijo nastopiti na trgu, način in organizacijo dela v podjetju ter partnerje, s katerimi bodo prišli do svojih ciljev. Scarborough in Zimmerer (1996) sta različne možnosti kariere videla v naslednjih oblikah:

- družinska podjetja, ki danes v nekaterih gospodarstvih predstavljajo tudi po 90 in več odstotkov vseh podjetij,
- podjetniška dejavnost zakonskih parov,
- žensko podjetništvo,
- mala podjetja, ki so se odcepila od večjih podjetij,
- podjetniki, ki opravljajo neko postransko dejavnost, vendar imajo sicer redno zaposlitev,
- podjetja, ki nastanejo kot posledica razvojnih in raziskovalnih odkritij na institutih in univerzah,
- podjetniki, ki delujejo na domu (na primer različne storitvene dejavnosti, ki so danes zaradi novih možnosti telekomunikacije v vzponu),
- podjetniki iz vrst etničnih manjšin, ki skušajo prebiti obroč diskriminacije,

- podjetniki priseljenci, ki pogosto nimajo boljših možnosti za zaposlitev,
- posamezniki, ki so bodisi izgubili delo ali pa se bojijo, da jih bodo v večjem podjetju zaradi stalnih racionalizacij odpustili.

V nadaljevanju bom predstavila le najpogostejše oblike podjetništva: družinsko podjetništvo, notranje podjetništvo, žensko podjetništvo, malo in dinamično podjetništvo ter franchising.

3.1.1 Družinsko podjetništvo

Za definicijo družinskega podjetništva se uporabljajo različni dejavniki: od lastništva, menedžmenta, vpletenosti družinskih članov do prehoda med generacijami in različnih kombiniranih definicijah. Povzetek definicij avtorjev je predstavljen v Tabeli 10.

Tabela 10: Definicije družinskega podjetja različnih avtorjev

Avtor	Definicija
Lastništvo – menedžment	
Alcorn (1982)	Profitna organizacija, ki je lahko samostojni podjetnik, partnerstvo ali podjetje. Če je del delnic v javni lasti, mora družina tudi operativno voditi posle.
Barry (1975)	Podjetje, ki ga v praksi kontrolirajo člani ene same družine.
Barnes & Hershon (1976)	Večinski delež je v rokah posameznika ali članov iste družine.
Dyer (1986)	Družinsko podjetje je tisto, pri katerem na odločitve glede lastništva in vodenja vplivajo družinski odnosi.
Lansberg, Perrow & Rogolsky (1988)	Podjetje, v katerem imajo člani družine večinski delež.
Stern (1986)	Podjetje, ki ga vodijo in so njegovi lastniki člani ene ali dveh družin.
Vpletenost družinskih članov	
Beckhard & Dyer (1983)	Podsistemi v družinskem podjetju: (1) podjetje kot entiteta, (2) družina kot entiteta, (3) ustanovitelj kot entiteta, (4) povezovalni sistem, na primer svet direktorjev.
Davis (1983)	Gre za interakcijo med dvema organizacijama: družino in podjetjem, ki postavi osnovne značilnosti družinskega podjetja in definira njegovo izjemnost.
Prehod med generacijami	
Churchill & Hatten (1987)	Kar ponavadi razumemo kot družinsko podjetje, je, da se zgodi (ali se to predvideva), da bo mlajši družinski član prevzel kontrolo nad posli od starejšega.
Ward (1987)	Podjetje, katerega vodenje in lastništvo bo preneseno na naslednjo generacijo družine.

se nadaljuje

nadaljevanje

Avtor	Definicija
Kombinirane definicije	
Donnelly (1964)	Podjetje pojmuje kot družinsko, kadar je zelo povezano z najmanj dvema generacijama družine, ta povezava pa ima vzajemen vpliv na politiko podjetja in družinske načrte.
Rosenblatt, deMik, Anderson & Johnson (1985)	Vsako podjetje, katerega večinski lastnik je ena družina, vanj pa sta (ali sta bila) vpletena najmanj dva družinska člana.

Vir: J. Vadnjal, Podjetništvo – izzivi za 21. Stoletje, 2000, str. 150.

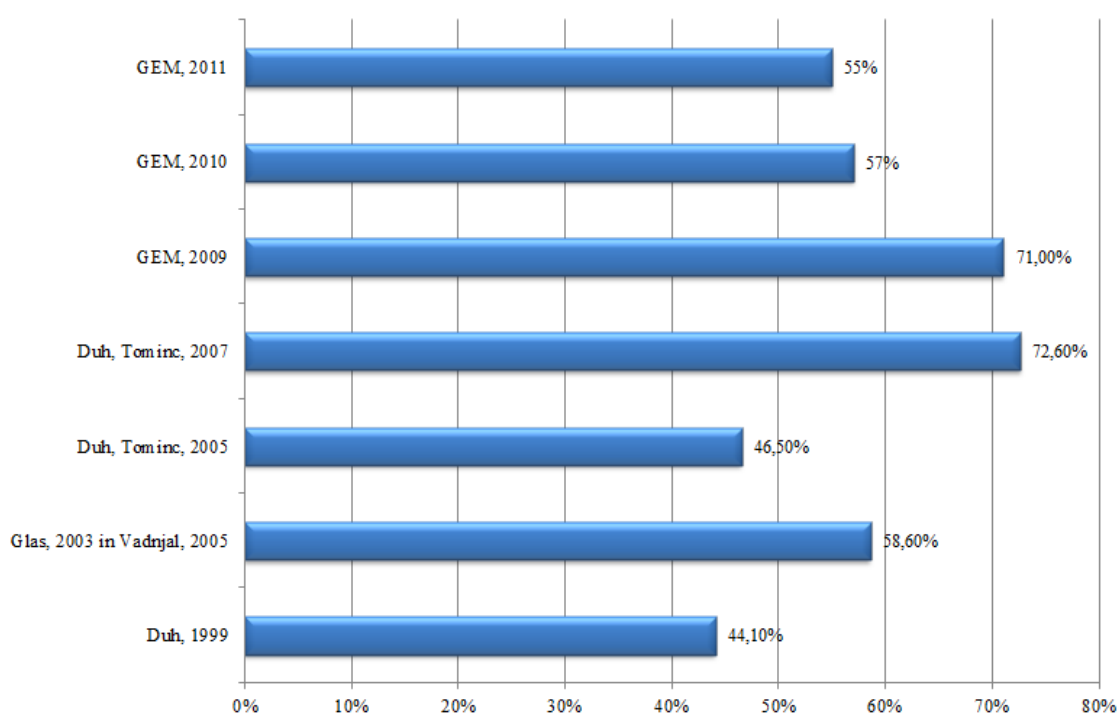
V Sloveniji nimamo statističnih podatkov o družinskih podjetjih, ker ne obstaja uradna definicija družinskega podjetja, kakor tudi ne pravna ureditev statusa družinskega podjetja. Na voljo so ocene o prisotnosti družinskih podjetij v slovenskem gospodarskem prostoru, ki so ugotovitve relativno majhnega števila raziskav o družinskih podjetjih. Večina družinskih podjetij v Sloveniji je bila ustanovljenih v zgodnjih devetdesetih letih prejšnjega stoletja, ko so se zakonsko odprle možnosti za ustanovitve privatnega podjetja. Tako je večji delež družinskih podjetij (84,7 odstotka) v lasti prve generacije lastnikov, v drugi generaciji lastnikov pa je delež družinskih podjetij mnogo nižji (le 14 odstotkov). Večji del slovenskih malih in srednje velikih družinskih (76 odstotkov) in nedružinskih (74,8 odstotka) podjetij ima zgolj enega lastnika. Delež podjetij v lasti dveh lastnikov je bistveno manjši, saj je le 18 odstotkov družinskih in 16,2 odstotka nedružinskih podjetij v lasti dveh lastnikov (Rebernik & Širec, 2008).

Prvi poskusi proučevanja družinskih podjetij so bili sredi devetdesetih let prejšnjega stoletja z nekaterimi poljudnimi članki in magistrskimi deli (na primer: Duh, 1995; Vadnjal, 1996), kasneje pa z doktorskimi raziskavami (na primer: Duh, 1999; Vadnjal, 2005) in raziskavami, izvedenimi v okviru univerzitetnih inštitutov (na primer: Duh, Tominc, 2005 in 2006). V letu 2006 je bila Slovenija vključena v testno raziskavo o družinskih podjetjih v okviru svetovne raziskave Global Entrepreneurship Monitor (v nadaljevanju GEM). V večini raziskav je gospodarski pomen družinskih podjetij za slovensko gospodarstvo ocenjen na podlagi deleža družinskih podjetij v strukturi vseh podjetij ali zgolj v strukturi malih in srednje velikih podjetij. Ocene o deležu družinskih podjetij so prikazane tudi na Sliki 7.

Podatke o odstotku družinskih podjetij bom povzela iz Slovenskega podjetniškega observatorija (2009/10), ki prikazuje število družinskih podjetij v različnih časovnih obdobjih. Izidi ene prvih obširnejših raziskav (Duh, 1999) o razvojnih posebnostih družinskih podjetij v Sloveniji na vzorcu 263 podjetij ene slovenske regije so pokazali, da je 44,1 odstotka podjetij iz vzorca družinskih podjetij.

Druga ocena deleža družinskih podjetij izhaja iz raziskave 222 malih in srednje velikih podjetij, ki je bila izvedena leta 2002, v kateri se je 58,6 odstotka podjetij opredelilo za družinska podjetja (Glas, 2003; Vadnjal, 2005). Po definiciji družinskega podjetja, ki vsebuje naslednje kriterije: vključenost družine v lastništvo (več kot 50 odstotkov podjetja v lasti ene širše družine) in management (eden ali več članov družine v managerskem timu) ter dojemanje podjetja kot družinskega, je bila raziskava (Duh & Tominc, 2005) ocenjena kot najprimernejša za proučevanje družinskih podjetij v Sloveniji. V raziskavi se je 46,45 odstotka podjetij v vzorcu opredelilo kot družinsko podjetje.

Slika 7: Ocene o deležu družinskih podjetij v Sloveniji za obdobja 1999, 2003, 2005, 2007, 2009–2011

Vir: R. Kmet Zupančič, Poročilo o razvoju 2011,2012; M. Rebernik in K. Širec, Različnost kot podjetniška priložnost: Slovenski podjetniški observatorij 2007/08, 2008; M. Rebernik in K. Širec, Vrzeli slovenskega podjetniškega okolja: Slovenski podjetniški observatorij 2009/10, 2010.

Leta 2006 je bila Slovenija vključena v testno raziskavo o družinskih podjetjih v okviru svetovne raziskave GEM, ki je bila usmerjena v proučitev družinskih podjetij v zgodnjih fazah podjetniškega procesa. Ta je pokazala, da je med nastajajočimi in novimi podjetji 72,64 odstotka takšnih, ki jih lahko na temelju družinskega lastništva (to je 50 odstotkov ali več podjetja je v lasti družinskih članov ali pa se takšen vzorec lastništva pričakuje v obdobju naslednjih petih let) opredelimo kot družinska podjetja (Duh & Tominc, 2007). V letu 2009 so raziskave s strani GEM pokazale, da se je število družinskih podjetij po letu 2009, ko je dosegalo 71 odstotkov, znatno poslabšalo v letu 2010 na 57 odstotkov, v letu 2011 pa na 55 odstotkov.

3.1.2 Notranje podjetništvo

Zev med znanostjo in trgovino se lahko premosti z notranjim podjetništvom, torej podjetništvom v obstoječi poslovni strukturi (Antončič et al., 2002, str. 38–68). Za uspešno komercializacijo inovacij lahko podjetja skrbijo s svojimi finančnimi sredstvi, poslovnim znanjem ter pogosto obstoječim trženjskim sistemom in distribucijskimi sistemi. Ustvarjalnost, razvoj novih izdelkov in druge dejavnosti lahko hkrati ovirajo ali celo preprečujejo birokratske strukture, usmerjenost h kratkoročnim dobičkom in zelo strukturirane organizacije obstoječega podjetja. Podjetja zato ponavadi poskušajo v organizaciji vzpostaviti notranjo podjetniško klimo s pomočjo strateških poslovnih enot. Njihov cilj je ohraniti ustvarjalnost in inovativnost. Tajnikar (2000, str. 94) definira notranje podjetništvo kot način prestrukturiranja podjetij in način delovanja podjetja, ki zaposlenim omogoča, da postanejo podjetniki, ne da bi zapustili podjetje. Spodbujajo nastajanje podjetniških idej med zaposlenimi, odkrivanje teh idej in njihovo selekcioniranje, ter omogočajo organizacijo podjetniške skupine okoli njih, kateri pomagajo pri uresničevanju podjetniških idej, ter ustanavljanje in ukinjanje podjetij (v različnih organizacijskih in lastninskih oblikah) znotraj matičnega podjetja. Glas (2000b, str. 188) o organizacijski strukturi in podjetniku pravi, da je le-ta lahko njegova individualna stvaritev, v kateri kot individualni podjetnik uresničuje ideje, lahko pa je že izoblikovano organizacijsko okolje, v katerem podjetnik gradi nekaj novega, in nadaljuje, da je notranji podjetnik tisti, ki razvija do določene stopnje neodvisno zamisel v obstoječem podjetju ali pa ga takšno večje podjetje podpira.

Glede na podatke GEM o podjetniški aktivnosti zaposlenih v Tabeli 11 je v povprečju zelo nizek odstotek prebivalstva vključen v podjetniško aktivnost za svojega delodajalca, v vseh državah v povprečju (netehtano povprečje) 3,5 odstotka. Kar precejšnja razlika je med tipi gospodarstev. V faktorskih gospodarstvih jih je le 0,4 odstotka, v učinkovitostnih 2,3 odstotka, v inovacijskih pa 5,8 odstotka. Z razvojem gospodarstva se torej večja tudi delež prebivalstva, ki poslovne priložnosti išče in izkorišča znotraj podjetij. To je pomembno, saj je v inovacijskih gospodarstvih v notranje podjetništvo vključen desetkrat večji delež odrasle populacije kot v faktorskih gospodarstvih. Najvišji delež podjetniško aktivnih zaposlenih imata Švedska (16,2 odstotka) in Danska (15,1 odstotka), najmanj pa Bangladeš (0 odstotkov), Iran in Pakistan (0,2 odstotka). Slovenija se s 5,1 odstotka odraslega prebivalstva, ki je v zadnjih treh letih za svojega delodajalca izvajala podjetniške aktivnosti, uvršča zelo visoko, in sicer na 11. mesto.

Glede na število posameznikov, ki so bili v času izvajanja raziskave vključeni v podjetniške aktivnosti (ozka definicija), je ta odstotek primerno manjši. Enako kot pri široki definiciji opazimo, da z razvitostjo gospodarstev narašča vključenost zaposlenih v podjetniške aktivnosti: v faktorskih gospodarstvih je vključenega 0,3 odstotka prebivalstva, v učinkovitostnih 1,8 odstotka, v inovacijskih pa 4,6 odstotka. Najvišje sta uvrščeni

Švedska s 13,5 odstotka in Danska z 9,2 odstotka. Slovenija je s 4,1 odstotka relativno visoko razvrščena, saj je prav tako na 11. mestu.

Tabela 11: Podjetniška aktivnost zaposlenih glede na tip gospodarstva

Država	Široka definicija: vključenost v podjetniško aktivnost zaposlenih v preteklih treh letih v odstotku:		Ozka definicija: vključenost v podjetniško aktivnost zaposlenih v času raziskave v odstotku:	
	Odrasle populacije	Zaposlenih	Odrasle populacije	Zaposlenih
Faktorska gospodarstva				
Netehtano povprečje	0,4	1,7	0,3	1,5
Učinkovitostna gospodarstva				
Netehtano povprečje	2,3	5,3	1,8	4,2
Inovacijska gospodarstva				
Slovenija	5,1	9,3	4,1	7,4
Netehtano povprečje	5,8	9,1	4,6	7,2
Skupno netehtano povprečje	3,5	6,5	2,8	5,2

Vir: R. Kmet Zupančič, Poročilo o razvoju 2011,2012.

Tabela 12 nam prikazuje, da se podjetniška aktivnost zaposlenih pojavlja v vseh tipih podjetij, najbolj prisotna pa je v podjetjih, ki zaposlujejo od 10 do 250 ljudi. Enako velja za Slovenijo, kjer je ta delež največji (50 odstotkov) in je kar polovica vse podjetniške aktivnosti pri zaposlenih v malih in srednje velikih podjetjih. V inovacijskih gospodarstvih je ta delež 44-odstoten, v učinkovitostnih pa 41-odstoten. V velikih podjetjih z več kot 250 zaposlenimi je notranjega podjetništva največ v inovacijskih gospodarstvih (34 odstotkov), v Sloveniji pa je ta delež 27 odstotkov.

Tabela 12: Vključenost zaposlenih v podjetniško aktivnost glede na velikost podjetja v letu 2011

Razporeditev podjetniške aktivnosti zaposlenih po velikostnih razredih podjetij (v %)				
Velikost podjetja	Učinkovitostna gospodarstva	Inovacijska gospodarstva	Vsa gospodarstva	Slovenija
< 10 zaposlenih	28	15	22	18
10–249 zaposlenih	41	44	43	50
> 250 zaposlenih	21	34	27	27
Ni podatka	10	7	8	5

Vir: R. Kmet Zupančič, Poročilo o razvoju 2011,2012.

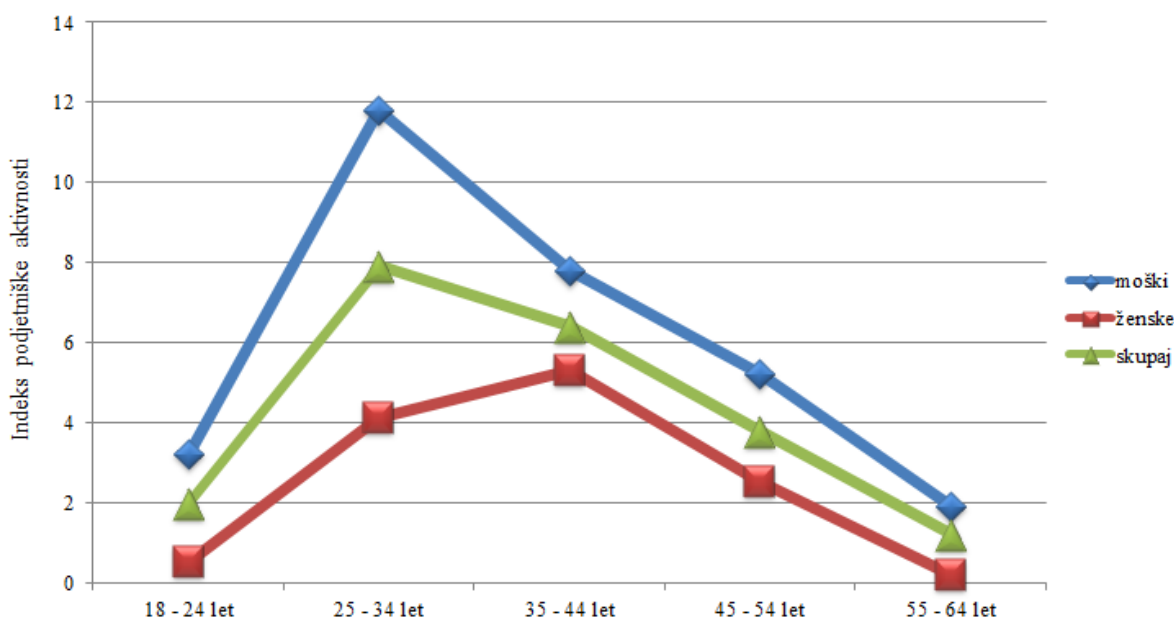
3.1.3 Žensko podjetništvo

V preteklosti je bil moški v vlogi lovca oziroma je bil oseba, ki je skrbela za sredstva za preživetje, ženska pa je skrbela za gospodinjstvo in družino. V zadnjih desetih do petnajstih letih se položaj ženske na trgu delovne sile krepi v vlogi zaposlene ali kot podjetnice. Razlogi za podjetniške kariere žensk so večinoma pomanjkanje denarja za preživetje družine, hkrati pa tudi omogočanje samostojnosti, razporejanje svojega časa ter domačih in službenih obveznosti. Ženske so pri napredovanju v svoji karieri omejene, kar je tudi gonilna sila, da dosežejo neki »stekleni strop«, od katerega naprej je pot rezervirana samo za moške kolege.

Za žensko podjetništvo so pogosto na voljo specializirane oblike pomoči, ki jih pripravljajo različne institucije, ki organizirajo podporno okolje za podjetnice, od mehkih ukrepov (svetovanje, izobraževanje) do konkretnjših (na primer posebne kreditne sheme za podjetnice) (Zimmerer & Scarborough, 2005, str. 16).

V Sloveniji so se v nasprotju z moškimi leta 2010 ženske najbolj številčno odločale za podjetništvo v starostni skupini med 35 in 44 let, kar lahko napeljuje na to, da so pogoji za vključevanje žensk v podjetništvo manj ugodni kot za moške. Temu pritrjuje tudi Slika 8, ki nazorno kaže, da je podjetnic v Sloveniji bistveno manj kot podjetnikov.

Slika 8: Podjetniška aktivnost v Sloveniji glede na starost in spol v letu 2010

Vir: K. Crnogaj, M. Rebernik in P. Tominc, *Podjetniška aktivnost, aspiracije in odnos do podjetništva: GEM Slovenija 2010,2011.*

V letu 2010 je delež podjetnic za nastajajoče in nove podjetnike znašal samo 24,2 odstotka, ustaljenih podjetnic pa je bilo 28,7 odstotka. V primerjavi z različnimi skupinami držav Slovenija zaostaja v vseh primerjavah. Ta zaostanek je najbolj izrazit med ustaljenimi podjetniki (Tabela 13), kjer je bilo leta 2010 v evropskih GEM državah tretjina, pri nas pa le petina žensk (Crnogaj et al., 2011).

Tabela 13: Delež podjetnic po skupinah držav v letih 2010 in 2009

	Slovenija		Vse sodelujoče GEM države		Evropske GEM države		Inovacijska gospodarstva		Skupina držav JV Evrope	
	2010	2009	2010	2009	2010	2009	2010	2009	2010	2009
Odstotek podjetnic med novimi in nastajajočimi podjetniki	31,0	24,2	37,6	35,4	34,2	33,3	35,2	32,7	32,3	30,2
Odstotek podjetnic med ustaljenimi podjetniki	20,0	28,7	34,4	32,2	33,0	32,8	33,0	31,5	31,1	31,8

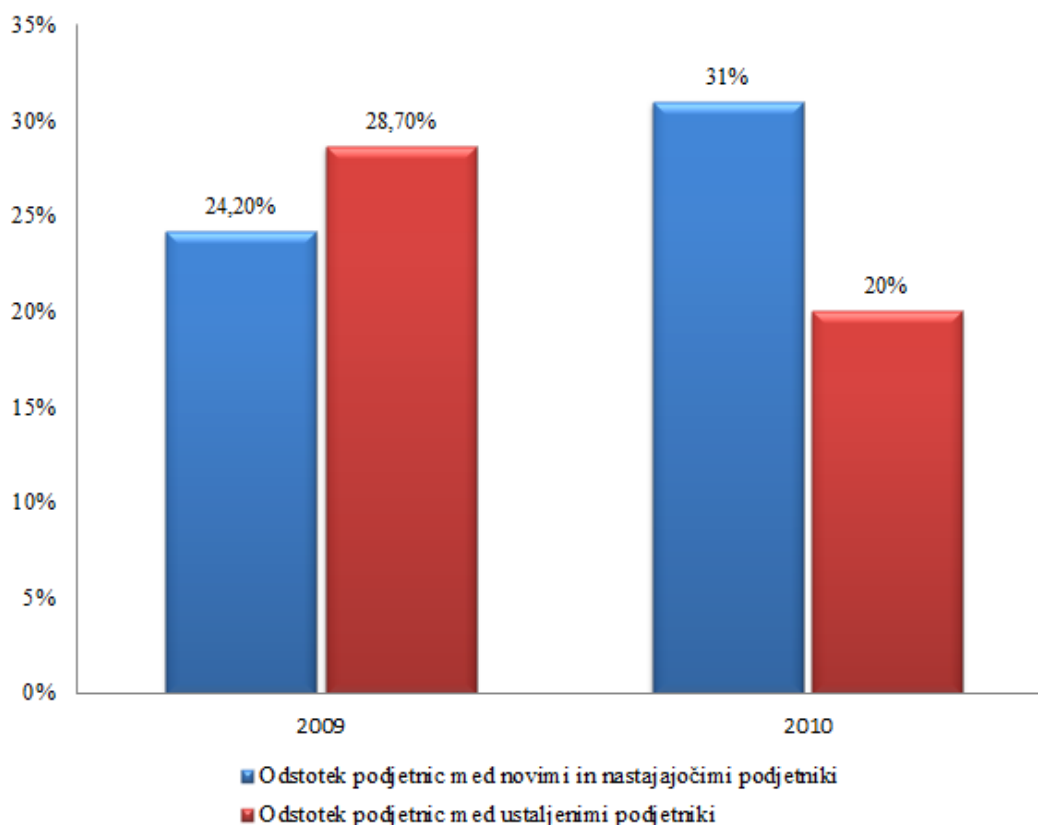
Legenda:

* Izračunano je netehtano povprečje

Vir: K.Crnogaj et al., Podjetniška aktivnost, aspiracije in odnos do podjetništva: GEM Slovenija 2010,2011.

Precejšen premik v udeležnosti podjetnic leta 2010 se je zgodil med nastajajočimi in novimi podjetniki, zmanjšal pa se je odstotek med ustaljenimi podjetniki. Slika 9 zelo nazorno prikazuje ta premik.

Slika 9: Delež podjetnic v odstotku za leti 2009 in 2010 v Sloveniji

Vir: K. Crnogaj et al., *Podjetniška aktivnost, aspiracije in odnos do podjetništva: GEM Slovenija 2010,2011*.

3.1.4 Malo in dinamično podjetništvo

Dinamična podjetja so hitro rastoča podjetja z visokim potencialom rasti oziroma t. i. gazele in njihovi lastniki (Drnovšek, 2003, str. 53). Takšna podjetja so stalno na preži in iščejo nove priložnosti. Na trgu preživijo le fleksibilna podjetja, torej podjetja, ki se hitro prilagajajo spremenljivemu okolju, predvsem zaradi tehnološkega napredka, ki je izdelkom skrajšal življenjsko dobo.

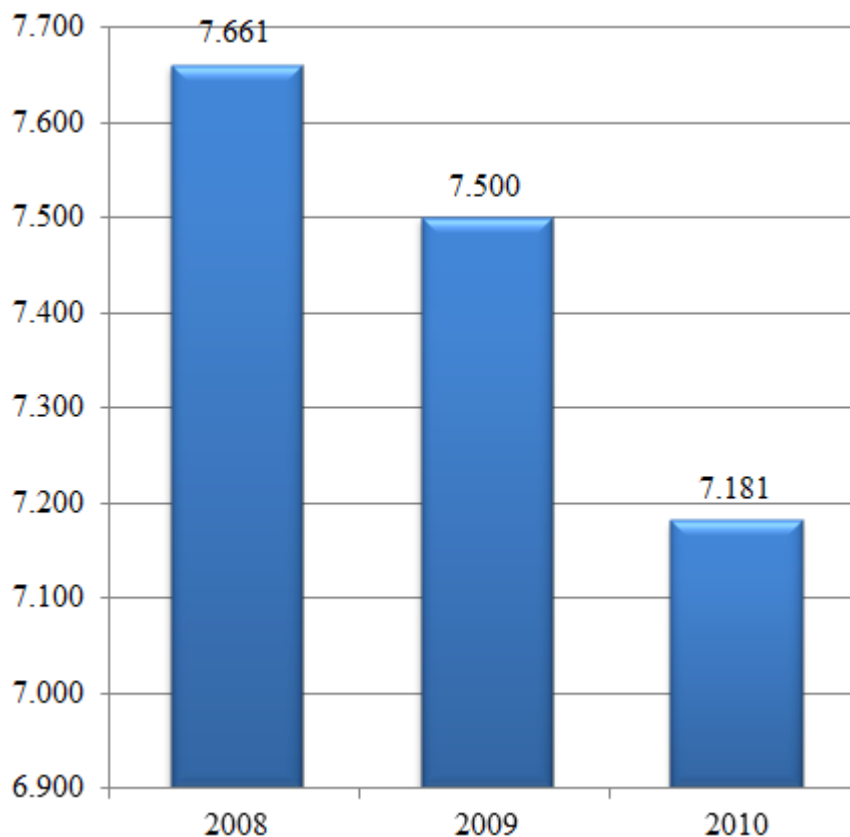
Glavna značilnost malega in dinamičnega podjetništva je povezava s podjetjem, ki ima zelo tipično življenjsko krivuljo (Tajnikar 2000, str. 70–71):

- Malo podjetništvo definira podjetja, ki rastejo le v obdobju svojega nastajanja, nato pa relativno hitro dosežejo velikost, ki jo želijo ohraniti v daljšem obdobju, dolgem lahko tudi več desetletij. Takšno podjetje označimo kot statično in ne rastoče. Rast podjetja je lahko tako hitra kot pri dinamičnem podjetju, pri čemer so razlike predvsem v tržni funkciji. Podjetje bolj ali manj želi ohraniti proizvodni program, ne išče novih možnosti ne na trgu ne v proizvodnji, organizaciji, ekipi in pridobivanju financ. Glavni cilj je vzpostavljanje določene optimalne velikosti podjetja, ki jo bodo lahko ohranjali v daljšem obdobju.

- Dinamično podjetje je tisto, v katerem vodilni stalno iščejo nove priložnosti in možnosti za svojo rast. Življenjska krivulja dinamičnega podjetja se razlikuje od življenjske krivulje podjetja, ki je povezano s srednjim in malim podjetništvom, njegov značaj pa se kaže v vseh poslovnih funkcijah podjetja. Dinamična podjetja so usmerjena globalno, dosegaajo visoko tehnologijo, njihovi proizvodi pa pogosto nadomeščajo proizvode, ki že obstajajo na svetovnih trgih. Dinamično podjetje se lahko razvije z lastnimi viri podjetnika, svojcev in prijateljev, vendar razvoj od malega in srednje velikega podjetja ni več možen brez zunanjih virov, ponavadi takrat v podjetje vstopijo tudi novi lastniki. Ločijo se lastniška, podjetniška in menedžerska funkcija. Glavne značilnosti dinamičnega podjetja so tako: osvajanje novih trgov, ponujanje novih tehnologij in novih proizvodov, razbijanje obstoječe konkurence in po tej poti ustvarjanje novih trgov, uporaba najrazličnejših zunanjih virov financiranja.

V letu 2008 je bilo glede na podatke ZRSZ v Sloveniji 7.661 malih podjetij. Ta številka je v naslednjih letih padala, kar se nazorno vidi iz Slike 10, in se v letu 2010 zmanjšala na 7.181.

Slika 10: Število malih podjetnikov v Sloveniji v obdobju 2008–2010

Vir: ZRSZ, Letno poročilo 2010, 2011.

3.1.5 Samozaposlitev

Samozaposlitev je osebna odločitev, kjer se posamezniki, ki so bodisi izgubili delo ali pa se bojijo, da jih bodo v večjem podjetju zaradi stalnih racionalizacij odpustili, odločijo za samostojno podjetniško dejavnost kot edino možnost za preživetje. Drugi vidijo razlog za samozaposlitve v izboljšanju svojega položaja.

V prvem primeru gre za **podjetništvo zaradi nujnosti**, ki ga je največ v revnejših državah. Te države imajo tudi zelo visoko stopnjo vključevanja odraslega prebivalstva v podjetništvo. Veliko število podjetnikov pa nujno ne pomeni tudi velike gospodarske rasti, saj je njihova aktivnost samozaposlitvena, ne potrebuje razvojnega potenciala in poteka v dejavnostih, v katerih je dodana vrednost izjemno nizka. Številne raziskave, na primer van Stel s sodelavci (2004 in 2005) in Stam s sodelavci (2009), dokazujejo pozitiven vpliv zgodnje podjetniške aktivnosti na rast BDP v inovacijskih državah. To pomeni, da je vpliv podjetniške aktivnosti na gospodarsko rast značilno pogojen s stopnjo gospodarske razvitosti države. Kljub nizki rasti BDP v manj razvitih državah zaradi večje aktivnosti podjetij je prispevek večjega števila podjetnikov tudi v teh državah zelo pomemben, saj gospodarski razvoj na dolgi rok ni možen brez rojevanja novih podjetij in podjetij.

V primeru, ko posamezniku ni treba ustanavljati podjetja zaradi nujnosti, saj ima za preživetje še druge možnosti, odločitev za podjetniško kariero temelji na presoji oportunitetnih stroškov. Ti so za vsakega posameznika različni. Ali se bo podjetništvo izkazalo za privlačnejšo možnost od drugih, je odvisno od dojemanja poslovnih priložnosti v okolju, od spleta dejavnikov v podjetniškem okviru v posamezni državi, samozavedanja lastnih sposobnosti ter strahu pred neuspehom, ki je v veliki meri odvisen od prevladujoče kulture v posamezni državi. Ko si posameznik prizadeva izboljšati svoj dohodkovni položaj ali povečati polje svobode in neodvisnosti, govorimo o **podjetništvu zaradi priložnosti**.

Odkar Slovenijo spremlja GEM, prevladujejo podjetniki, ki so se v samozaposlitev podali, ker so si želeli izboljšati svoj položaj, medtem ko so bili podjetniki, ki so morali v podjetništvo vstopiti zaradi nujnosti, v manjšini. Analiza v letu 2011 je pokazala, da pri obeh dejavnikih vodijo države, ki imajo visoko stopnjo zgodnje podjetniške aktivnosti. Slovenija ima izjemno nizko stopnjo zgodnje podjetniške aktivnosti, zato je v vseh primerjavah v letu 2011 na zadnjih mestih. Iz Tabele 14 vidimo, da je na Kitajskem indeks TEA (ta kaže, koliko delovno aktivnega prebivalstva je vključeno v zgodnje faze podjetništva) iz nujnosti 9,74 odstotka, na Norveškem pa le 0,3 odstotka. V zgodnjo podjetniško aktivnost zaradi izkoriščanja priložnosti je v Trinidadu in Tobagu vključenih 19 odstotkov odraslih prebivalcev, v Sloveniji pa manj kot 3 odstotki. Deleži so med seboj težko primerljivi, saj je celotna podjetniška aktivnost med posameznimi državami zelo različna (Crnogaj, Rebernik & Tominc, 2012).

Tabela 14: Zgodnja podjetniška aktivnosti zaradi nujnosti in priložnosti v letu 2011

2011	Slovenija	Najvišja vrednost	Najnižja vrednost	Uvrstitev Slovenije med vsemi državami GEM	Uvrstitev Slovenije med evropskimi državami GEM	Uvrstitev Slovenije med inovacijskimi državami GEM	Uvrstitev Slovenije v skupini držav JV Evrope
TEA - nujnost	0,44 %	9,74 % Kitajska	0,3 % Norveška	52/54	23/26	20/23	6/6
TEA - priložnost	2,96 %	19,01 % Trinidad in Tobago	2,96 % Slovenija	55/54	26/26	23/23	6/6

Vir: K. Crnogaj, M. Rebernik in P. Tominc, *Usihanje podjetništva v Sloveniji, 2012*.

V revnejših državah s faktorskim tipom gospodarstva prevladuje samopreživetveno podjetništvo zaradi nujnosti, zato zgornji prikaz lahko zamegli pomembne razlike v podjetniški aktivnosti različno razvitih držav. Za prikaz realne slike motivacijskih struktur si tako lahko pogledamo Tabelo 15, ki prikazuje motivacijski indeks. Ta kaže razmerje med podjetništvom iz priložnosti in podjetništvom iz nujnosti.

Slovenija se glede na omenjeni indeks v letu 2011 uvršča na 9. mesto s 6,72, kar pomeni, da je podjetništvo zaradi priložnosti prevladujoč motiv za ustanovitev podjetja. V letu 2010 je bila Slovenija z vrednostjo indeksa 4,9 uvrščena na 14. mesto, kar pomeni, da si je letos uvrstitev izboljšala. Na vrhu lestvice motivacijskih indeksov so skandinavske države in Barbados, na zadnjih dveh mestih pa sta Bosna in Hercegovina z 0,61 in Iran z 0,74 (GEM, 2011).

Rezultati raziskav kažejo, koliko ljudi ustanovi podjetje zaradi priložnosti in koliko zaradi nujnosti. Ti so pomembni, saj imajo podjetniki, ki ustanovijo podjetje zaradi nujnosti, manjše ambicije po rasti in izkazujejo manjšo nagnjenost k zaposlovanju in razvoju, kot podjetniki, ki se podjetništva lotijo zaradi priložnosti. Podjetja iz nujnosti pogosteje ustanavljajo posamezniki z izobrazbo, ki je v povprečju nižja od izobrazbe tistih, ki so podjetja ustanavljali zaradi priložnosti.

Tabela 15: Motivacijski indeks držav v letu 2011

Država	Motivacijski indeks	Država	Motivacijski indeks	Država	Motivacijski indeks
Norveška	20,00	Mehika	4,01	Venezuela	2,45
Barbados	18,54	Nemčija	3,97	Irska	2,27
Švedska	14,53	Finska	3,78	Brazilija	2,24
Danska	12,97	ZDA	3,47	Madžarska	2,08
Nizozemska	9,35	Peru	3,23	Turčija	2,02
Malezija	8,47	Urugvaj	3,01	Argentina	2,01
Belgija	8,02	Japonska	2,97	Gvatemala	1,97
Švica	7,37	Kolumbija	2,97	Jamajka	1,87
Slovenija	6,72	Grčija	2,91	Južnoafriška republika	1,82
Združeni arabski emirati	5,74	Španija	2,77	Hrvaška	1,78
Francija	5,69	Latvija	2,74	Alžirija	1,46
Trinidad in Tobago	5,64	Bangladeš	2,66	Kitajska	1,40
Avstralija	5,56	Češka	2,60	Romunija	1,39
Singapur	5,03	Slovaška	2,60	Koreja	1,37
Tajvan	4,69	Rusija	2,58	Poljska	1,06
Velika Britanija	4,63	Čile	2,56	Pakistan	0,95
Portugalska	4,45	Panama	2,52	Iran	0,74
Tajska	4,03	Litva	2,49	BiH	0,61

Vir: K. Crnogaj et al., *Usihanje podjetništva v Sloveniji, 2012.*

V nadaljevanju bom predstavila rezultate študije podjetniške aktivnosti, ki jih je izvajala GEM.

3.2 Podjetništvo kot zaposlovanje v krizi

Raziskovalci GEM so raziskovali stopnje podjetniške aktivnosti v državah v razvoju in bili presenečeni nad nepričakovano visoko stopnjo podjetniške aktivnosti v teh državah, saj so precej višje od tistih v najbolj razvitih državah. Pri iskanju razlogov za takšno stanje so se zatekli k »Teoriji nujnosti«. Ta pravi, da na ljudi iz najrevnejših držav v razvoju vplivajo revščina, boj za preživetje in pomanjkanje izbire pri delu za začetek poslovnih podvigov, medtem ko sta v razvitih državah glavna motivatorja za začetek podjetja priložnost in inovacije. Večja kot je revščina, bolj nujno je podjetništvo, kar vpliva na visoko stopnjo podjetniške aktivnosti (Reynolds, Camp, Bygrave, Autio & Hay, 2001, str. 56).

Rezultati študije GEM so pokazali, da ljudi pri ustanavljanju novega podjetja ne motivira nujnost:

- Najprej je tu vprašanje, ali ljudje razumejo razliko med nujnostjo in priložnostjo kot razlog za poslovni zagon. Anketiranci so imeli različne interpretacije o zaposlitvi in brezposelnosti, kot smo jih vajeni v razvitih državah. V Ugandi in na Šrilanki je zaposlitev povezana z visokim statusom zaposlitve (zaposlitev v vladi in velikih podjetjih). Vsako manj pomembno zaposlitev ne obravnavajo kot zaposlitev. Tako ni zabeleženega pravega stanja brezposelnosti, kar je vplivalo na rezultate raziskave GEM za države v razvoju.
- Študija je pokazala, da so drugi motivi za zagon novega podjetja pomembnejši od »nujnosti«. Revni v Ugandi in na Šrilanki imajo željo po napredku in statusu, izboljšanju svojega socialnega in ekonomskega položaja ter uživanju prednosti razvoja. V Ugandi se je urbana dejavnost pogosto začela kot mehanizem za urejanje kmetijskega dohodka, ki je sezonski in nepredvidljiv. To je veliko bolj sofisticiran motiv kot pa zagon podjetja kot izhod v krizi.
- Revni v Ugandi in na Šrilanki imajo podobne motive za izboljšanje kakovosti svojega življenja, pri čemer jih manjšina uspe pri doseganju ciljev. Kvalitativni in kvantitativni rezultati so pokazali, da je verjetnost, da bi revnejši ljudje začeli z boljšim poslovanjem, manjša. Rezultati raziskave razkrivajo tudi, da se stopnja podjetniške aktivnosti zmanjšuje z letnim upadom prihodkov.
- Večina novoustanovljenih podjetij v študijah primerov je bila povezana s podjetniki, ki iščejo priložnost v resursih. Obe študiji držav kažeta, da podjetniška diverzifikacija in vsestranskost naraščata z uspehom. Sposobnost ohranjanja kapitala in zmožnost upiranja prekomernemu uživanju sta pomembni lastnosti za uspešno podjetništvo. Dejstvo, da ima Uganda velik indeks TEA, je posledica vse večjega števila uspešnih podjetnikov, ki izkoriščajo hitro rastoče gospodarstvo.

Dejstvo, da je večina obravnavanih trendov v dveh različnih državah podobna, nas vodi v nekaj splošnih ugotovitev. Iz njih je razvidno, da je »teorija nujnosti«, kot je zasnovana z raziskovalci GEM, neustrezna in ni podprta z empiričnimi dokazi v tej študiji.

3.3 Podjetništvo v Sloveniji

Podjetništvo je ne glede na vrsto zelo pomembno, saj zagotavlja in omogoča razvoj. Na svetovni ravni se podjetništvo prepleta na različnih ravneh razvitosti nacionalnih gospodarstev, ki so razvrščena v »faktorska« (angl. *factor-driven*), »učinkovitostna« (angl. *efficiency-driven*) in »inovacijska« (angl. *innovation-driven*). Slovenija se glede na doseženo stopnjo razvitosti, ki se meri z družbenim bruto proizvodom na prebivalca, uvršča med inovacijska gospodarstva (GEM). Med podjetniške lastnosti spadajo osebnostne lastnosti, znanje in veščine, hkrati pa tudi želja in hotenje. Osebe se same odločijo za podjetništvo, na kar pomembno vpliva družbeno, ekonomsko in kulturno okolje v posamezni državi (Pušnik, Rebernik, & Tominc, 2010). Pri primerjavi povprečnih ocen, prikazanih v Sloveniji in Evropi, so pri GEM zaznali, da izvedenci v Sloveniji višje kot v povprečju v Evropi ocenjujejo poslovno, pravno in strokovno ter tudi

fizično infrastrukturo, pa tudi višje in visokošolsko izobraževanje za podjetništvo v programih formalnega izobraževanja in usposabljanj. V povprečju bolje kot v Evropi sta prav tako ocenjena okvirja, ki se nanašata na notranji trg. Je pa okvir, ki ga slovenski izvedenci ocenjujejo precej nižje kot v povprečju izvedenci v ostalih evropskih državah, okvir vladnih politik, v smislu podpore za razvoj novih in rastočih podjetij, pa tudi izobraževanje na stopnji do srednješolskega izobraževanja (Pušnik, Rebernik, & Tominc, 2010).

Podjetništvo mnogim pomeni privlačno alternativo življenjskega sloga, ki je nasprotje osemurnemu delovniku, manjši fleksibilnosti in svobodi odločanja. Hkrati je to priložnost, da podjetnik opravlja dejavnost, ki mu je bližje kot navadna služba. Pogosto pa podjetništvo pomeni čustveno in finančno vpletenost v dejavnost, ki jo opravlja posameznik.

V Sloveniji je v Zakonu o gospodarskih družbah zapisana opredelitev pojmov (Uradni list RS, št. 42/2006, v nadaljevanju ZGD-1; 3. člen):

- Po tem zakonu je gospodarska družba pravna oseba, ki na trgu samostojno opravlja pridobitno dejavnost kot svojo izključno dejavnost.
- Pridobitna dejavnost po tem zakonu je vsaka dejavnost, ki se opravlja na trgu zaradi pridobivanja dobička.
- Gospodarske družbe (v nadaljnjem besedilu: družba) iz prvega odstavka tega člena se organizirajo v eni izmed oblik:
 - kot osebne družbe: družba z neomejeno odgovornostjo, komanditna družba in tiha družba ali
 - kot kapitalske družbe: družba z omejeno odgovornostjo, delniška družba, komanditna delniška družba in evropska delniška družba.
- Družbe iz prejšnjega odstavka se štejejo za gospodarske družbe, tudi če v skladu z zakonom v celoti ali deloma opravljajo dejavnost, ki ni pridobitna.
- Ustanovitelj družbe ali gospodarskega interesnega združenja je lahko vsaka fizična ali pravna oseba, če zakon ne določa drugače.
- Podjetnik po tem zakonu je fizična oseba, ki na trgu samostojno opravlja pridobitno dejavnost v okviru organiziranega podjetja.

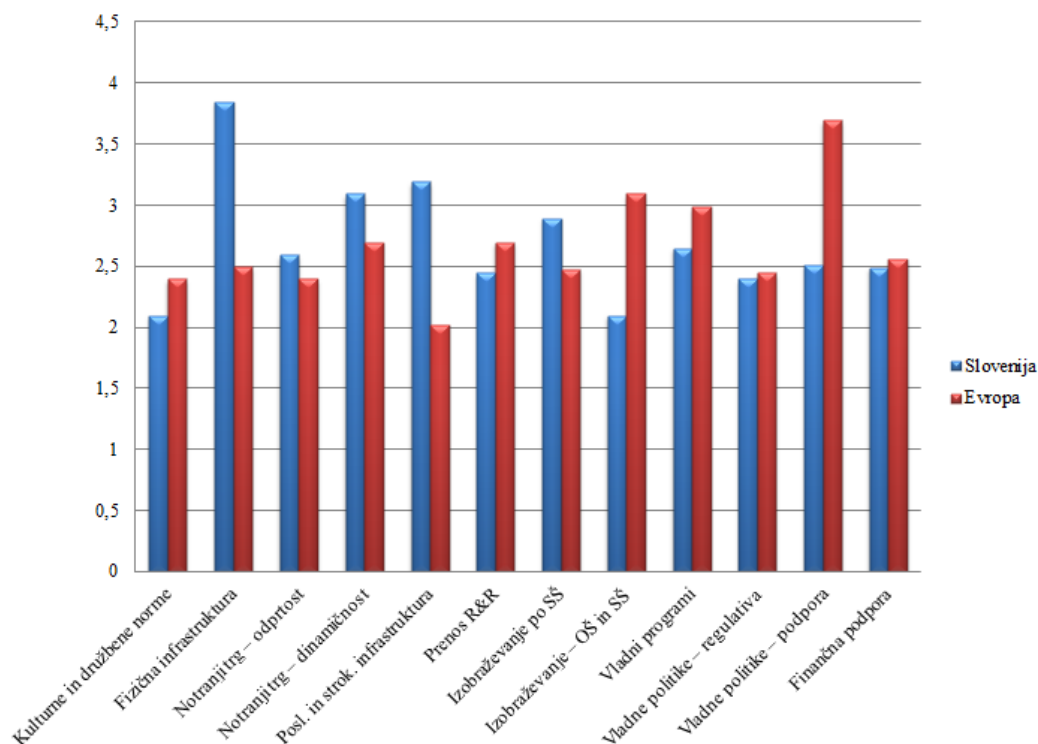
Zakon o podpornem okolju za podjetništvo (Uradni list RS, št. 102/2007, v nadaljevanju ZPOP-1; 3. člen) pa ima spodnjo opredelitev pojmov:

- »Podjetje« je gospodarski subjekt, organiziran kot gospodarska družba ali samostojni podjetnik posameznik.
- »Srednje veliko podjetje« je podjetje, ki ima manj kot 250 zaposlenih in katerega letni prihodek ne presega 50 milijonov EUR oziroma letna vrednost aktive ne presega 43 milijonov EUR.

- »Malo podjetje« je podjetje, ki ima manj kot 50 zaposlenih in katerega letni prihodek ne presega 10 milijonov EUR oziroma letna vrednost aktive ne presega 10 milijonov EUR.
- »Mikropodjetje« je podjetje, ki ima manj kot 10 zaposlenih in katerega letni prihodek ne presega 2 milijonov EUR oziroma letna vrednost aktive ne presega 2 milijonov EUR.
- Kljub temu, da je podjetništvo gonilo gospodarskega razvoja posamezne države, je slovensko okolje tradicionalno nenaklonjeno podjetništvu. Po GEM raziskavi se z njim ukvarja približno 100.000 posameznikov.

Slovensko podjetništvo se je skozi čas tranzicije precej spreminjalo. Od leta 2006 pa lahko spremljamo stanje s pomočjo mednarodne raziskave GEM, kar nam omogoča tudi sistematično analizo, ki je mednarodno primerljiva. V nadaljevanju zato podajam pregled stanja podjetništva v Sloveniji od leta 2006. Izvedene so bile prve mednarodne raziskave podjetništva GEM, ki so pokazale, da je bilo v Sloveniji za odtenek več podjetništva kot leto prej. GEM je največja svetovna raziskava podjetništva, v okviru katere države proučujejo zgodnje faze podjetniške aktivnosti, ustaljena podjetja in dejavnike, ki vplivajo na rojevanje novih podjetij. Slovenija se je prvič raziskave udeležila leta 2002; v letu 2006 je v njej sodelovalo 42 držav, od tega 21 evropskih (Pušnik, Rebernik, & Tominc, 2006).

Slika 11: Primerjava povprečnih ocen okvirnih pogojev za podjetništvo v Sloveniji in v Evropi

Vir: K. Crnogaj et al., *Podjetniška aktivnost, aspiracije in odnos do podjetništva: GEM Slovenija 2010, 2011.*

V primerjavi povprečnih ocen v Sloveniji in Evropi lahko iz Slike 11 vidimo, da izvedenci v povprečju višje ocenjujejo poslovno, pravno in strokovno ter tudi fizično infrastrukturo, pa tudi višje in visokošolsko izobraževanje za podjetništvo v programih formalnega izobraževanja in usposabljanja. Prav tako sta v povprečju boljše kot v Evropi ocenjena okvirja, ki se nanašata na notranji trg (Crnogaj et al., 2011).

Slovenija se je po celotni podjetniški aktivnosti, ki zajema nastajajoče, nove in ustaljene podjetnike med 42. sodelujočimi državami, uvrstila na 31. mesto, medtem ko se je po zgodnji podjetniški aktivnosti uvrstila na 32. mesto. Leta 2006 se je v Sloveniji okoli 62 tisoč (4,6 odstotka) posameznikov pričelo ukvarjati s podjetništvom ali pa je imelo podjetje manj kot tri leta in pol (indeks TEA), ter nekaj manj kot 60 tisoč (4,4 odstotka) ljudi, ki je imelo svoje podjetje več kot tri leta in pol. V raziskavo so bili vključeni posamezniki, ki se ukvarjajo s podjetništvom, in ne registrirana podjetja. V Sloveniji je bilo tako v letu 2006 skupaj okrog 122 tisoč podjetniško aktivnih posameznikov. Na trgu je dejansko nekaj manj podjetnikov, saj omenjena številka vsebuje tudi nastajajoče podjetnike, od katerih pa marsikateri ne bo zmogel uresničiti svojih podjetniških namenov. Z vključeno oceno stopnje smrtnosti podjetniških pobud ocenjujejo, da se je leta 2006 s podjetništvom ukvarjalo dobrih sto tisoč ljudi ali 8 odstotkov odraslih prebivalcev.

V letu 2007 se je s podjetništvom pričelo ukvarjati ali imelo podjetje manj kot tri leta in pol 4,78 odstotka odraslih prebivalcev Slovenije ali okrog 64.000 posameznikov, kar je nekaj več kot leto prej (Rebernik, Tominc & Pušnik, 2008, str. 9). Poleg teh je okrog 62.000 posameznikov, ki je imelo svoje podjetje več kot tri leta in pol (ustaljeni podjetniki). Leta 2007 smo torej skupaj imeli okrog 126.000 podjetniško aktivnih posameznikov. Če iz te številke zopet izvzamemo nastajajoče podjetnike, ki vključujejo tudi tiste, ki nikoli ne bodo realizirali svojih podjetniških namenov, lahko ocenjujemo, da je bilo leta 2007 v Sloveniji dobrih 8 odstotkov podjetniško aktivnih posameznikov ali okrog 107.000 ljudi.

Medtem ko se je v državah EU podjetniška aktivnost v letu 2011 že precej okrepila, se je v Sloveniji izrazito znižala. Podatki GEM kažejo, da se je že tretje leto zapored stopnja celotne zgodnje podjetniške aktivnosti (indeks TEA) v Sloveniji leta 2011 zmanjšala. Od leta 2008 se je s 6,4 odstotka znižala na 3,7 odstotka leta 2011 in dosegla najnižjo raven po letu 2004 (2,6 odstotka). Glavni razlog za padec je v izrazitem zmanjšanju deleža novih podjetnikov, torej tistih, ki ne izplačujejo plač dlje kot 3,5 leta (v obdobju krize za 0,6 o. t.). Podatki v Tabeli 16 kažejo na zmanjšanje deleža podjetnikov za 0,3 o. t. (v obdobju krize za 2,2 o. t.), ki se šele odločajo za samostojno podjetniško poslovanje ali pa poslujejo manj kot tri mesece. Znižanje zgodnje podjetniške aktivnosti je vplivalo na zmanjšanje stopnje celotne podjetniške aktivnosti, to je za 1,1 o. t. (Crnogaj et al., 2011)

Tabela 16: Izbrane mere podjetniške aktivnosti v Sloveniji, 2002–2011

V odstotkih prebivalstva (18–64 let)	2002	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Indeks TEA²	4,6	4,4	4,6	4,8	6,4	5,4	4,7	3,7
TEA - nastajajoči³	3,3	3,0	2,9	3,0	4,1	3,2	2,2	1,9
TEA - novi⁴	1,5	1,4	1,8	1,8	2,4	2,1	2,4	1,8
TEA - priložnost⁵	3,3	3,8	4,0	4,2	5,6	4,7	3,7	3,0
TEA - nuja⁶	1,4	0,5	0,5	0,5	0,8	0,5	0,8	0,4
Ustaljeno podjetništvo⁷	-	6,3	4,4	4,6	5,6	5,7	4,9	4,8
Celotna podjetniška aktivnost⁸	-	10,1	9,0	9,3	11,8	10,8	9,5	8,4

Viri: K. Crnogaj et al., *Podjetniška aktivnost, aspiracije in odnos do podjetništva: GEM Slovenija 2010, 2011*; M. Glas, K. Pušnik, V. Pšeničny, M. Rebernik, in P. Tominc, *The Winding Road to Entrepreneurial Society: GEM Slovenija 2002, 2004*; M. Glas, K. Pušnik, M. Rebernik, K. Širec in P. Tominc, *Spodbujati in ohraniti razvojne ambicije: GEM Slovenija 2003, 2004*; M. Herrington, D. J. Kelley, in S. Singer, *Global Entrepreneurship Monitor 2011 Global Report, 2012*; K. Pušnik, M. Rebernik in P. Tominc, *Podjetništvo na prehodu: GEM Slovenija 2004, 2005*; K. Pušnik, M. Rebernik, in P. Tominc, *Podjetništvo med željami in stvarnostjo: GEM Slovenija 2005, 2006*; K. Pušnik, M. Rebernik in P. Tominc, *Počasne spremembe podjetniške stvarnosti: GEM Slovenija 2006, 2007*; K. Pušnik, M. Rebernik in P. Tominc, *Premalo razvojno usmerjenih podjetij: GEM Slovenija 2007, 2008*; K. Pušnik, M. Rebernik, in P. Tominc, *Rast podjetniške aktivnosti v Sloveniji: GEM Slovenija 2008, 2009*; K. Pušnik, M. Rebernik in P. Tominc, *Slovensko podjetništvo v letu krize: GEM Slovenija 2009, 2010*.

Iz Slike 12 je razvidno, da delež zgodnjega podjetništva zaradi nuje še naprej precej zaostaja za podjetništvom iz poslovnih priložnosti. V letu 2011 se je delež podjetništva zaradi nuje precej zmanjšal in dosegel malenkost nižjo raven kot v času konjunktura (2005–2008).

² Stopnja celotne zgodnje podjetniške aktivnosti, ki meri delež prebivalstva, ki se vključuje v podjetništvo. Zajema posameznike, ki so začeli vzpostavljati nova podjetja ali opravljati nove poslovne dejavnosti, vključujoč samozaposlitev.

³ Nastajajoči podjetniki, ki niso izplačevali plač dlje kot tri mesece.

⁴ Poleg nastajajočih podjetnikov vključuje tudi posameznike, ki so zaposleni kot lastniki/managerji novih podjetij, ki ne izplačujejo plač dlje kot 42 mesecev.

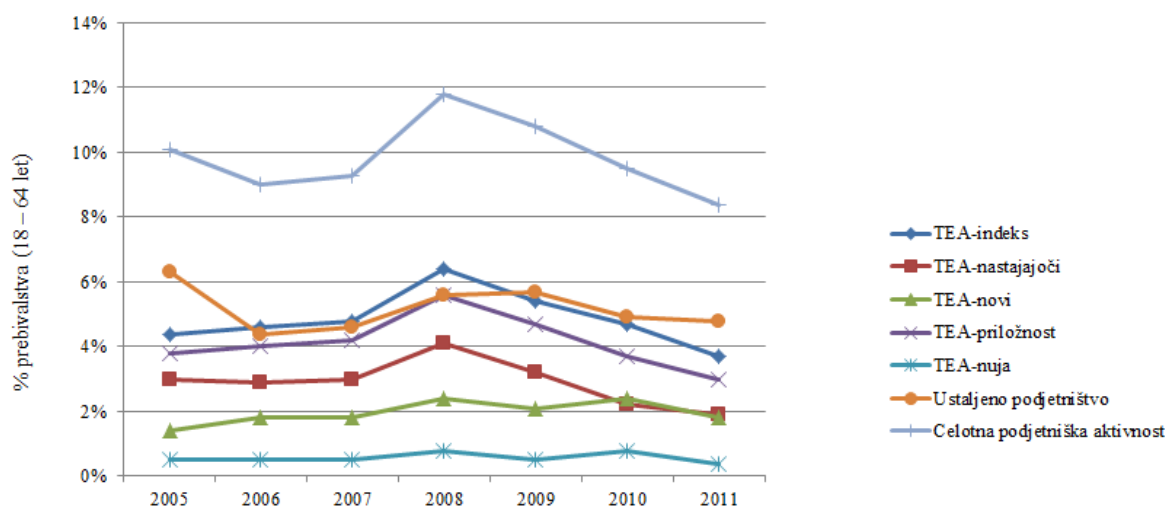
⁵ Delež prebivalstva, ki se je lotil podjetništva zaradi zaznane poslovne priložnosti.

⁶ Delež prebivalstva, ki se je lotil podjetništva zaradi pomanjkanja drugih možnosti na trgu dela.

⁷ Delež podjetnikov v prebivalstvu, ki poslujejo dlje kot 42 mesecev.

⁸ Zajema indeks TEA in delež ustaljenih podjetnikov.

Slika 12: Primerjava podjetniške aktivnosti v Sloveniji v obdobju 2005–2011

Viri: K. Crnogaj et al., *Podjetniška aktivnost, aspiracije in odnos do podjetništva: GEM Slovenija 2010, 2011*; M. Glas et al., *The Winding Road to Entrepreneurial Society: GEM Slovenija 2002, 2004*; M. Glas et al., *Spodbujati in ohraniti razvojne ambicije: GEM Slovenija 2003, 2004*; M. Herrington et al., *Global Entrepreneurship Monitor 2011 Global Report, 2012*; K. Pušnik et al., *Podjetništvo na prehodu: GEM Slovenija 2004, 2005*; K. Pušnik et al., *Podjetništvo med željami in stvarnostjo: GEM Slovenija 2005, 2006*; K. Pušnik et al., *Počasne spremembe podjetniške stvarnosti: GEM Slovenija 2006, 2007*; K. Pušnik et al., *Premalo razvojno usmerjenih podjetij: GEM Slovenija 2007, 2008*; K. Pušnik et al., *Rast podjetniške aktivnosti v Sloveniji: GEM Slovenija 2008, 2009*; K. Pušnik et al., *Slovensko podjetništvo v letu krize: GEM Slovenija 2009, 2010*.

Podjetništvo je zanimiva alternativa klasičnemu življenjskemu slogu, ki jo preizkusi marsikdo. Odločitev za podjetništvo je osebna, vendar so nekateri v to prisiljeni, ker jim samostojna podjetniška dejavnost omogoča preživetje, drugi pa si le želijo izboljšati svoj položaj. Visoko motivirani podjetniki, ki najdejo obetavno poslovno priložnost, prispevajo h gospodarski rasti države, saj jim omogoča rast podjetja in z njo dodatno zaposlovanje. V zadnjih letih je v Sloveniji prevladovalo podjetništvo, s katerim so si posamezniki izboljšali svoj položaj, podjetniki oziroma podjetništvo zaradi nujnosti pa je bilo manj prisotno. V Sloveniji se ženske v podjetništvo vključujejo v statistično značilnem nižjem deležu, kar je značilno za države inovacijskega gospodarstva. Leta 2011 je bilo tako v Sloveniji med nastajajočimi in novimi podjetniki v povprečju 64,3 odstotka moških in 35,7 odstotka žensk. Podobno pa je tudi razmerje med ustaljenimi podjetniki, saj je v povprečju 70,1 odstotka moških in 29,9 odstotka žensk. V primerjavi z letom 2010 se v vseh skupinah podjetnikov beleži rahel porast deleža žensk (Crnogaj et al. 2011).

Za razvoj podjetništva morajo biti ukrepi vlade prilagojeni razvojni stopnji posameznega nacionalnega gospodarstva in pogojeni s tipom podjetništva, ki ga želimo spodbujati. Še posebej za družbeni razvoj je pomembno inovativno podjetništvo, ki zagotavlja nova delovna mesta in prispeva k zadovoljevanju potreb in doseganju konkurenčnosti. Naloga

ekonomske politike je spodbujanje inovativnega podjetništva in podjetništva, usmerjenega v rast, ter notranjega podjetništva.

3.4 Pregled politik za spodbujanje podjetništva

V času gospodarske krize ima aktivna politika trga dela pomembno vlogo, saj je na trgu čedalje več brezposelnih – postati mora še bolj odzivna in aktivna. Zelo pomembno vlogo ima pri svetovanju in usmerjanju brezposelnih, ohranjanju in ustvarjanju delovnih mest ter nadgradnji znanj in kompetenc. V Sloveniji je kar nekaj programov Evropskega socialnega sklada, ki pomagajo pri iskanju zaposlitve, usposabljanju, zaposlovanju in samozaposlovanju.

Ukrepi, ki se bodo izvajali v prihodnosti, vsebujejo tudi aktivnosti, kot so promocija podjetništva in izobraževanja z namenom izboljšanja podjetniške kulture v Sloveniji ter povečanja poznavanja in koriščenja podpornih storitev za potencialne podjetnike in že delujoča podjetja ter razvijanje učinkovitega in transparentnega podpornega okolja. V nadaljevanju bom predstavila naslednje ukrepe:

- Program za spodbujanje podjetništva in konkurenčnosti za obdobje 2007–2013,
- Programi APZ v Sloveniji,
- Evropa 2020 – strategija za pametno, trajnostno in vključujočo rast.

Sprejet je bil program za spodbujanje podjetništva in konkurenčnosti za obdobje 2007–2013, ki poleg slovenskih zamisli in evropskih dobrih praks upošteva tudi nekatere ukrepe iz drugih najbolj razvitih držav sveta, prirejene specifičnemu okolju v Sloveniji. Po vsebini izhaja iz naslednjih štirih strateških dokumentov, ki posegajo na področje ekonomske politike:

- Strategija razvoja Slovenije za obdobje od 2007 do 2013, ki jo je vlada sprejela dne 23. 6. 2005,
- Program reform za izvajanje Lizbonske strategije, pripravljen v letu 2005,
- Predlog konceptov ekonomskih in socialnih reform za povečanje konkurenčnosti slovenskega gospodarstva, ki ga je vlada sprejela 3. 11. 2005, in
- Nacionalni raziskovalni in razvojni program za obdobje 2006–2010, potrjen na vladi 15. 9. 2005.

Program ukrepov tako predstavlja akcijski dokument za izvedbo ukrepov, ki jih zahtevajo nadrejeni dokumenti, pri tem pa se opira tudi na mednarodne primerjave in raziskave o podjetniški in inovacijski dejavnosti.

Pomanjkanje podjetniške kulture, neučinkovito in nepopolno podporno okolje, nezadostna in nepopolna infrastruktura, pomanjkanje vlaganj v razvoj in s tem povezane naložbe,

slabo povezovanje gospodarstva z znanostjo, pomanjkanje visoko usposobljenih kadrov v gospodarstvu, nezadostna podpora, pomanjkanje trga na področju inovacij ter pomanjkanje ugodnih in tudi posebnih finančnih virov narekujejo štiri osnovne stebre programa (Program ukrepov za spodbujanje podjetništva in konkurenčnosti za obdobje 2007–2013):

- spodbujanje podjetništva in podjetništvu prijaznega okolja,
- znanje za gospodarstvo,
- razvoj in inovacije v gospodarstvu,
- spodbujanje malih in srednje velikih podjetij z lastniškimi in dolžniškimi viri.

Posamezni strateški dokumenti navajajo, kaj je potrebno narediti, za izboljšanje konkurenčnosti slovenskega gospodarstva in posledično podjetništva. Omenjeni program pa govori o tem, kako bomo to izvedli z upoštevanjem jasno definiranih ciljev in smernic.

V prvem poglavju programa so ukrepi usmerjeni v promocijo podjetništva in izobraževanja za podjetništvo, s katerim naj bi se izboljšala podjetniška kultura v Sloveniji in povečalo poznavanje ter koriščenje podpornih storitev za potencialne podjetnike in že delujoča podjetja. Ukrepi za razvoj podjetništva bodo povezani z enotnim informacijskim sistemom, ki bo omogočil pripravo baze podatkov za vse ukrepe in na ta način spremljanje razvoja posameznih udeležencev v programih/projektih. Ukrepi podpornega okolja so razdeljeni v podporo delovanja sistema:

- Vse na enem mestu (VEM) – zagotavlja informacijske in svetovalne storitve ter možnost registracije in ostalih komunikacij z organi javne uprave. Njihov cilj je, da se na podlagi podatkov iz leta 2005 število dni, potrebnih za registracijo, zmanjša s 60 na 7 dni. Strošek ustanovitve podjetij naj bi se zmanjšal z 10,1 odstotka BNP na 6,8 odstotka BNP. Število uporabnikov podpornih storitev s strani podjetij na lokalni ravni naj bi se s 25.000 povečalo na 35.500. Letna pokritost z informacijami in svetovalnimi storitvami vseh končnih upravičencev naj se poveča za 30 odstotkov.
- Vavčersko svetovanje in usposabljanje – Javna agencija RS za podjetništvo in tuje investicije (v nadaljevanju JAPTI) kot nacionalni koordinator programa skrbi za izvajanje programa prek 37 izvajalcev programa (podjetniških centrov) na lokalni ravni. Leta 2005 je bilo opravljenih 2.466 vavčerskih svetovanj delujočim podjetjem. JAPTI (prej PCMG) je skupaj s podjetniškimi centri na lokalni in regionalni ravni s programi svetovanja, izobraževanja, promocije in s finančnimi pomočmi spodbujal podjetništvo ter samozaposlovanje mladih in žensk tako v urbanih okoljih kot tudi na podeželju.
- Evro info center (EIC) – ustanovljen s strani Evropske komisije z namenom informiranja, svetovanja in zagotavljanja pomoči malim in srednje velikim podjetjem. Podjetja v centrih najdejo splošne informacije o programih, pobudah in javnih naročilih EU, evropskih programih financiranja za mala in srednja velika podjetja, v sodelovanju

z direktoratom Komisije za podjetništvo pa jim centri pomagajo tudi pri vzpostavljanju poslovnih povezav s partnerji iz držav EU.

- Posebne ciljne skupine (ženske, podjetniki na podeželju, socialno podjetništvo) – program Poklicnega uveljavljanja žensk je od leta 2002 izvajal najprej prek PCMG, nato prek JAPTI razna brezplačna telefonska svetovanja, kjer so do leta 2005 izvedli več kot 4.600 svetovanj. Organizirane promocijske dejavnosti, kot so mednarodna in lokalna srečanja, razna usposabljanja oziroma svetovalna srečanja, se je udeležilo 2.705 žensk katerih rezultat je 39 oblik samozaposlitev (21 registracij dopolnilnih dejavnosti na kmetiji in 18 samozaposlitev). Prek programa Podjetništvo na podeželju so bila od leta 2002 vzpostavljena podeželska razvojna jedra, to so neprofitne institucije, ki izvajajo aktivnosti na področju animiranja, svetovanja in usposabljanja ljudi za podjetništvo na podeželju. V okviru tega programa je bilo v obdobju od leta 2003 do leta 2005 vključenih v programe animacije 4.860 udeležencev, v programe usposabljanja in svetovanja 3.292 udeležencev in realiziranih 205 samozaposlitev in drugih oblik zaposlitev.

V drugem poglavju so ukrepi usmerjeni v krepitev ustreznih človeških virov za potrebe gospodarstva s stimuliranjem povečevanja deleža vrhunsko izobraženih kadrov v gospodarstvu, s prioritarnim razvijanjem naravoslovno-tehničnih znanj, s spodbujanjem mednarodne mobilnosti ustreznih kadrov kot tudi spodbujanjem mobilnosti razvojnih kadrov iz institucij znanja v gospodarstvo ter iz velikih podjetij v mala in srednje velika podjetja. Cilj ukrepa je krepitev sposobnosti podjetij na področju tehnologij, ki vodi do povečanja konkurenčnosti v globalnem prostoru. Učinkovitost izvajanja ukrepov je odvisna o sodelovanja in skupnih aktivnosti z ustreznimi ministrstvi in izvajalskimi institucijami.

Ukrepi v tretjem poglavju programa so usmerjeni v pospešena vlaganja v raziskave in razvoj ter gospodarsko infrastrukturo zasebnega kot tudi javnega sektorja. Usmerjeni so v vzpostavitev učinkovitega podpornega okolja, vzpostavitev ustrezne infrastrukture tako lokalnega kot tudi nacionalnega pomena ter krepitev finančnih virov za razvoj, raziskave in inovacije v slovenskem gospodarstvu. Ukrepi vsebujejo tudi načrtno večanje kakovosti poslovanja slovenskih podjetij ter so usmerjeni v promocijo in uvajanje evropskega modela odličnosti v slovenska podjetja (dvig števila podjetij, ki uporabljajo samooceno po tem modelu, in dvig števila najuspešnejših slovenskih podjetij, ki so prejemniki državne in evropske nagrade za kakovost).

V četrtem poglavju so ukrepi usmerjeni v finančno podporo malim in srednje velikim podjetjem z lastniškimi in dolžniškimi viri. Prek skladov se bo zagotavljal tvegani kapital kot oblika lastniškega financiranja v okviru javno-zasebnega partnerstva. Ukrepi se

usmerjajo tudi v jamstveno pomoč in pomoč z dolžniškimi viri, kot so garancije, krediti in leasing⁹.

V zadnjem delu bom izpostavila analizo samozaposlovanja kot oblike podjetništva in pripravila pregled podatkov.

4 ANALIZA SAMOZAPOŠLOVANJA KOT OBLIKE PODJETNIŠTVA V OKVIRU AKTIVNE POLITIKE ZAPOŠLOVANJA

Vlada RS je sprejela številne strateške dokumente, ki so skladni z nacionalnimi dokumenti in Lizbonsko strategijo, saj je Slovenija na izjemni prelomnici gospodarskega razvoja. Ti so izziv tako za vlado kot za slovensko gospodarstvo in državljane Republike Slovenije, saj je eden izmed ciljev približati se najbolj razvitim državam članicam Evropske skupnosti.

V kontekstu tega magistrskega dela in analiziranih hipotez je seveda pomembno, kako in s kakšnimi inštrumenti Slovenija spodbuja podjetništvo ter kako so te spodbude dostopne tistim, ki se odločijo za pot samozaposlitve. To spodbujajo predvsem ukrepi APZ, prej predstavljeni okvir politik za spodbujanje podjetništva pa predstavlja dodatno pomoč. V času krize mora biti APZ še bolj aktivna in odzivna, povečati pa mora vključenost brezposelnih in zaposlenih v programe politike zaposlovanja, ki povečuje zaposljivost. Glavno hipotezo, ali je samozaposlitev kot oblika podjetništva z namenom zagotavljanja osnovne socialne varnosti manj učinkovita (uspešna) oblika podjetništva kot podjetništvo, ki ne nastane iz nuje, bom preverila s podatki iz Eurostata in analizami, ki jih je izvedel ZRSZ.

⁹ Seznam trenutno aktivnih vlagateljev v podjetniške projekte v Sloveniji:

- Poteza naložbe, d.d., Sklad tveganega kapitala Poteza Ventures, Železna cesta 18, 1000 Ljubljana, www.poteza.si
- Sivent, družba tveganega kapitala, d.d., Štefanova ulica 13/a, 1000 Ljubljana, www.sivent.si
- Horizonte Venture Management, d.o.o., Teslova 30, 1000 Ljubljana, www.horizonte.at
- KD Holding, d.d., Celovška 206, 1000 Ljubljana, www.kd-group.si
- Smart Inkubator, d.o.o., Dimičeva ulica 9, 1000 Ljubljana, www.smartstart.si
- PV invest, d.o.o., Koroška cesta 62/a, 3320 Velenje, www.pvinvest.si
- Prophetes, partnerska družba za financiranje in razvoj, d.d., Tržaška 132, 1000 Ljubljana, www.prophetes.si
- Sklad tveganega kapitala pri NLB, d.d., Čopova 3/II, 1520 Ljubljana

4.1 Politika subvencioniranja samozaposlitve

Politika trga dela je sestavljena iz treh glavnih ukrepov. Prvi del ukrepov je namenjen financiranju iskalcev storitev s strani ZRSZ. Drugi del ukrepov je namenjen aktivnim posegom na trgu dela, kot so spodbude za usposabljanje in samozaposlovanje. Tretji del ukrepov pa je namenjen pasivnim ukrepom, ki se nanašajo predvsem na financiranje brezposelnih. V nadaljevanju bom predstavila pregled podatkov, ki se nanašajo na politiko subvencioniranja samozaposlitve.

4.2 Pregled podatkov

V Tabeli 17 so prikazani izdatki, namenjeni politiki trga dela za države EU-27, EU-15 in za Slovenijo. V letu 2005 so države EU namenile približno 221 milijard EUR za financiranje politike trga dela. Od tega so 25,39 odstotka izdatkov namenile ukrepom spodbujanja zaposlovanja, za podporo brezposelnim pa je bilo predvidenih 63,47 odstotka izdatkov. Ta znesek je v letu 2007 padel za dobrih 10 odstotkov, pri čemer se je struktura financiranja ukrepov spremenila, in sicer so v tem letu namenili 27,47 odstotka za ukrepe spodbujanja zaposlovanja, medtem ko so za podporo brezposelnim namenili 59,24 odstotka.

V Sloveniji so največji del izdatkov za pomoč brezposelnim namenili v letu 2009, in sicer kar 65,72 odstotka izdatkov za politiko trga dela, medtem ko so največji delež za spodbujanje zaposlovanja namenili v letu 2010, in sicer kar 122,18 milijona (Eurostat, 2012).

Tabela 17: Izdatki, namenjeni za politiko trga dela v milijonih za obdobje 2004–2010

	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Ukrepi (Kategorija 1–9)						
EU-27	221.098,41	214.004,57	199.236,62	202.182,37	255.849,74	Ni podatka
EU-15	215.676,69	208.269,74	193.375,37	195.965,76	248.224,08	Ni podatka
Slovenija	196,37	202,13	171,81	166,08	340,58	420,35
Ukrepi za spodbujanje zaposlovanja (Kategorija 2–7)						
EU-27	56.130,84	58.779,20	57.367,29	58.114,91	63.168,53	Ni podatka
EU-15	54.594,11	57.045,05	55.313,07	55.590,62	60.507,89	Ni podatka
Slovenija	55,91	54,38	38,33	34,72	81,33	122,18
Podpora brezposelnim (Kategorija 8–9)						
EU-27	140.335,63	131.616,28	118.024,64	119.985,44	164.709,24	166.742,27
EU-15	136.997,56	128.305,97	114.974,01	117.109,58	160.519,90	162.277,58
Slovenija	112,22	118,88	103,45	99,56	223,84	259,55

Vir: Eurostat, Europe 2020 in Slovenia, 2012.

Izdatki za ukrepe aktivne politike trga dela glede na odstotek v BDP so bili v letu 2007 najmanjši v območjih EU-27 in EU-15, v obdobju 2009 pa je večina držav EU povečala izdatke. V letu 2010 je Slovenija te izdatke še povečala, medtem ko so nekatere države obseg teh izdatkov že znižale. Podobno gibanje se je odrazilo tudi pri namenjanju sredstev za podporo zaposlenim, pri čemer je Slovenija v letu 2010 zopet namenila več sredstev, kot so jih v povprečju namenile opazovane države EU (Tabela 18). Na povečanje izdatkov je vplivalo večje število prejemnikov denarnih nadomestil za primer brezposelnosti (Bednaš, Hafner & Kajzer, 2012).

V povprečju so Evropske države za ukrepe spodbujanja zaposlovanja namenile manj sredstev v primerjavi z ostalimi ukrepi politike trga dela, pri čemer je bil večji del namenjen podpori iskalcem zaposlitve.

Tabela 18: Izdatki za ukrepe politike trga dela v odstotkih BDP v obdobju 2006–2010

	2006	2007	2008	2009	2010
Ukrepi (Kategorija 1–9)					
EU-27	1,83	1,61	1,62	2,17	Ni podatka
EU-15	1,90	1,68	1,70	2,27	Ni podatka
Slovenija	0,65	0,50	0,45	0,96	1,17
Ukrepi za spodbujanje zaposlovanja (Kategorija 2–7)					
EU-27	0,50	0,46	0,47	0,54	Ni podatka
EU-15	0,52	0,48	0,48	0,55	Ni podatka
Slovenija	0,18	0,11	0,09	0,23	0,34
Podpora brezposelnim (Kategorija 8–9)					
EU-27	1,13	0,95	0,96	1,40	1,36
EU-15	1,17	1,00	1,02	1,47	1,43
Slovenija	0,38	0,30	0,27	0,63	0,72

Vir: M. Bednaš et al, Ekonomski izzivi 2012, 2012; Eurostat, Europe 2020 in Slovenia, 2012.

Znotraj programa za spodbujanje zaposlovanja 2007–2010 v Sloveniji so ukrepi razdeljeni na aktivnosti, prikazane v Tabeli 19. V letu 2007 so bila sredstva za spodbujanje samozaposlovanja porabljena le za subvencijo pri samozaposlitvi, pri čemer je bilo število vključenih in porabljenih sredstev glede na ostala leta najmanjše (417). V letih 2008 in 2009 je bil delež porabe sredstev za spodbujanje samozaposlitve približno enako porazdeljen za Pomoč pri samozaposlitvi in Subvenciji za samozaposlitev, pri čemer je za slednjo višina realizirane porabe sredstev v letu 2009 porasla za kar 183,62 odstotka. Leta 2010 je bilo število vključenih najvišje glede na ostala leta, pri čemer je bil največji delež vključenih v Pomoč pri samozaposlitvi, večje vključevanje pa je bilo že prisotno v aktivnosti Subvencija za samozaposlitev 2010–2013. Za to aktivnost se je v letu 2010 porabilo 12.847.500 EUR denarnih sredstev (ZRSZ, 2012).

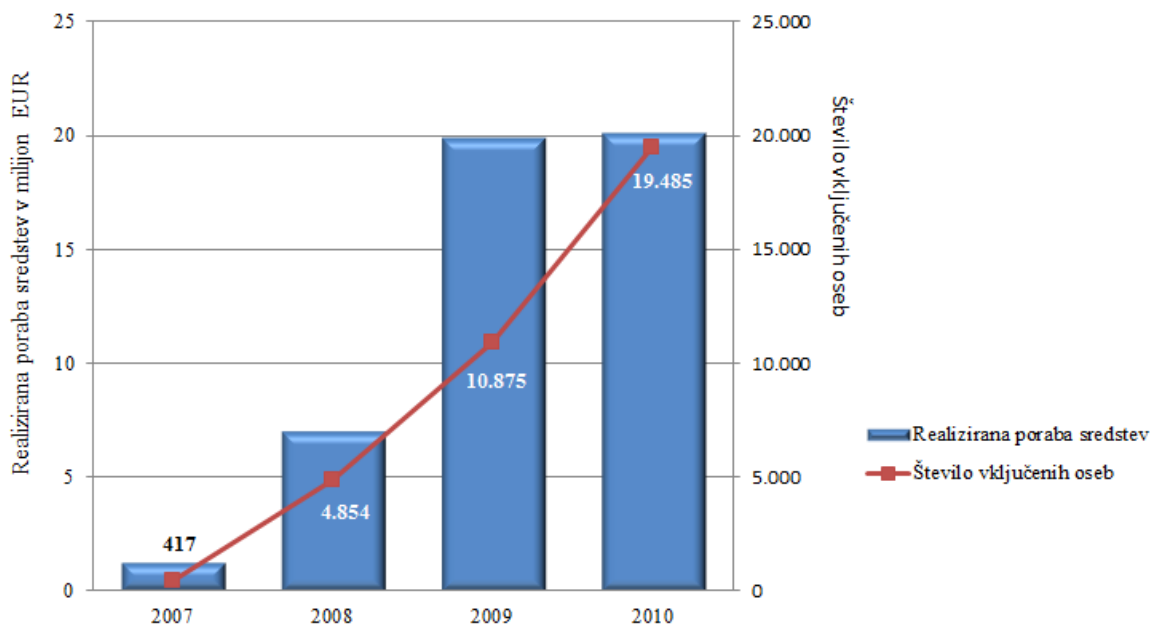
Tabela 19: Pregled števila vključenih in realizirane porabe sredstev v tisočih za aktivnost Spodbujanje samozaposlovanja za obdobje 2007–2010

Leto	2007		2008		2009		2010	
	Št. vključenih	Realizirana poraba sredstev	Št. vključenih	Realizirana poraba sredstev	Št. vključenih	Realizirana poraba sredstev	Št. vključenih	Realizirana poraba sredstev
Spodbujanje samozaposlovanja								
Pomoč pri samozaposlitvi			3.255	253	6.545	694	14.337	595
Subvencija za samozaposlitev	417	1.211	1.599	6.768	4.330	19.195	1.350	6.635
Subvencija za samozaposlitev 2010–2013							3.798	12.847

Vir: ZRSZ, Letno poročilo 2011, 2012.

Slika 13 prikazuje porast števila vključenih v aktivnost Spodbujanje samozaposlovanja, prav tako pa tudi znesek realizirane porabe sredstev v zadnjih letih.

Slika 13: Pregled števila vključenih in realizirane porabe sredstev za aktivnost Spodbujanje samozaposlovanja za obdobje 2007–2010

Vir: ZRSZ, Letno poročilo 2011, 2012.

Glede na Tabelo 20 in Tabelo 21 se v aktivnost Spodbujanje samozaposlovanja vključuje več moških kot žensk. Delež moških se giblje med 59 odstotki in 63 odstotki vseh

vključenih, pri čemer je bilo pri ukrepu za pomoč pri samozaposlitvi skupaj moških in žensk največ vključenih v letu 2010, to je 14.337.

Tabela 20: Pomoč pri samozaposlitvi glede na spol v obdobju 2008–2010

Spol	2008	%	2009	%	2010	%
Moški	1.969	60,49	4.121	62,96	8.860	61,80
Ženski	1.286	39,51	2.424	37,04	5.477	38,20
Skupaj	3.255	100,00	6.545	100,00	14.337	100,00

Vir: ZRSZ, Letno poročilo 2010, 2011.

V okviru programa Subvencija za samozaposlitev je eden od temeljnih ciljev programa vključitev najmanj 40 odstotkov žensk.

Tabela 21: Subvencija za samozaposlitev glede na spol v obdobju 2007–2010

Spol	2007	%	2008	%	2009	%	2010	%
Moški	260	62,35	957	59,85	2.709	62,56	3.159	61,36
Ženski	157	37,65	642	40,15	1.621	37,44	1.989	38,64
Skupaj	417	100,00	1.599	100,00	4.330	100,00	5.148	100,00

Vir: ZRSZ, Letno poročilo 2010, 2011.

V aktivnost Spodbujanje samozaposlovanja so se glede na starost med letoma 2007 in 2010 najpogosteje vključile osebe, stare 30 do 40 let (po letih 35–40 odstotkov vseh). Glede na pogostost vključevanja sledijo tej starostni skupini osebe, stare med 25 in 30 let (21–26 odstotkov vseh) in osebe, stare od 40 do 50 let (20–29 odstotkov vseh).

Glede na Tabelo 22 in Tabelo 23 se delež novo sklenjenih pogodb z osebami, stari med 50 in 60 let, giblje med 7 in 12 odstotkov, medtem ko se starejše osebe nad 60 leti redko vključijo v aktivnost Spodbujanja samozaposlovanja. Odstotek novo sklenjenih pogodb z osebami med 18 in 25 letom starosti se giblje med 5 in 8 odstotkov vseh, medtem ko je v zadnjih 4 letih le ena oseba, stara do 18 let, zaprosila za subvencijo za samozaposlitev (ZRSZ, 2011).

Tabela 22: Pomoč pri samozaposlitvi glede na starost v obdobju 2008–2010

Spol	2008	%	2009	%	2010	%
do 18	0	0	0	0	4	0,03
18 do 25	189	5,81	531	8,11	934	6,51
25 do 30	716	22,00	1.722	26,31	3.583	24,99
30 do 40	1.188	36,50	2.534	38,72	5.577	38,90
40 do 50	760	23,35	1303	19,91	3.032	21,15
50 do 60	397	12,20	445	6,80	1.169	8,15
60 in več	5	0,15	10	0,15	38	0,27
Skupaj	3.255	100,00	6.545	100,00	14.337	100,00

Vir: ZRSZ, Letno poročilo 2010, 2011.

Med letoma 2007 in 2010 je bilo v evidenci brezposelnih oseb registriranih največ oseb med 50 in 60 letom (28–33 odstotkov vseh brezposelnih), sledijo jim osebe med 40 in 50 letom starosti (19–21 odstotkov vseh brezposelnih) ter osebe med 30 in 40 letom starosti (18–21 odstotkov vseh brezposelnih). Najmanjši delež vseh brezposelnih pa predstavljajo osebe v starostni skupini do 18 let (okoli 0,1 odstotka vseh) in nad 60 let (2–3 odstotki vseh).

Tabela 23: Subvencija za samozaposlitev glede na starost v obdobju 2007–2010

Spol	2007	%	2008	%	2009	%	2010	%
do 18	0	0	0	0	0	0	1	0,02
18 do 25	21	5,04	99	6,19	322	7,44	292	5,67
25 do 30	87	20,86	380	23,76	1.127	26,03	1.320	25,64
30 do 40	148	35,49	619	38,71	1.717	39,65	2.065	40,11
40 do 50	122	29,26	330	20,64	853	19,70	1.074	20,86
50 do 60	38	9,11	171	10,69	307	7,09	390	7,58
60 in več	1	0,24	0	0	4	0,09	6	0,12
Skupaj	417	100,00	1.599	100,00	4.330	100,00	5.148	100,00

Vir: ZRSZ, Letno poročilo 2010, 2011.

Glede na starostno strukturo med registriranimi brezposelnimi osebami in osebami, vključenimi v aktivnost Spodbujanja samozaposlovanja, ni korelacije. Najpogosteje se v aktivnost Spodbujanja samozaposlovanja vključujejo tiste osebe, ki na podlagi lastnih delovnih izkušenj in znanja vidijo samozaposlitev kot eno izmed najbolj obetajočih možnosti izhoda iz brezposelnosti (gre za starostne skupine od 25 do 50 let), do upokojitve pa jim manjka daljše obdobje (10 let ali več). V Tabeli 24 in Tabeli 25 je prikazana aktivnost Spodbujanje samozaposlovanja med letoma 2007 in 2010, kjer je bilo glede na stopnjo izobrazbe vključenih največ oseb s končano V. stopnjo izobrazbe (37–42 odstotkov vseh vključenih), nato sledijo osebe s IV. stopnjo izobrazbe (20–24 odstotkov vseh

vklučenih) in osebe s VII. stopnjo izobrazbe (17–19 odstotkov vseh vključenih). Najmanjši delež vključenih oseb v to aktivnost predstavljajo osebe s III. stopnjo izobrazbe in osebe z zaključenim bolonjskim študijem (vsaka skupina predstavlja do 1 odstotek vseh vključenih) (ZRSZ, 2011).

Tabela 24: Pomoč pri samozaposlitvi glede na strokovno izobrazbo v obdobju 2008–2010

Strokovna izobrazba	2008	%	2009	%	2010	%
I. stopnja	399	12,26	936	14,30	1.523	10,62
II. stopnja	65	2,00	179	2,73	357	2,49
III. stopnja	18	0,55	34	0,52	47	0,33
IV. stopnja	701	21,54	1.435	21,93	2.879	20,08
V. stopnja	1.255	38,56	2.423	37,02	5.969	41,63
VI. stopnja	191	5,87	335	5,12	770	5,37
VII.+ stopnja	623	19,14	1183	18,07	2.705	18,87
Bolonjski programi	3	0,09	20	0,31	87	0,61
Skupaj	3.255	100,00	6.545	100,00	14.337	100,00

Vir: ZRSZ, Letno poročilo 2010, 2011.

Osebe s srednješolsko izobrazbo med registriranimi brezposelnimi osebami predstavljajo največji delež (od poklicnih do gimnazijskih programov), sledijo pa jim osebe z osnovnošolsko izobrazbo, najmanj pa je bilo prijavljenih oseb z višjo izobrazbo od srednješolske. Če primerjamo izobrazbeno strukturo med osebami, vključenimi v aktivnost Spodbujanje samozaposlovanja, in registriranimi brezposelnimi, je v obeh primerih največja skupina oseb, ki imajo srednješolsko izobrazbo. V okviru aktivnosti Spodbujanja samozaposlovanja jim sledi skupina oseb, ki imajo višjo izobrazbo od srednješolske, medtem ko je ta skupina oseb v evidenci brezposelnih oseb najmanj zastopana.

Tabela 25: Subvencija za samozaposlitev glede na strokovno izobrazbo v obdobju 2007–2010

Strokovna izobrazba	2007	%	2008	%	2009	%	2010	%
I. stopnja	39	9,35	195	12,20	619	14,30	520	10,10
II. stopnja	8	1,92	36	2,25	101	2,33	115	2,23
III. stopnja	3	0,72	9	0,56	21	0,48	23	0,45
IV. stopnja	99	23,74	358	22,39	961	22,19	1.072	20,82
V. stopnja	171	41,01	600	37,52	1.603	37,02	2.128	41,34
VI. stopnja	27	6,47	93	5,82	218	5,03	266	5,17
VII.+ stopnja	70	16,79	307	19,20	795	18,36	996	19,35
Bolonjski programi	0	0	1	0,06	12	0,28	28	0,54
Skupaj	417	100,00	1.599	100,00	4.330	100,00	5.148	100,00

Vir: ZRSZ, Letno poročilo 2010, 2011.

Delež oseb, ki so vključene v program Pomoč pri samozaposlitvi in so v evidenci brezposelnih oseb prijavljene do 3 mesecev, je bil v letu 2009 okoli 50-odstoten. V letu 2010 se je ta odstotek porazdelil med brezposelne osebe z različno čakalno dobo, še vedno pa je bil večji delež vključenih oseb v program brezposelnih oseb, ki so prijavljene na Zavodu do 2 let (Tabela 26). Delež oseb, ki so vključene v program Subvencija za samozaposlitev in so v evidenci brezposelnih oseb prijavljene nad 2 letoma, je bilo v letu 2007 okoli 15 odstotkov, v letu 2008 se je ta odstotek dvignil na okoli 16,5 odstotka, v letih 2009 in 2010 pa ni presegel 7 oziroma 4,5 odstotka (ZRSZ, 2011).

Tabela 26: Pomoč pri samozaposlitvi glede na strukturo po čakalni dobi v obdobju 2008–2010

Čakalna doba	2008	%	2009	%	2010	%
Do 3 mesece	267	16,70	3.208	49,01	3.101	21,63
3 do 6 mesecev	406	25,39	1.727	26,39	3.753	26,18
6 do 9 mesecev	231	14,45	700	10,70	2.780	19,39
9 do 12 mesecev	169	10,57	311	4,75	1.703	11,88
1 do 2 leti	289	18,07	351	5,36	2.318	16,17
2 do 3 leta	107	6,69	88	1,34	320	2,23
3 do 5 let	71	4,44	89	1,36	181	1,26
5 do 8 let	40	2,50	45	0,69	101	0,70
8 let in več	19	1,19	26	0,40	80	0,56
Skupaj	1.599	100,00	6.545	100,00	14.337	100,00

Vir: ZRSZ, Letno poročilo 2010, 2011.

Število vključenih oseb v program Subvencija za samozaposlitev, ki so brezposelne oziroma so v evidenci brezposelnih prijavljene 8 let ali več, je od leta 2007 do leta 2010 v padlo z 1,44 odstotka pod 0,5 odstotka. Osebe, ki so v evidenci brezposelnih oseb prijavljene manj kot 1 leto in so vključene v program Subvencija za samozaposlitev, so v vseh opazovanih obdobjih dosegale nad 50-odstotno udeleženo programa. Glede na Tabela 27 je v letu 2009 ta delež znašal kar 85 odstotkov.

Tabela 27: Subvencija za samozaposlitev glede na strukturo po čakalni dobi v obdobju 2007–2010

Čakalna doba	2007	%	2008	%	2009	%	2010	%
Do 3 mesece	42	10,07	901	27,68	638	14,73	178	3,46
3 do 6 mesecev	32	7,67	628	19,29	1.789	41,32	1.108	21,52
6 do 9 mesecev	94	22,54	398	12,23	861	19,88	1.435	27,87
9 do 12 mesecev	81	19,42	261	8,02	380	8,78	1.082	21,02
1 do 2 leti	107	25,66	534	16,41	376	8,68	1.129	21,93
2 do 3 leta	29	6,95	212	6,51	112	2,59	116	2,25
3 do 5 let	21	5,04	197	6,05	116	2,68	54	1,05
5 do 8 let	5	1,20	84	2,58	45	1,04	30	0,58
8 let in več	6	1,44	40	1,23	13	0,30	16	0,31
Skupaj	417	100,00	3.255	100,00	4.330	100,00	5.148	100,00

Vir: ZRSZ, Letno poročilo 2010, 2011.

V poslovnem načrtu za leto 2012 so na Zavodu za zaposlovanje pripravili analizo pregleda aktivnosti za zaposlovanje po ukrepih APZ, ki so se izvajale v Sloveniji leta 2011, in pripravili napoved za leto 2012. V programe APZ je bilo skupaj v letu 2011 vključenih 39.322, od tega skoraj 40 odstotkov v program spodbujanja samozaposlovanja. V Tabeli 28 je prikazan plan za leto 2012, kjer naj bi število novo vključenih oseb v program APZ padlo za tretjino, pri čemer naj bi se v program za samozaposlitev vključilo le 30 odstotkov vseh prijavljenih (29.960).

Tabela 28: Število novo vključenih v ukrepe APZ za leto 2011 in napoved za leto 2012

Naziv ukrepa/programa	Prednostne ciljne skupine	Št. novo vključenih v 2011	Št. novo vključenih (plan za leto 2012)
1. Usposabljanje in izobraževanje			
1.1. Programi neformalnega izobraževanja 1.2. Programi formalnega izobraževanja	brezposelne osebe; iskalci zaposlitve, katerih zaposlitev je ogrožena; zaposleni in delodajalci; študenti - absolventi	17.613	14.524
3. Spodbude za zaposlovanje			
3.1. Subvencije za zaposlitev 3.2. Subvencije za zaposlitev – povračilo dela plače	brezposelne osebe; pripravniki - iskalci prve zaposlitve	2.963	2.014
4. Kreiranje delovnih mest			
4.1. Spodbujanje delovne in socialne vključenosti	brezposelne osebe	3.046	4.200

se nadaljuje

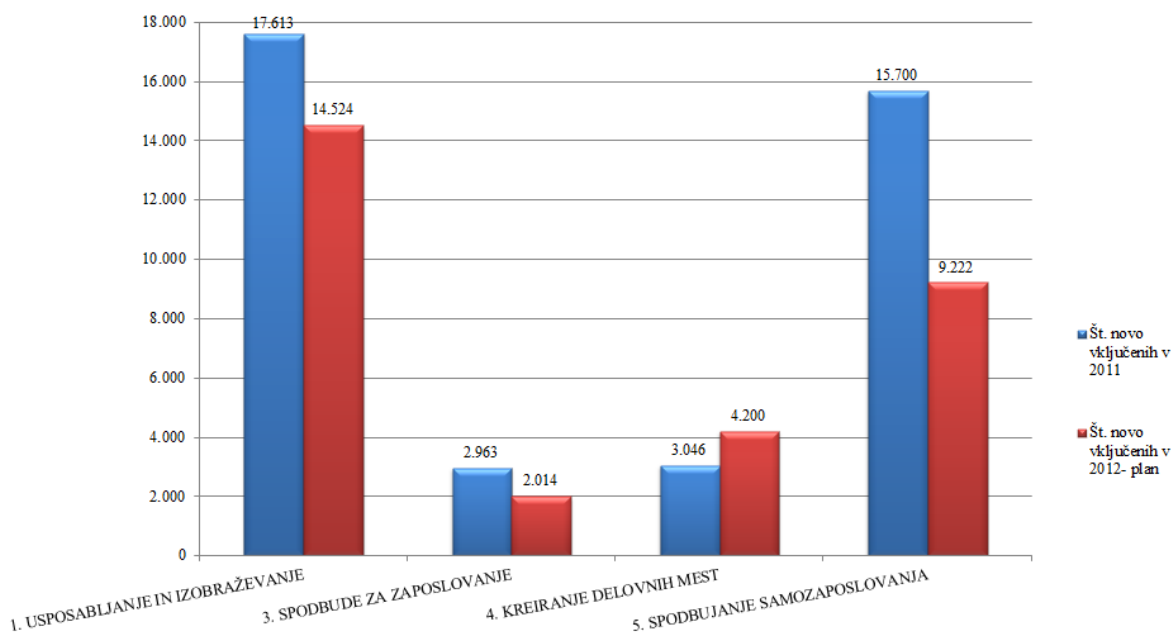
nadaljevanje

Naziv ukrepa/programa	Prednostne ciljne skupine	Št. novo vključenih v 2011	Št. novo vključenih (plan za leto 2012)
5. Spodbujanje samozaposlovanja			
5.1. Pomoč pri samozaposlitvi 5.2. Subvencije za samozaposlitev	brezposelne osebe	15.700	9.222
Skupaj		39.322	29.960

Vir: ZRSZ, Letno poročilo 2010, 2011.

Prikaz planiranih vključitev v leto 2012 glede na dejansko število vključitev v letu 2011 je prikazan tudi na Sliki 14, kjer se vidi močan padec planiranih vključitev v leto 2012 za ukrep Spodbujanje samozaposlovanja. Plan vključitev za ostale ukrepe v leto 2012 se je prav tako znižal glede na leto 2011, povečanje števila vključenih pa je prisotno le pri ukrepu Kreiranje delovnih mest.

Slika 14: Število novo vključenih v ukrepe APZ za leto 2011 in napoved za leto 2012

Vir: ZRSZ, Letno poročilo 2011, 2012.

Od začetka leta 2012 do konca junija 2012 je bilo novo sklenjenih 10.769 pogodb, od tega 1.188 pogodb v juniju. Največji delež pogodb v tem obdobju je bil sklenjen znotraj ukrepa Usposabljanje in izobraževanje, in sicer kar 56,04 odstotka vseh novo sklenjenih pogodb. Tabela 29 prikazuje, da je bilo znotraj ukrepa Spodbujanje samozaposlovanja novo sklenjenih pogodb le 1.776, kar je 16,49 odstotka.

Na dan 30. 6. 2012 je bil največji delež aktivnih pogodb znotraj ukrepa Spodbude za zaposlitev (39,91 odstotka), le 3,93 odstotka pa je bilo aktivnih znotraj ukrepa Kreiranje novih delovnih mest. Znotraj ukrepa Spodbujanje samozaposlovanja je bilo konec junija 2.411 aktivnih pogodb (ZRSZ, junij 2012).

Znotraj ukrepa Spodbujanje samozaposlovanja je bilo največ novo sklenjenih pogodb od začetka leta 2012 do konca junija 2012 znotraj ukrepa Subvencije za samozaposlitev 2011–2012 s kar 79,17 odstotka vseh novo sklenjenih pogodb. Sledil mu je ukrep Pomoč pri samozaposlitvi z 11,2 odstotka.

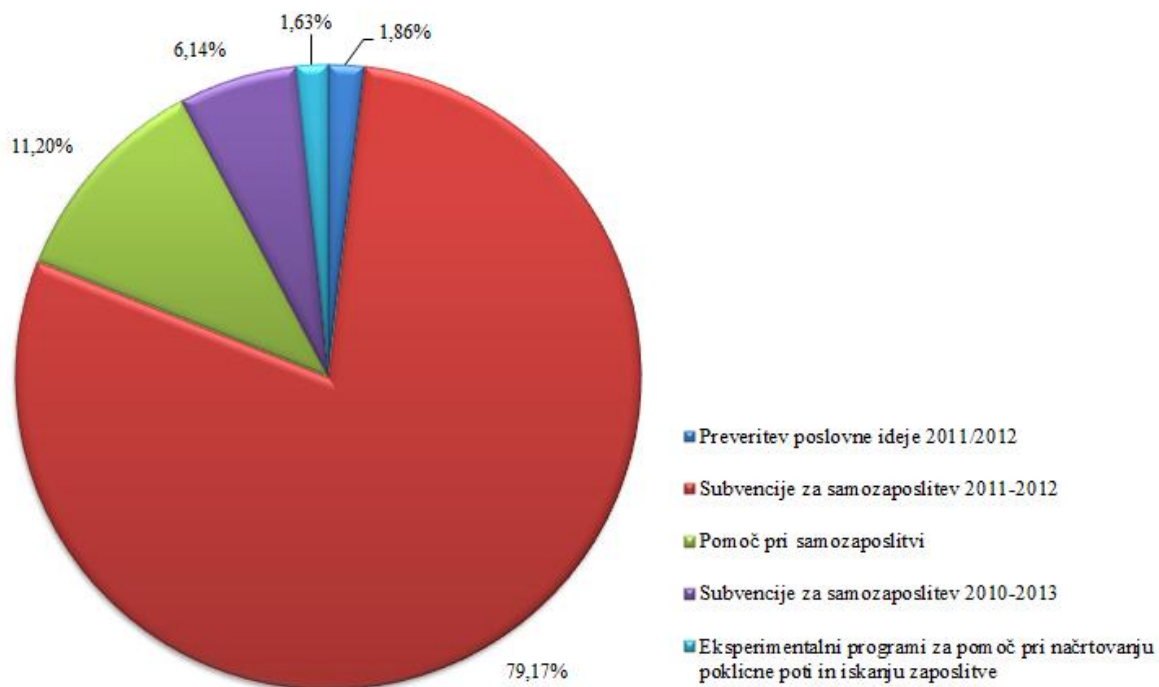
Tabela 29: Število novo sklenjenih in aktivnih pogodb v letu 2012

Ukrep/aktivnost/podaktivnost	Število novo sklenjenih pogodb v juniju 2012	Št. novo sklenjenih pogodb v obdobju 1. 1. 2012–30. 6. 2012	Število aktivnih pogodb na dan 30. 6. 2012
Skupaj vsi ukrepi	1.188	10.769	9.496
Ukrep 1: Usposabljanje in izobraževanje	1.098	6.035	2.922
Ukrep 3: Spodbude za zaposlitev	66	2.805	3.790
Ukrep 4: Kreiranje novih delovnih mest	24	153	373
Ukrep 5: Spodbujanje samozaposlovanja	-	1.776	2.411
5.1.1.1. Preveritev poslovne ideje 2011/2012	-	33	-
5.2.1.1. Subvencije za samozaposlitev 2011/2012	-	1.406	1.386
Katalog 2007			
3.1.1. Pomoč pri samozaposlitvi	-	199	-
3.1.2. Subvencije za samozaposlitev	-	-	6
3.1.3. Subvencije za samozaposlitev 2010–2013	-	-	9
3.1.4. Subvencije za samozaposlitev 2010–2013	-	109	1.010
Ostalo iz kataloga 2007			
1.2.6. Eksperimentalni programi za pomoč pri načrtovanju poklicne poti in iskanju zaposlitve	-	29	-

Vir: ZRSZ, Letno poročilo 2011, 2012.

Slika 15 prikazuje, da je najmanjši delež novo sklenjenih pogodb dosegal ukrep Eksperimentalni programi za pomoč pri načrtovanju poklicne poti in iskanju zaposlitve. Znotraj ukrepa Subvencije za samozaposlitev 2010–2013 je bilo 6,14 odstotka novo sklenjenih pogodb (ZRSZ, 2012).

Slika 15: Odstotek novo sklenjenih pogodb v obdobju od 1. 1. 2012 do konca junija 2012 znotraj ukrepa Spodbujanje samozaposlovanja

Vir: ZRSZ, Letno poročilo 2011, 2012.

V Tabeli 30 so prikazani podatki o vključitvah v program Samozaposlitev za obdobje 2007–2011 in ohranitvah. Največje število sklenjenih pogodb je bilo v letu 2010, in sicer 5.148, v letu 2011 pa se je to število zmanjšalo za 14 odstotkov. V letih 2007 in 2008 je bilo število zaključenih pogodb enako številu sklenjenih pogodb, medtem ko se je v letu 2011 število zaključenih pogodb zmanjšalo skoraj na polovico. V letu 2009 je bilo največ prekinitev v času trajanja (771), medtem ko je bil delež števila prekinitev v času trajanja glede na število sklenjenih pogodb najmanjši v letu 2011 (2,15 odstotka). Delež izpolnjenih obveznosti je bil največkrat dosežen v letu 2011, s kar 95,87 odstotka, medtem ko je bilo najmanjši delež izpolnjenih obveznosti 82,14 odstotka v letu 2009. Z daljšanjem obdobja se delež ohranjenih samozaposlitev po preteku pogodbenih obveznosti znižuje od ustanovitve poslovnih subjektov (ZRSZ, 2012).

Tabela 30: Podatki o vključitvah v program samozaposlitev za obdobje 2007–2011 in o njihovih ohranitvah

Leto	Št. sklenjenih pogodb	Zaključene pogodbe	Št. prekinitev v času trajanja	Izpolnjene pogodbene obveznosti	Še samozaposleni na 5. 3. 2012	Skupaj zaposleni na dan 5. 3. 2012*
2007	417	417	45	372	196	263
2008	1.599	1.599	252	1.347	731	1.029
2009	4.330	4.316	771	3.545	2.641	3.147
2010	5.148	5.139	358	4.771	3.837	4.471
2011	4.502	2.350	97	2.253	2.147	2.317

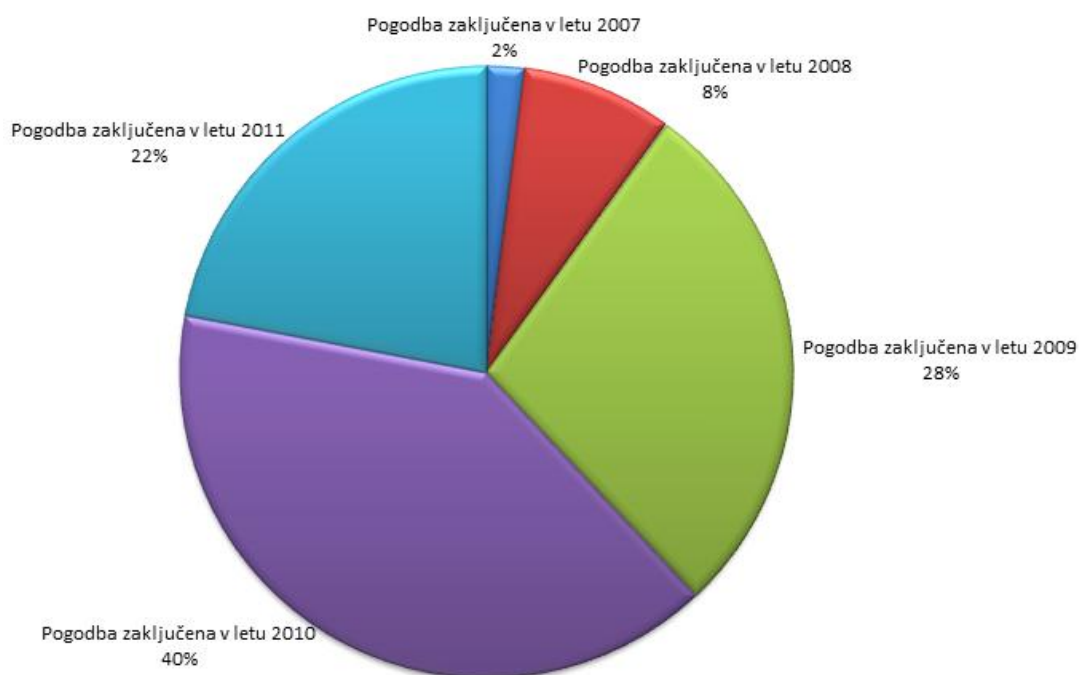
Legenda:

* Samozaposleni in zaposleni pri njih

Vir: ZRSZ, Letno poročilo 2011, 2012.

Izmed zaključenih pogodb je na dan 5. 3. 2012 s sklenjeno pogodbo iz leta 2011 še vedno 2.147 samozaposlenih, kar je kar 91,36 odstotka. Ta odstotek je najmanjši (45,72 odstotka) za zaključene pogodbe, ki so bile sklenjene v letu 2008. Slika 16 prikazuje da je največji delež samozaposlenih na dan 5. 3. 2012 z zaključeno pogodbo iz leta 2010. Najmanjši delež samozaposlenih na dan 5. 3. 2012 je s pogodbo, sklenjeno leta 2007 (ZRSZ, 2012).

Slika 16: Odstotek ohranitve samozaposlenosti na dan 5. 3. 2012 za posamezno obdobje sklenitve pogodb

Vir: ZRSZ, Letno poročilo 2011, 2012.

Znotraj ukrepa za samozaposlitev je bilo ohranjenih poslovnih objektov največ v letu 2010, in sicer 3.844, od tega je bilo v tem letu 370 dodatno zaposlenih. Glede na Tabelo 31 je bilo v letu 2009 število dodatno zaposlenih znotraj skupine, ki so dodatno zaposlovali od 4 do 10 oseb, največje glede na ostala leta. Iz preglednice je razvidno, da je 34,7 odstotka oseb, ki so se samozaposlile v letu 2007 in so ohranile samozaposlitev do konca marca 2012, oziroma poslovnih subjektov ustvarilo nova delovna mesta oziroma dodatno zaposlovalo. Izmed teh jih je 52,9 odstotka poslovnih subjektov zaposlilo 1 do 3 osebe, 4,4 odstotka poslovnih subjektov 4 do 10 oseb. Pri samozaposlenih osebah v letu 2010, ki so ohranile samozaposlitev do marca 2012, je odstotek poslovnih subjektov, ki so še dodatno zaposlovali, nižji od tistega za poslovne subjekte, ustanovljene v letu 2007, to je 17 odstotkov. 52,4 odstotka teh poslovnih subjektov je zaposlilo 1 do 3 osebe, 3,5 odstotka 4 do 10 oseb in 3 poslovni subjekti (0,45 odstotka vseh, ki so dodatno zaposlovali) nad 10 zaposlenih (ZRSZ, 2012).

Tabela 31: Podatki o zaposlovanju v okviru ohranjenih samozaposlitev

Leto	Vsi ohranjeni poslovni subjekti	Dodatno število zaposlenih				Skupno število dodatno zaposlenih
		nič	1 do 3	4 do 10	nad 10	
2007	196	157	36	3	0	68
2008	848	738	101	8	1	190
2009*	2.664	2.347	293	23	1	528
2010*	3.844	3.474	344	23	3	656

Legenda:

*Za leto 2009 in 2010 so upoštevane le pogodbe, ki so se že zaključile do 5. 3. 2012.

Vir: ZRSZ, Letno poročilo 2011, 2012.

4.3 Ocena učinkovitosti

Z analizo aktivnosti Spodbujanje samozaposlovanja sem ugotovila, da ta aktivnost izkazuje precej visoko odzivnost na novo nastalo gospodarsko situacijo. Kljub zaostrenim gospodarskim razmeram, ki so bile značilne za leti 2009 in 2010, podatki kažejo, da se je število vključitev v aktivnost povečevalo. V letu 2008 je bilo v program Subvencija za samozaposlitev vključenih 1.600 oseb. To število se je v letu 2009 povečalo na 4.330, v letu 2010 pa že na 5.148. V letu 2011 program ni bil tako uspešen, saj se je število vključenih oseb znižalo na 4.502, še vedno pa dosegalo kar veliko število vključitev. V celoti se aktivnost lahko ocenjuje kot dokaj uspešen inštrument APZ.

Glede na podatke za pretekla leta lahko ocenjujem, da je osip med vključitvijo v program Pomoč pri samozaposlitvi in vključitvijo v program Subvencija za samozaposlitev oziroma realizirano samozaposlitvijo okoli 30 odstotkov. Do razlike med številom vključenih v program Pomoč pri samozaposlitvi in vključenimi v program Subvencija za

samozaposlitev v letu 2008 in 2009 prihaja predvsem iz odločitev oseb, da samozaposlitev ni najustreznejša pot do njihove aktivacije na trgu dela. Posamezniki, ki imajo željo po samozaposlitvi, se šele na delavnici seznanijo s podjetništvom in slovenskim podjetniškim okoljem. Razlogi, ki še vplivajo na prekinitvev postopka za samozaposlitev, pa so pridobitev zaposlitve, zdravstveni razlogi ipd. Poleg razlogov, ki so že navedeni v zvezi s prekinitvijo samozaposlitve, pa se je v letu 2010 pridružila še presoja poslovne ideje kot nezmožne realizacije (ZRSZ, 2011).

Zaključim lahko, da proučena aktivnost Spodbujanje samozaposlovanja v večjem delu dosega namen in cilj, ki ju zasleduje. Glede na analizo ohranjenih samozaposlitev v marcu 2012 pogodbeno obveznost doseže nad 95 odstotkov oseb, vključenih v program Subvencija za samozaposlitev, nad 50 odstotkov samozaposlenih oseb pa samozaposlitev ohranja še po treh letih.

Ne glede na to, da z daljšanjem obdobja od ustanovitve upada število ohranjenih samozaposlitev, se število ustvarjenih novih delovnih mest v teh poslovnih subjektih veča. Med tistimi poslovnimi subjekti, ki so v letu 2007 prejeli subvencijo za samozaposlitev, je 19,7 odstotka takih, ki so v februarju 2011 dodatno zaposlovali, prejemniki v letu 2008 pa so do februarja 2011 zaposlovali 10,2 odstotka.

Veliko vlogo v podjetništvu ima tudi učinkovito podporno okolje. Da ta deluje optimalno, je treba odpraviti ovire, ki preprečujejo hitrejši razvoj podjetništva. Podjetniku je treba skrajšati čas oziroma stroške, ki izhajajo iz njegovega urejanja administrativnih zahtev države pri ustanavljanju in delovanju podjetja. Podjetniku te zahteve države pogosto pomenijo administrativne ovire in tudi zavirajo podjetniške ideje. Po navedbah Slovenskega podjetniškega observatorija so administrativni postopki med glavnimi poslovnimi ovirami podjetništva. Znotraj EU se želi zmanjšati obseg negativnih posledic na gospodarstvo z izboljšanjem zakonodaje, hkrati pa se poskuša regulacijo nadomeščati s samoregulacijo. Zmanjševanje stroškov bi tako pomenilo zmanjševanje na strani podjetij in hkrati na strani države. V skladu s smernicami EU in študijo zaposlitvenih priložnosti mladih, žensk in podeželskega prebivalstva si Ministrstvo za gospodarstvo RS prizadeva izboljšati tudi okolje za podjetništvo mladih družin.

Povečevanje deleža izdatkov za aktivno politiko v skupnih izdatkih za politiko trga dela z vidika odpravljanja neskladij na trgu dela pomeni pravo usmeritev, vendar pa se ti zaradi večje brezposelnosti zmanjšujejo in se namenjajo za prejemnike nadomestil za brezposelnost. To je z vidika zmanjševanja naraščajočih neskladij neustrezno in dolgoročno lahko prispeva k ohranjanju visoke brezposelnosti.

SKLEP

V Sloveniji je gospodarska in finančna kriza v letu 2008 močno prizadela gospodarstvo, gospodarska rast je padala vse do leta 2012, stopnja brezposelnosti pa se je povečala. Kriza je v gospodarstvu povzročila velike premike: podjetja morajo biti prilagodljiva in se hitro prestrukturirati, prekinjajo se številni poslovni odnosi ali nastajajo novi, delovni pogoji pa se prilagajajo spreminjajočemu se okolju. Možnosti za zaposlitev so vse slabše, zato bo velik delež prebivalstva ostal brez zaposlitve. V času krize se je povečal delež dolgoročno brezposelnih, za katere obstaja tveganje, da bodo za vedno ostali brez dela. Uravnotežene politike se izvajajo za zagotovitev prožne varnosti in lahko delavcem pomagajo pri menjavi delovnega mesta in prilagajanju razmeram na trgu dela. Z umikom izkušenih delavcev s trga dela se hkrati krepi učinek staranja prebivalstva in mirovanje oziroma upadanje števila delovno sposobnega prebivalstva, ki je v več državah članicah EU neizogibno.

Zaradi zmanjšanja gospodarske rasti je bilo v letu 2011 glede na leto prej v povprečju 1,3 odstotka manj delovno aktivnih oseb. Posledica ekonomsko-finančne krize je tudi zmanjšanje števila prostih delovnih mest. Čeprav se je v letih 2010 in 2011 to število začelo povečevati, ni doseglo prvotne ravni pred krizo, spremenila pa se je tudi struktura brezposelnih oseb. Za zmanjšanje brezposelnosti je Zavod RS za zaposlovanje začel izvajati aktivnosti, v okviru katerih je poleg nudenja storitev vseživljenjske orientacije brezposelne osebe in iskalce zaposlitve napotoval na prosta delovna mesta, organiziral različna srečanja z delodajalci in tudi zaposlitvene razgovore. Brezposelne osebe, ki so na trgu dela manj konkurenčne, so si v okviru ukrepov APZ lahko pridobile potrebna dodatna znanja, veščine in usposobljenost ter si s tem izboljšale zaposlitvene možnosti. Ukrepi APZ so se izvajali na podlagi Programa ukrepov APZ, ki ga je Vlada RS potrdila za obdobje 2007–2013, izvedbenega načrta Programa ukrepov APZ za posamezno dvoletno obdobje, Pravilnika o izvajanju ukrepov APZ in Kataloga ukrepov APZ.

Podjetništvo in tudi posamezna podjetja imajo zelo pomembno vlogo v gospodarski rasti države, hkrati pa tudi vplivajo na družbeni razvoj. Če hoče biti Slovenija konkurenčna najrazvitejšim evropskim državam, bo morala pospešiti ekonomsko rast, ki jo bo dosegla le s spodbujanjem dinamičnega procesa rojevanja novih rastočih podjetij.

Za razvoj podjetništva morajo biti ukrepi vlade prilagojeni razvojni stopnji posameznega nacionalnega gospodarstva in pogojeni s tipom podjetništva, ki ga želimo spodbujati. Še posebej za družbeni razvoj je pomembno inovativno podjetništvo, ki zagotavlja nova delovna mesta in prispeva k zadovoljevanju potreb in doseganju konkurenčnosti. Naloga ekonomske politike je spodbujanje inovativnega podjetništva in podjetništva, usmerjenega v rast, ter notranjega podjetništva.

Samozaposlitev je ukrep APZ, ki je lahko zelo učinkovit za posameznike, ki so nagnjeni k podjetništvu. Uspešnost samozaposlitve je odvisna od gospodarskega cikla in je zato kot element APZ po eni strani sicer lahko učinkovita z vidika APZ, po drugi strani pa je z vidika posameznika in njegovega ponovnega vključevanja na trg dela lahko tudi slaba.

Z analizo aktivnosti Spodbujanje samozaposlovanja sem ugotovila, da ta aktivnost izkazuje precej visoko odzivnost na novo nastalo gospodarsko situacijo. V celoti se aktivnost lahko ocenjuje kot dokaj uspešen inštrument APZ, ki v večjem delu dosega namen in cilj, ki ju zasleduje. Glede na analizo ohranjenih samozaposlitev v marcu 2012, pogodbeno obveznost doseže nad 95 odstotkov oseb, vključenih v program Subvencija za samozaposlitev, medtem ko nad 50 odstotkov samozaposlenih oseb samozaposlitev ohranja še po treh letih. Ne glede na to, da z daljšanjem obdobja od ustanovitve upada število ohranjenih samozaposlitev, se število ustvarjenih novih delovnih mest v teh poslovnih subjektih veča.

Ukrepi, ki se bodo izvajali v prihodnosti, vsebujejo tudi aktivnosti, ki so promocija podjetništva in izobraževanja in katerih namen je izboljšati podjetniško kulturo v Sloveniji, povečati poznavanje in koriščenje podpornih storitev za potencialne podjetnike in že delujoča podjetja ter razvijati učinkovito in transparentno podporno okolje. Posameznik se lahko odloči za različne programe, ki mu omogočajo samozaposlitev. Ti programi so Program za spodbujanje podjetništva in konkurenčnosti za obdobje 2007–2013, programi APZ v Sloveniji in Evropa 2020 – strategija za pametno, trajnostno in vključujočo rast.

LITERATURA IN VIRI

1. Allen, F., & Carletti, E. (2009, 30. junij). *The Global Financial Crisis: Causes and Consequences*. University of Pennsylvania in European University Institute. Najdeno 13. julija 2012 na spletnem naslovu
http://www.bm.ust.hk/gmifc/Prof.%20Allen%20&%20Carletti_The%20Global%20Financial%20Crisis.pdf
2. Antončič, B., Hisrich, R. D., Petrin, T., & Vahčič, A. (2002). *Podjetništvo*. Ljubljana: Gospodarski vestnik.
3. Autio, E., Bygrave, W. D, Camp, S. M., Hay, M., & Reynolds, P. D. (2001). *The Global Entrepreneurship Monitor, 2001 Executive Report*. London: London Business School and Babson College.
4. Barakat, B., Holler, J., Prettnner, K., & Schuster, J., (2010). *The Impact of the Economic Crisis on Labour and Education in Europe*. Vienna Institute of Demography: Austrian Academy of Sciences.
5. Bednaš, M., Brložnik, J., & Kajzer, A. (2009). *Ekonomski izzivi 2009*. UMAR. Najdeno 5. avgusta 2012 na spletnem naslovu
http://www.umar.gov.si/publikacije/ekonomski_izzivi/publikacija/zapisi/ekonomski_izzivi_2009/38/?tx_ttnewsodstotkov5Bsyearchodstotkov5D=2009&cHash=3e7d36e84f
6. Bednaš, M., Hafner, M., & Kajzer, A. (2010). *Ekonomski izzivi 2010*. UMAR. Najdeno 5. avgusta 2012 na spletnem naslovu
http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/izzivi/2010/Izzivi_2010s.pdf
7. Bednaš, M., Hafner, M., & Kajzer, A. (2011). *Ekonomski izzivi 2011*. UMAR. Najdeno 5. avgusta 2012 na spletnem naslovu
http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/izzivi/2011/EI_2011.pdf
8. Bednaš, M., Hafner, M., & Kajzer, A. (2012). *Ekonomski izzivi 2012*. UMAR. Najdeno 5. avgusta 2012 na spletnem naslovu
http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/izzivi/2012/EI-2012.pdf
9. Casson, M. (1990). *Entrepreneurship*. Stirling: University of Stirling.
10. Cerović, B., Jakšič, M., & Praščević, A. (2009). *Economic Policy and Global Recession*. Beograd: Ekonomska fakulteta.
11. Cerovšek, N. (2009). *Je Slovenija podjetništvu prijazno okolje?* Najdeno 22. avgusta 2012 na spletnem naslovu
<http://www.fm-kp.si/zalozba/ISBN/978-961-266-033-8/prispevki/Cerovsekodstotkov20Natasas.pdf>
12. Crnogaj, K., Rebernik, M., & Tominc, P. (2011). *Podjetniška aktivnost, aspiracije in odnos do podjetništva: Global Entrepreneurship Monitor Slovenija 2010*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
13. Crnogaj, K., Rebernik, M., & Tominc, P. (2012). *Usihanje podjetništva v Sloveniji: Global Entrepreneurship Monitor Slovenija 2011*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.

14. Damijan, P. J. (2007, 13 avgust). Ameriški finančni virus na pohodu. *Finance*. Najdeno 23. julija 2012 na spletnem naslovu <http://www.finance.si/188597/JoodstotkovBEe-P.-Damijan-AmeriodstotkovB9kifinanodstotkovE8ni-virus-na-pohodu>
15. Dernovšek, I. (2009, 11. april). Tretji sveženj ukrepov dobiva obliko: Sindikati in delodajalci s ponujenim niso zadovoljni. *Dnevnik*. Najdeno 12. julija 2012 na spletnem naslovu <http://www.dnevnik.si/novice/slovenija/1042258773>
16. Dnevnik. (2012, 4. september). Ključne reforme naj bi sprejeli do konca leta. *Dnevnik*. Najdeno 10. septembra 2012 na spletnem naslovu <http://www.times.si/slovenija/kljucne-reforme-naj-bi-sprejeli-do-konca-leta--f60df6e08f-21e1cd6213.html>
17. Drnovšek, M. (2003). Profil novodobnih gazel. *Gospodarski vestnik*, 52 (39/40).
18. European Commission. (2012). Europe 2020 in Slovenia. Najdeno 2. avgusta 2012 na spletnem naslovu http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-your-country/slovenija/index_en.htm
19. Eurostat portal page – Labour market. (2012). Luxembourg: Eurostat. Najdeno 30. avgusta 2012 na spletnem naslovu <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>
20. Glas, M. (2000). *Dileme razvoja podporne strukture za podjetništvo*. V M. Glas in V. Pšeničny (ur.), *Podjetništvo – izzivi za 21. stoletje* (str. 232–242). Ljubljana: GEA College.
21. Glas, M., Pšeničny, V., Rebernik, M., & Tominc, P. (2003). *Kako podjetna je Slovenija: GEM Slovenija 2002*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta, Inštitut za podjetništvo in management malih podjetij.
22. Glas, M., Pušnik, K., Pšeničny, V., Rebernik, M., & Tominc, P. (2004a). *The Winding Road to Entrepreneurial Society: GEM Slovenija 2002*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
23. Glas, M., Rebernik, M., Širec, K., & Tominc, P. (2004b). *Spodbujati in ohraniti razvojne ambicije: GEM Slovenija 2003*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
24. Glazer, J., Kajzer, A., Svetlik, I., & Trtabanc, M. 2002. *Politika zaposlovanja*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
25. Gorše, P. (2009). *Ukrepi centralnih bank (ECB in FED) v času finančne krize*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
26. Herrington, M., Kelley, D. J., & Singer, S. (2012). Global Entrepreneurship Monitor 2011 Global Report. *Babson College, Universidad del Desarrollo, Universiti Tun Abdul Razak and London Business School*. Najdeno 20. avgusta 2012 na spletnem naslovu <http://www.gemconsortium.org/>
27. Hessels, J., Thurik, R., Verhel, I., & van der Zwan, P. (2010). *Factors Influencing the Entrepreneurial Engagement of Opportunity and Necessity*. Najdeno 3. avgusta 2012 na spletnem naslovu <http://www.ondernemerschap.nl/pdf-ez/H201011.pdf>

28. Huber, R. (2008). Podjetništvo v Sloveniji. Poslovni bazar. Najdeno 23. julija na spletnem naslovu <http://www.poslovni-bazar.si/?mod=articles&article=202>
29. Kmet Zupančič, R. (2011). Poročilo o razvoju 2011. *UMAR*. Najdeno 5. avgusta 2012 na spletnem naslovu http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/pr/2011/POR_2011sn.pdf
30. Kmet Zupančič, R. (2012). Poročilo o razvoju 2012. *UMAR*. Najdeno 5. avgusta 2012 na spletnem naslovu http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/pr/2012/PoR_2012.pdf
31. Koman, M., Prašnikar, J., & Redek, T. (2011). *How are different capitalist systems coping with the current crisis*. Ljubljana: Časnik Finance.
32. Komisija evropskih skupnosti. (2008). *Evropski načrt za oživitev gospodarstva*. Najdeno 6. avgusta 2012 na spletnem naslovu http://ec.europa.eu/news/economy/081127_1_sl.htm
33. Kržišnik, A. (2009). *Ameriška finančna kriza in njena razširitev v svetovno finančno in gospodarsko krizo*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
34. Matković, G., Mijatović, B., & Petrović, M. (2010). *Impact of the financial crisis on the labor market and living conditions outcomes*. Beograd: Center for Liberal-Democratic Studies. Najdeno 8. Avgusta 2012 na spletnem naslovu <http://www.inkluzija.gov.rs/wp-content/uploads/2010/03/Impact-of-financial-crisis-on-the-labor-market-and-living-standards.pdf>
35. Miroslav, R., Pušnik, K., & Tominc, P. (2006). *Podjetništvo med željami in stvarnostjo: GEM Slovenija 2005*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta, Inštitut za podjetništvo in management malih podjetij.
36. Miroslav, R., Pušnik, K., & Tominc, P. (2007). *Počasne spremembe podjetniške stvarnosti: GEM Slovenije 2006*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta, Inštitut za podjetništvo in management malih podjetij.
37. Mrak, M. (2002). *Mednarodne finance*. Ljubljana: GV Založba.
38. Organization for Economic Co-operation and Development. (2012). Letna gospodarska rast držav od leta 2006 naprej. Najdeno 13. avgusta 2012 na spletnem naslovu <http://stats.oecd.org/>
39. Poschke, M. (2010). *Entrepreneurs Out of Necessity: A Snapshot*. IZZA DP No. 4893. Najdeno 23. julija 2012 na spletnem naslovu <http://ftp.iza.org/dp4893.pdf>
40. Pšeničny, V. (2000). *Podjetništvo v ekonomski in poslovnoorganizacijski znanosti*. V V. Pšenični (ur.), J. Berginc, M. Letonja, I. Pavlin, J. Vadnjal, J. Žižek. *Podjetništvo* (str. 353). Portorož: Visoka strokovna šola za podjetništvo.
41. Pšeničny, V. (2002). *Pogoji in možnosti za dinamično podjetništvo v Sloveniji* (doktorska disertacija). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
42. Pušnik, K., Rebernik, M., & Tominc, P. (2005). *Podjetništvo na prehodu: GEM Slovenija 2004*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
43. Pušnik, K., Rebernik, M., & Tominc, P. (2006). *Podjetništvo med željami in stvarnostjo: GEM Slovenija 2005*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.

44. Pušnik, K., Rebernik, M., & Tominc, P. (2007). *Počasne spremembe podjetniške stvarnosti: GEM Slovenija 2006*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
45. Pušnik, K., Rebernik, M., & Tominc, P. (2008). *Premalo razvojno usmerjenih podjetij: GEM Slovenija 2007*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
46. Pušnik, K., Rebernik, M., & Tominc, P. (2009). *Rast podjetniške aktivnosti v Sloveniji: GEM Slovenija 2008*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
47. Pušnik, K., Rebernik, M., & Tominc, P. (2010). *Slovensko podjetništvo v letu krize: GEM Slovenija 2009*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
48. Rebernik, M. (1997). *Podjetništvo in management malih podjetij*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
49. Rebernik, M., & Širec, K. (2008). *Različnost kot podjetniška priložnost: Slovenski podjetniški observatorij 2007/08*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
50. Rebernik, M., & Širec, K. (2010). *Vrzeli slovenskega podjetniškega okolja: Slovenski podjetniški observatorij 2009/10*. Maribor: Ekonomsko-poslovna fakulteta.
51. RS Državni zbor. (2012, maj). *Zakon za uravnoteženje javnih financ*. Najdeno 8. septembra 2012 na spletnem naslovu
http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/projekti/2012/varcevalni_ukrepi/ZUJF_pr ecisceno.pdf
52. RS Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. (2006). *Program ukrepov aktivne politike zaposlovanja za obdobje 2007–2013*. Najdeno 13. avgusta 2012 na spletnem naslovu
http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/apz_2 007_2013.pdf
53. RS Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve. (2012). *Katalog ukrepov aktivne politike zaposlovanja*. Najdeno 13. avgusta 2012 na spletnem naslovu
http://www.ess.gov.si/_files/3287/Nacrt_APZ_2012.pdf
54. RS Ministrstvo za finance. (2009). *Enajsto poročilo o državnih pomočeh v Sloveniji*. Najdeno 3. septembra 2012 na spletnem naslovu
http://www.mf.gov.si/fileadmin/mf.gov.si/pageuploads/nadz_pom/letna_poro%C4%8 Dila/porocilo_enajsto.pdf
55. RS Ministrstvo za gospodarstvo. (2007). *Program ukrepov za spodbujanje podjetništva in konkurenčnosti za obdobje 2007–2013*. Najdeno 13. avgusta 2012 na spletnem naslovu
http://www.mg.gov.si/fileadmin/mg.gov.si/pageuploads/DPK/dpk_program_sprejet_0 60706.pdf
56. RS Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj in evropske zadeve. (2009). *Aktivno proti finančni in gospodarski krizi*. Najdeno 2. septembra 2012 na spletnem naslovu
http://www.svrez.gov.si/si/teme_in_projekti/izhod_iz_krize/aktivno_proti_financni_in _gospodarski_krizi/
57. RS Služba Vlade Republike Slovenije za razvoj in evropske zadeve. (2009). *Ukrepi Vlade Republike Slovenije proti finančni in gospodarski krizi*. Najdeno 2. septembra 2012 na spletnem naslovu

- http://www.svrez.gov.si/si/teme_in_projekti/izhod_iz_krize/aktivno_proti_financni_in_gospodarski_krizi/ukrepi_vlade_republike_slovenije_proti_financni_in_gospodarski_krizi/
58. Scarborough, N. M., & Zimmerer, T. W. (2005). *Essentials of entrepreneurship and small business management*. New Jersey: Prentice Hall.
 59. Štiblar, F. (2008). *Svetovna kriza in Slovenci: Kako jo preživeti* (1. natis). Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
 60. Tajnikar, M. (2000). *Tvegano poslovanje: knjiga o gazelah in rastočih poslih*. Portorož: Visoka strokovna šola za podjetništvo.
 61. Tomič, A. (2009). *Globalna finančna kriza, njen vpliv na poslovanje največjih svetovnih bank ter ameriško in evropsko gospodarstvo*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
 62. Urad Vlade Republike Slovenije za komuniciranje. (2012). *Nacionalni načrti in ukrepi*. Najdeno 26. junija 2012 na spletnem naslovu <http://www.evropa.gov.si/si/financno-gospodarska-kriza/nacionalni-nacrti-in-ukrepi/>
 63. Urad Vlade Republike Slovenije za komuniciranje. (2012). *Sveženj kratkoročnih in dolgoročnih ukrepov*. Najdeno 26. junija 2012 na spletnem naslovu <http://www.evropa.gov.si/si/financno-gospodarska-kriza/svezenj-kratkoročnih-in-dolgoročnih-ukrepov/>
 64. Urad Vlade Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj. (2009c, september). *Jesenska napoved gospodarskih gibanj 2009*. Najdeno 6. avgusta 2012 na spletnem naslovu http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/analiza/jesen09/JNGG_2009n.pdf
 65. Urad Vlade Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj. (2012, april). *Pomladanska napoved gospodarskih gibanj 2012*. Najdeno 2. septembra 2012 na spletnem naslovu http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/analiza/Pomladanska_napoved_2012/PNGG_2012_daljsa.pdf
 66. Vadnjal, J. (2000). *Podjetništvo – izzivi za 21. stoletje*. Ljubljana: GEA College.
 67. Vidic, F., Vadnjal, J., & Knez, S. (2008). *Podjetništvo*. Maribor: Doba.
 68. Vlada Republike Slovenije. (2011). *Načrt za izvajanje ukrepov aktivne politike zaposlovanja za leto 2012*. Najdeno 20. avgusta 2012 na spletnem naslovu http://www.ess.gov.si/_files/3287/Nacrt_APZ_2012.pdf
 69. Zakon o delnem povračilu nadomestila plač. *Uradni list RS št. 42/2009*.
 70. Zakon o delnem subvencioniranju polnega delovnega časa. *Uradni list RS št. 5/2009*.
 71. Zakon o gospodarskih družbah. *Uradni list RS št. 42/2006*.
 72. Zakon o podpornem okolju za podjetništvo. *Uradni list RS št. 102/2007*.
 73. Zakon za uravnoteženje javnih financ. *Uradni list RS št. 40/2012*.
 74. Zakon o urejanju trga dela. *Uradni list RS št. 80/2010*.
 75. Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. (2009, april). *Poročilo za leto 2008*. Najdeno 20. avgusta 2012 na spletnem naslovu

- http://www.ess.gov.si/_files/799/LP2008.pdf
76. Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. (2010, april). *Letno poročilo 2009*. Najdeno 20. avgusta 2012 na spletnem naslovu
http://www.ess.gov.si/_files/886/letno_porocilo_zrsz_%202009.pdf
77. Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. (2011, julij). *Letno poročilo 2010*. Najdeno 20. avgusta 2012 na spletnem naslovu
http://www.ess.gov.si/_files/2938/LETNO_%20POROCILO_2010_OS_SLOVENIJA.pdf
78. Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. (2012, junij). *Letno poročilo 2011*. Najdeno 20. avgusta 2012 na spletnem naslovu
http://www.ess.gov.si/_files/3851/LETNO_POROCILO_ZRSZ_2011.pdf
79. Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. (2012). *Aktualni programi ESS*. Najdeno 20. avgusta 2012 na spletnem naslovu
http://www.ess.gov.si/storitve/evropski_socialni_sklad/aktualni_programi_ess
80. Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. (2012). *Mesečne informacije junij 2012*. Najdeno 31. avgusta 2012 na spletnem naslovu
http://www.ess.gov.si/_files/3974/MI0612.pdf
81. Žižek, J. (2002) *Klasično razumevanje podjetništva v ekonomski teoriji*. V V. Pšeničny (ur.), *Podjetništvo: Podjetnik, podjetniška priložnost, podjetniški proces, podjetje* (str. 11–21). Portorož: Visoka strokovna šola za podjetništvo.